

De anima

Ue quidem igitur a prioribus tradita de anima dicta sunt. Iterum autem tanquam ex principio redeamus tentantes determinare quod est anima et quod utique erit communissima ratio ipsius. Dicimus itaque unum quoddam genus eorum quod sunt suba. Huius autem aliud quod dicitur sicut

materia quod secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem sicut formam et spiritum secundum quam dicitur iam hoc aliquid, et tertia que ex his. Est autem materia quoddem potentia, spiritus autem endelechia. Et hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia, illud autem sicut considerare. Substantie autem maxime videntur esse corpora: Et horum quedam physica, hec enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidem habent vitam, alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus id quod per se ipsum habet alimentum et augmentum et decrementum. Quare omne corpus physicum participans vitam substantia erit. Substantia autem sic sicut opposita. Quoniam autem est corpus et huiusmodi vitam habens, non utique erit corpus anima. Non est enim eorum quod in subiecto corporis. Magis autem sicut subiectum et materia est.

Circa initium secundi libri de anima

Querit primo verum anima sit substantia. **¶** Arguit primo quod non, quia proprium est accidenti inesse subiecto, sed anima est in corpore ut in subiecto, ergo etc. Secundo sic, proprium est accidenti definiri per subiectum, sed anima est huiusmodi, quia definitur per corpus, ergo non est suba. Tercio sic, esse per se est proprium substantie, sed anima non est ens per se sed existit in sua materia, ergo non est substantia. In oppositum est philosophus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus in primo libro reprobavit opiniones antiquorum de anima, hic consequenter incipit determinare de ipsa secundum veritatem et opinionem propriam, et dicit quod oportet tentare determinare de ipsa anima, et hoc dicit propter eius difficultates, quod

Liber secundus

nolebat de veritate inuenienda p̄sumere. et p̄mo determinat de anima s̄m se. et deinde de potentijs p̄cedendo a cōmuniōrib; ad minus p̄munia. et p̄ hoc soluitur vna questio mora in p̄mo libro de ordine determinandorum circa ipsam animam.

Sciendum est secūdo q̄ definitio substantie et accidētis inter se differunt. vt habetur septimo metaphisice. q̄ definitio substantie est absoluta et non datur p̄ additamentū. sed definitio accidentis datur p̄ additamentū. Cuius rō est q̄ substantia in natura p̄p̄ta est ens in se completū nō habens esse alteri inherens. et q̄ definitio indicat quid est esse rei ideo in definitione substantie non additur aliquid extrinsecū. Accidēs vero nō habet esse nisi p̄ subiectū et in subiecto. ideo in eius definitione ponit subiectū. et similiter q̄ nulla forma partis est q̄d in specie p̄pletū. ideo in definitione forme partis semp̄ aliquid ponit q̄d est extra essentia eius. ideo cū aīa sit forma partis oportet q̄ in eius definitione ponat materia vel subiectū et aliquid explicans suā essentiam. ideo p̄lus volens inuestigare definitionem aīe ponit sex diuisiones aīe. quarū tres p̄me valent ad inuestigandū naturā aīe. et alie tres se tenent ex parte subiecti aīe q̄d ponit in sua definitione tanq̄ additamentū sue essentie.

Sciendū est terciō: q̄ p̄ma illarum diuisionū est diuisio entis in decem p̄dimenta. Secūda est diuisio substantie in materia formā et p̄positum. q̄ sic differūt. q̄ materia s̄m se nō est hoc aliquid sed tū in potentia vt sit hoc aliquid. forma etiā nō est hoc aliquid. sed est s̄m quāz sit hoc aliquid in actu. Sed p̄positum q̄d est substantia p̄pleta subsistens in vltimo actu nature est hoc aliquid. Et notanter d̄r subsistens in vltimo actu nature et subsistētia p̄pleta. q̄ licet aīa rōnalis separata est per se subsistēs tū non subsistit subsistētia p̄pleta. quia est pars sp̄ci et substantie complete Tercia diuisio est actus in actum primū et secūdum. vt sciētis scientia est actus primus. et p̄siderare est actus secūdus Sed diuisionū que valent ad inuestigandū subiectū anime prima est. q̄ substantiarū quedā sunt corporee. et quedā incorporee. inter quas corporee maxime vident esse substantie. q̄ sunt nobis notiores alijs. Secūda diuisio est q̄ corporū quedā sunt p̄phica. vt homo vel lignū. quedā artificialia. vt scammū. que sic differunt q̄ naturalia vident esse magis substantialia q̄ artificialia. Primo q̄ sunt p̄ncipia artificialiū et nō econtra. Secūdo. q̄ sunt substantie s̄m materiam et formā simul. Artificialia s̄m materiam tū quam supponūt a natura. et s̄m formā eorū sunt accidentia. Tercia diuisio corporum naturalium quedā habent vitam et q̄dam non. Unde vitā habere dicitur que suscipiūt augmentum. decrementū. et nutrimentum. tamen non solum per habere augmentum vel nutrimentū aliquid viuere dicitur. sed etiam p̄ hoc q̄ sentire et intelligit vel alia opera vite exercet. nam substantie separate non nutriūtur. et tamen in ipsis est vita. q̄ intelligūt et volūt. Unde ex prima trium p̄marū diuisionum sumitur q̄ anima est substantia. ex secūda q̄ est forma vel actus. et ex terciā q̄ est actus primus. Sed ex p̄ma aliarū trium sumit q̄ est actus substantie corporee. et ex secūda q̄ est actus corporis p̄phici. et ex terciā

De anima.

cia q̄ est actus corporis in potentia vitam habentis

Conclusio prima. Anima non est forma accidentalis. Patz quia nulla forma accidentalis dat esse simpliciter. sed presupponit aliquid in esse completum. sed anima dat esse corpori simpliciter et in actu. ergo etc. Antecedens patz. quia in hoc differunt forma substantialis et accidentalis. qz accidentalis dat esse fm̄ qd̄ et aduenit enti in actu simpliciter et in potentia fm̄ quid. Sed substantialis dat esse simpliciter et aduenit enti in pura potentia. scz materie prime. Ex hoc inferat beatus Thomas q̄ vnius rei non possunt esse plures forme substantiales. quia prima faceret esse in actu simpliciter. alie vero aduenirent enti completo et perfecto in actu simpliciter

Conclusio secunda. Anima non est totum oppositum. Patz quia totum oppositum est hoc aliquid subsistens subsistentia completa. sed anima non est h̄mōi sed solū existit vt pars sp̄ei. ergo etc.

Conclusio tertia. Anima non est materia. Patz qz anima dat esse in actu et dat nomen et rationem et cui inest. sed materia nullū istoz dat.

¶ Conclusio quarta. Anima est forma substantialis quia non est forma accidentalis. vt patz p̄ primam conclusionem. nec materia nec oppositum. ergo a sufficienti diuisione est forma substantialis. Ex q̄ patet responsio ad quesitum q̄ anima est substantia incompleta et p̄ modum partis et non substantia completa q̄ directe ponat in predicamento

Ad rationes an̄ oppositū Ad primā d̄: q̄ anima non est in corpore tanq̄ in subiecto existente actu a quo existentiam accipiat vt est subiectū accidentis. sed solum est in subiecto vt substantialis forma vel actus et efficitur in actu per ipsam formā. Ad secundam dicitur q̄ definiti p̄ addita mentū non puenit soli accidenti. et sic non est sibi quarto modo propriū. sz etiam puenit cuiuslibet forme partis. Ad tertiā d̄: q̄ anima habet per se esse sic q̄ non est in alio a quo capiat suam subsistentiam. sicut accidēs est in subiecto. et ideo non est in alio vt accidēs in subiecto

Necessse est ergo animam substantiā esse sicut sp̄em corporis phisici potentia vitam habentis. substantiā autē actus. huiusmodi igit̄ corporis actus. Hic autē d̄: dupliciter. alius q̄dem sicut sciētia. alius autē sicut p̄siderare. Manifestū ergo q̄ sicut sciētia. inexistere eī animā et somnus et vigilia est. p̄portionabile autē vigilia quidē ipsi p̄siderare Somnus autē ipsi habere et non operari. Prior autē generatōe eodē sciētia est. Unde anima est actus primus corporis phisici potentia vitam habentis

Liber secundus.

Tale autem quodcumque organicum Organa autem et plantarum partes sunt et penitus simplices. ut folium fructiferi cooperimentum

S fructiferum autem fructus. radices vero orti similes sunt. utraque enim trahunt alimentum. Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere erit utique primus actus corporis physici organici Unde non oportet querere si unum est anima et corpus. sicut neque cera et figura. neque omnino uniuscuiusque materia. et id cuius materia. hoc unum enim et esse cum multipliciter dicantur quod proprie est actus est

Querit secundo. utrum definitio anime sit bene assignata. in qua anima est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis. **P**rimo quod non. quia anima est actus sicut scientia. ut dicitur in textu. sed scientia est actus secundus. ergo anima non est actus primus. **S**ecundo sic. anima est actus illius quod subiacet generatorem. sed illud est materia prima. ergo anima est actus materie prime et non corporis. **T**ercio sic. anima est actus corporis vitam habentis in actu. ergo male ponitur vitam habentis in potentia. **Q**uarto sic. actus et potentia debent inter se proportionari. sed anima est actus simplex. ergo debet habere potentiam simplicem. sed corpus organicum non est simplex. cum habeat diversitatem organorum. igitur anima non est actus corporis organici. **I**n oppositum est philosophus

Pro ratione sciendum est primo. quod postquam philosophus promisit divisiones valentes ad investigandum definitionem anime. et nominavit primam predefinitionem anime. scilicet quod ipsa est actus. contra nominat alias partes ut includat definitionem anime ex ipsis. et primo ostendit quod est actus primus. Nam est duplex actus. quod anima est primus. sicut scientia. Alius secundus sicut considerare. et horum actuum scientia est prior via generatorem. nam consideratio preparatur ad scientiam sicut actus ad potentiam. modo actus licet via perfectiois precedat potentiam in diversis ordine generationis et perfectiois. tamen in eodem potentia precedit actum via generatorem. eo quod aliquid prius est in potentia quam in actu. ideo scientia prior est in eodem generatione quam consideratio. Unde manifestum est quod anima est actus primus. quia in corpore animato sicut scientia remanet in habitu tam in somno quam in vigilia. et considerare solum in vigilia sic anima semper manet et sensatio et motus qui sunt actus non remanent. ergo anima est actus primus

Sciendum est secundo quod corpus organicum dicitur quod habet diversitatem partium differentium situ et figura deputata ad diversa opera vite exercenda. organum enim dicitur pars differentes ab alijs situ et figura deputata ad aliquam operationem exercendam. diversitas enim organorum in corpore vitam habente est necessaria propter diversas operationes anime exercendas. cum enim anima sit perfectissima forma inter formas corporum naturalium ipsa est principium multarum operationum propter quod requirit diversitatem organorum in suo perfectibilitate. sed forme rerum inanimatarum propter suam imperfectiorem sunt principia paucarum operationum. ideo requiritur corpus homogenium eiusdem dispositionis et figure in toto et in partibus

Handwritten marginal notes in the left margin:
Hic dicitur...
Quod est anima...
Anima est actus...
Scientia est actus...
Consideratio est actus...
Anima est actus primus...
Scientia est actus secundus...
Consideratio est actus tertius...
Anima est actus primus...
Scientia est actus secundus...
Consideratio est actus tertius...

Handwritten marginal notes in the bottom right corner:
Anima est actus...
Scientia est actus...
Consideratio est actus...
Anima est actus primus...
Scientia est actus secundus...
Consideratio est actus tertius...

Handwritten marginal notes on the right edge of the page:
De anima...
Anima est actus...
Scientia est actus...
Consideratio est actus...
Anima est actus primus...
Scientia est actus secundus...
Consideratio est actus tertius...

De anima

Ex quo patet q̄ melius dicit̄ q̄ aīa sit actus corp̄is organici q̄ materie
p̄me q̄uis em̄ aīa sit simplex s̄m̄ essentiam t̄m̄ est multiplex in p̄t̄ib̄. z il
le virtutes ad suas op̄atōnes requirūt organoz pluralitatē. ideo aīa req̄s
rit corpus organifatum.

Sciendum est tercio q̄ in vltima parte diffinitōnis dicit̄
potentia vitam habentis quia corpus vitam habēs simpliciter in actu vt
sic est compositū modo compositū nō ponit̄ in diffinitōne forme. sed mate
ria t̄m̄. Unde materia corp̄is viuī ē illud qd̄ p̄patur ad vitam sicut po
tentia ad actū. z sic aīa est s̄m̄ quā corpus viuī in actu qd̄ t̄m̄ de se solū est
in potentia ad vitam nō tamē est intelligendū q̄ in corp̄e ante aduentum
aīe sit aliq̄ forma corporeitat̄ de genere substantie q̄ sibi det esse corporeū et
q̄ aīa det viuere t̄m̄. sed aīa sibi adueniens dat esse substantiale corporeū
esse viuū et p̄ficit materiā s̄m̄ omnes istos gradus p̄fectōnis. z ideo recedē
te aīa non manet idem corpus numero.

Tunc sit conclusio p̄ma p̄dicta diffinitio aīe ē sufficiens
Patet primo. q̄ anima sit actus primus ex p̄ius dictis. z q̄ sit actus cor
p̄is organici. p̄bat p̄hs a minori. q̄ minus videt̄ q̄ plante essent organif
te q̄ de alijs aīatis p̄ter imp̄fectōnem aīe vegetatiue que ceteris h̄z pau
ciores op̄ationes. sed corpa plantaz sunt organifata. quia ibi sunt diuerse
partes ordinate pro diuersis op̄erib̄. sicut foliū ad cooperimentū fructuuz
cortex aut̄ ordinat̄ ad cooperimentū substantie arboris. vt cutis ad tegēdū
carnes in aīalibus. z radices ordināt̄ ad sugendū nutrimentum a terra
et p̄portinat̄ ori aīalis per quod attrahit alimentū. ergo anima est actus
corp̄is organici. Ex ista diffinitōne infert̄ p̄hs q̄ non est querenda cā
quare ex corpore z anima sit vnū per se. cum ostensum sit q̄ anima est p̄of
p̄ria forma corp̄is. z corpus est p̄pria materia eius. modo non est querē
da causa quare ex p̄pria potentia z ex p̄prio actu sit vnū per se.

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicit̄ q̄ licet sci
entia sit actus secundus respectu hoīs. tamen respectu scientis est actus
primus z considerare est actus secundus. Ad secūdā dicit̄ q̄ licet aīa
in rōne forme substantialis sit actus materie prime tamen in rōne anime
inq̄trum habet talē gradum p̄fectōnis q̄ potest operari p̄ diuersas virtu
tes opera vite que requirunt diuersa organa est actus corp̄is organici. z
quia h̄c diffinit̄ vt est anima. ideo meli⁹ dicit̄ q̄ est actus corp̄is q̄ ma
terie Ad terciā dicit̄ q̄ viuere potest capi dupliciter. Vno modo p̄
esse viuētis s̄m̄ q̄ dicit̄ in secūdo hui⁹ q̄ viuere in viuētib̄ est esse. z tunc
dicit̄ q̄ corpus habens animā habet vitam in actu per alterū. sed de se est
t̄m̄ in potentia respectu illius vite. q̄uis sit in potentia actui coniuncta. Ali
lio modo capitur viuere p̄ op̄atione vitali vt dicit̄ actū secunduz. z hoc
modo corpus habens animā habet vitam in potentia etiam distātem ab
actu quia non semper in actu habet omnes op̄atōnes vite. Ad quar
tam patet solutio ex dictis

Uniuerfaliter quidez igitur dictū ē quid est anima Sub
stantia enim est que s̄m̄ rōnem hec autez est qd̄ quid erat esse

Liber secundus

hmoī corporis. sicut si aliqđ organoz phycū esset corpus. vt dolabra. erat quidē em̄ dolabre esse substātia ipius z ania bec. Diuisa aut̄ hac non vtiq; amplius dolabra erit. sed aut equiuoce. nūc aut̄ est dolabra. nō em̄ hmoī corpis qđ qđ est esse z rō aīa. sed phyci hmoī habentis in seipō pncipiū motus et status. Cōsiderare at̄ in partib; oportz qđ dicitur ē. Si em̄ eēt oculus aīa aīa vtiq; ipius visus eēt. bec em̄ suba ēo culi. que em̄ rōnem. oculus aut̄ materia visus est. quo deficiente nō est adhuc oculus nisi equiuoce. sicut lapideus aut depictus. Oportet igit̄ accipere qđ est in parte. in toto viuēte corpore pportionabiliter nanq; habz. sicut pars ad partes totus sensus ad totum corpus sensitiuū fm̄ q; hmoī. Est aut̄ nō abijciens aīam potentia ens vt viuat. sed q; hīs. semen aut̄ z fructus potentia hmoī corpus est. sicut quidem igit̄ incisio z visio. sic z vigilia actus. vt aut̄ visus et potentia organia aīa. Corpus aut̄ qđ potentia est. sed sicut oculus est pupilla et visus z ibi aīa z corpus anima. Quod quidem igit̄ non sit aīa sepabilis a corpe aut partes quedam ipius. si partibilis apta nata est. non immanifestum est. quarūdā em̄ actus partiu est ipaz. At uero fm̄ quāsdā nihil phibet ppter id qđ nulli⁹ corporis sunt actus. Amplius aut̄ manifestus si sit corporis actus aīa. sicut nauta nauis. Figuraliter quidem igit̄ sic determinetur z describatur de aīa.

Querit̄ tercio vtrū aīa rōnalis vniat̄ corpori organico vt forma Arguit̄ q; non. quia nulla potentia q; oritur ab aliqua forma pōt esse magis eleuata q̄ forma a qua fluit sed intellectus est sepatus z nullus us corporis est act⁹ z ē potētia aīe. q; aīa nō vniat̄ corpi vt forma Terco sic qđ fm̄ se habet esse non est forma corporis. sed anima rōnalis habz eē fm̄ se z est p se subsistens. q; non vnitur corpori vt forma. Quarto. esse vnitum materiesemper conuenit forme q; hoc sibi p se cōuenit. s; aīa rōnalis non semper est vnita corpori. sed qñq; separata. ergo sibi non vnitur vt for

De m

tu videntur est p huc in
pportione sciendum
etiam in hunc aut ppter
nō est pars anime. z q̄cum ad
aliquid manifestat duplici
et ppter q̄d dicitur ad totum. R
q; sunt actus aīa a nobis
vniat̄ materialiter. Raro l
ens per hunc modum manifestat
non vniat̄ in pportione actu
nō est q̄d aīa cognoscitur
et em̄.

Sed dicitur et secundo
etiam in hunc p huc q; anima
videtur esse corpus naturaliter
huc videtur q; hunc corpe
etiam in hunc. Et vniat̄ h
aīam non vniat̄ de hunc est
hunc corpe. q; cum dicitur
et actus subsistens ens t
amplius corpe naturaliter nō
manet corpe artificialiter nō
partit ad vniat̄. quia si vniat̄
et hunc artificialiter oculi. z oc
nō est oculi nō expōner hunc
et hunc vniat̄ vt in oculi. a
nō est hunc oculi. qui remou
hunc hunc corpe et q̄cum q̄
Sed dicitur et vniat̄
p hunc q; hunc hunc
ipm corpe in hunc hunc
in actu q; hunc hunc hunc
men colorat hunc hunc hunc
et sic illa potentia aīa vniat̄
q̄cum hunc hunc hunc hunc
et actus hunc hunc hunc hunc
hunc acti p hunc hunc hunc
act⁹ totus corpe hunc hunc
parat ab hunc hunc hunc hunc
et hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc
Lodolius pma. Hic q;
hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc

De anima

ma. In oppositum est phus in textu.

Pro responsione sciendum est primo q̄ postq̄ phus posuit
cōmunē diffinitōnem aīe p̄ter eam manifestat. z q̄rum ad ea que ibi po
nūtur ex parte anime. z q̄rum ad ea que ponuntur ex parte subiecti. Quo
ad p̄mū ip̄am manifestat dupliciter. s. p̄ similitudinem ad res artificiales
ex p̄portione partū ad totum. Ratio p̄mi est. quia forme artificiales eo
q̄ sunt accidentia causata a nobis sunt nobis notiores q̄ forme substan/
tiales a natura causate. Ratio secūdi. quia partes anime sunt potentie
eius que sunt nobis manifestiores ip̄a anima. nam ex cognitōne obiecto/
rum venimus in cognitōnem actuum. z ex actibus in cōtōnem potentia
rum per quas aīam cognoscimus. ideo conuenienter manifestatur defini
tio anime.

Sciendum est secundo q̄ per similitudinem rerum artifi
cialiū sic ostendit phus q̄ anima sic actus substantialis corporis. nam si
dolabra esset corpus naturale sua forma esset actus essentialis eius z de
sua quidditate. qz forme corpōz naturalū sunt de genere substantie. z de
essentia compositi. Et iterū si dolabra nedum esset corpus phisicū s̄ etiā
aiatum tunc forma dolabre esset aīa. qua sepaata non esset plus dolabra. ni
si equiuoce. ergo cum aiatum sit corpus phisicum forma eius que ē aīa
est actus substantialis eius z de sua quidditate. z ip̄a sepaata nō remanet
amplius corpus naturale nisi equiuoce. sicut remota forma dolabre nō re
manet corpus artificiale nisi equiuoce. Deinde hoc manifestat ex p̄portōe
partū ad totum. quia si oculus esset aiatus visus esset aīa eius. quia visus
est forma essentialis oculi. z oculus est materia eius. z deficiente visu nō ma
neret oculus nisi equiuoce sicut est oculus lapideus vel depictus. sed sicut
est in parte viuētis vt in oculo. ita in toto viuente. ergo sicut visus est for
ma substantialis oculi. qua remota non est oculus nisi equiuoce. ita aīa est
forma subalalis corpis organici qua remota nō remanet idē corp⁹ in sp̄e.

Sciendū ētercio q̄ aliqd̄ d̄r esse in potētia ad opatōem du
pl̄r. Uno qz nō h̄z p̄m̄ opatōis. Alio qz h̄z p̄m̄ opatōis s̄ nō opat̄ p̄m̄
ip̄m. corp⁹ at cui⁹ aīa ē act⁹ nō h̄z vitā ī potētia p̄mo. s̄ secūdo mō. id̄ d̄r
in textu q̄ h̄mōi potētia nō ē abijciēs aīam. i. vitā. s̄ semē siue fruct⁹ in q̄ se
men cōseruat est in potētia ad p̄ncipiū vite. qz semē nondum habet aīam
et sic illa potētia abijcit aīam. sed habens animā est solum in potētia ad
opatōnem vitalem z non ad aīam. nisi loquendo de potētia coniuncta
actui. Vñ aīa est actus p̄mus sicut visus est actus oculi. z nō sicut visio q̄
est actus secūdus vel inciso respectu cultelli. Et sic p̄z q̄ corp⁹ h̄is aīam
habet actū p̄mū s̄ q̄n̄ careat actu secūdo. Ex q̄bus infert ph̄s q̄ aīa est
act⁹ totius corpis. sicut p̄tes ei⁹ sūt act⁹ partū corpis. Et cū forma nō se
parat̄ ab eo cui⁹ est forma seq̄tur q̄ aīa non potest separari a corpe vel ip̄a to
ta vel alique p̄tes ei⁹. qd̄ d̄r notāter. qz s̄ aliq̄ p̄tes ei⁹ possūt separari. tñ il
le non sunt actus alicui⁹ partis corpis.

Cōclusio p̄ma. Aīa q̄ ē act⁹ corpis s̄m se totā et p̄tes ei⁹
vt ē sensitua in brutis vel vegetatiua ī plātis nō ē a corpe sepabil̄ s̄m esse
p̄z qz talia aīa nō h̄z opatōem nisi mediāte corpe sic instrumēto. ḡ.

*ph̄s 2. am̄ 6. sub. stantialis rei. i.
e. h̄mōi nō maḡ qd̄ e. et inf̄
equiuoce p̄ 2. Secūda. ḡ.*

Liber secundus

Conclusio secunda. Anima rōnalis est sepabilis a corpo-
re s̄m esse. patet. quia non est totaliter a materia cōprehensa. quia habz ali-
quas potentias non affixas organo corpali. cum ergo potentia fluens ab
aliqua essentia non sit magis eleuata q̄ illa essentia. sequit̄ q̄ aīa rōnalis a
qua fluunt tales potentie non est penitus corpori affixa.

Conclusio tertia. Anima rōnalis vnitur corpori organico
vt forma. partz. quia illud quo aliquid formaliter opatur est forma eius qz
nihil agit nisi s̄m q̄ est actu. sed aīa rōnalis est principium quo formaliter
operatur corpus humanū z uiuit. ergo etiam est forma eius.

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicitur q̄ intelle-
ctus dicit̄ sepatus quia non est affixus alicui corporali organo sicut poten-
tie sensitue. sed tamen s̄m esse est corpori cōiunctus inq̄strum aīa cuius est
virtus corpori cōiungit̄. Ad tertiā dicit̄ q̄ illud qd̄ est p se subsistens per
modū suppositi nunq̄ vnitur alteri vt forma. sed anima nō subsistit p mo-
dum partis speciei. Ad quartā dicit̄ q̄ licet ania q̄nq̄ sit separata z non
vnita actualiter corpori. tamen semper est vnibilis. quia dum est separata
habet naturalem inclinātōnem ad hoc q̄ p̄prio corpori reunitur.

Vniā at̄ ex incertis quidem certius aut̄ fit qd̄ z s̄m rō-
nem notius tēptandū est iterum sic aggredi de ipa. Non em̄
solum. quia oportz diffinitiuā rōnem ostendere. sicut plures
terminoz dicunt. sed et causam inesse et demonstrare. Hunc
autē sicut conclusiones rōnes terminoz sūt. vt quid est tetra-
gonismus equale altera parte longior orthogonium esse cō-
laterale. talis aut̄ terminus ratō conclusionis. Dicēs autem
qm̄ tetragonismus est media inuentio rei causam dicit. Dici-
mus igitur principium accipiētes intētionis determinari aīa
tum ab inanimato in viuendo. Multipl̄r at̄ ipso viuere di-
cto et si vnū aliquod hoz insit solum. viuere ipsum dicimus.
vt intellectus et sensus. motus et status s̄m locum. Adhuc
autē motus s̄m alimētum et decrementum et augmentum
Unde z vegetabilia omnia viuere. videntur autē in seipsis
habentia potentiam et principium hmōi. per quod augmē-
tū et decrementuz suscipiunt s̄m cōtrarios locos. Nō enim
sursum quidē augentur. deorsuz aut non. sed siml̄r in vtroq̄

De
Ergo
consequenter
quod hoc
autem
Quare
Sicut
maxime
necesse
ita ut
et omni
omni
tunc
rem
tam
autem
dicitur
determinata
Quod
quod
autem
non
dicitur
autem
solum
Pro
demonstrare
Sicut
quo
in
sicut
non

De anima

Et penitus quocumque aluntur et viuunt in fine quousque possunt accipere alimentum. Separari autem hoc ab alijs possibile est, alia autem ab hoc impossibile est in rebus mortalibus. Manifestum est autem in his que vegetantur, neque enim una inest ipsis potentia, alie autem uiuere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus uiuentibus. Animalia autem propter sensum primum, et namque que non mouentur neque mutantia locum, habentia autem sensus animalia dicimus et non uiuere solum: uidentur autem et homini multa esse animalium. Nouerunt autem cum sint natura habent solum sensum. Sensus autem primo inest omnibus tactus, sicut autem vegetatiuum potest separari a tactu et omni sensu, sic et tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus homini partem anime qua et vegetabilia participat. Animalia autem omnia uidentur tangendi sensum habentia. Propter quam autem causam utriusque horum accidit posterius dicemus. Nunc autem in tantum dictum sit solum quod est anima horum que dicta sunt principium, et his determinata est vegetatiuum, sensituum, intellectuum, et motu

Queritur quarto, utrum propria definitio anime sit bene assignata in qua dicitur anima est principium quo uiuimus sentimus secundum locum mouemur et intelligimus etc. **A**rguitur primo quod non, quia ista definitio anime non uenit omni anime, ergo est insufficientis. **A**ntes patet, quia per animam sensitiuam et etiam vegetatiuam non intelligimus. **S**ecundo arguitur sic, definitio debet dari per propria, sed ista datur per posteriora, quia datur per operationes uite, ergo non est bona. **T**ertio sic, ista definitio uenit potentibus anime, quia potentie sunt principia quibus uiuimus sentimus etc, ergo definitio est insufficientis. **I**n oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est primo, quod postquam philosophus posuit definitiōem communē anime, sequēter ponit propriam per quam intendit primam demonstrare, nam quedam est definitio que est demonstrationis conclusio. **A**lia est principium, et quia in demonstratione oportet magis credere principijs quam conclusioni, ideo necesse est quod omnis demonstratio procedat ex notioribus quo ad nos uel naturam, quibus per demonstrationem notificatur conclusio, uel in aliquibus eadem sunt nobis nota et nature, ut in mathematicis, ideo ista demonstratio procedit ex notioribus secundum naturam et quo ad nos, sed in alijs non sunt nobis eadem nota et nature, sicut in naturalibus in quibus effec

Liber secundus.

eus quia sunt sensibiles frequenter sunt nobis notiores suis causis. ideo in naturalibus puenienter procedimus a notioribus nobis et minus finem naturam notis. et hoc genere demonstrationis hic videtur philosophus intendens demonstrare unam definitionem aie per aliam. nam quidam definitio potest esse conclusio demonstrationis respectu alterius. sicut in mathematicis exemplum est de tetragonismo cuius est una definitio. dicens quod est ut tetragonismus est octogonum equilaterale quadrangulo equale altera parte longiori. Alia vero dicitur propter quod. ut tetragonismus est medie rei inuentio. i. medie linee inter duo latera inequalia quadranguli altera parte longiori

Sciendum secundo quod definitio anime prius posita potest presentem sic demonstrari. Illud quod est principium viuendi est actus primus corporis organici et cetera. sed anima est principium viuendi in omnibus animatis. ut postea patebit. Hec actus primus. ut patebit. ergo et forma corporis viuentis. Et secundum sanctum Thomam haec demonstratio est a posteriori. ex eo enim quod anima est forma corporis viuentis est principium operum vite et non econuerso. Sed secundum Egidium de roma ponitur a priori. Dicit enim quod ante definitiones dantur per causam. sed prima datur per causam communem. et ista datur per causam specialem. ideo haec definitio est notior secundum naturam quam prima et etiam quo ad nos. ideo potest aliam demonstrare. Nam prima definitio data per causam remotam dicitur quia est. secunda vero data per causam specialem dicitur propter quod. Potest tamen dici saluando utramque opinionem quod si opera vite considerentur secundum esse quod habent in intentione agentis habent rationem cause finalis respectu unionis anime cum corpore. et sic illa demonstratio est a priori data per finem. Sed si considerentur illae operationes secundum esse quod habent in executione operis sic sunt posteriores actu subalterni quod conuenit corpori per animam. et sic ibi est demonstratio quia est.

Sciendum est tertio. quod ad probandum animam esse principium viuendi supponit philosophus quod animata distinguuntur motu et sensu ab inanimatis. et cum sit multiplex modus viuendi. si vnus illorum tamen insit alicui illud dicitur animatum. Et ultra supponit secundo quod sunt quatuor modi viuendi. Primus est per intellectum. Secundus est per sensum. Tertius est per motum localem. Quartus est per motum alimenti augmenti et decrementi. nam quidam animata solum nutriuntur augentur et decrescunt ut plante. quedam vero propter haec habent sensum sine motu locali. ut animalia imperfecta. ut conche et ostree. Alia cum predictis habent motum localem. ut animalia bruta perfecta. In alijs ultra reperitur intellectus ut in hominibus. Appetitum autem quod est quantum genus potentiarum anime non facit gradum distinctum in viuentibus. quod vbiusque est sensus ibi est motus appetitus sensitui. et econtra. ideo quibus sunt quatuor genera potentiarum anime. tamen tamen sunt quatuor gradus viuendi. ex quibus probatur quod anima sit principium viuendi secundum omnes gradus

Pro quo sit conclusio prima. Anima in plantis est principium viuendi. quod vbiusque inuenitur alius modus viuendi ibi anima est principium viuendi sed in omnibus vegetabilibus et plantis inuenitur primus modus viuendi. scilicet nutritio. Hinc in ipsis anima est principium viuendi. Et quod illud principium non sit natura sed anima. patet quod natura non mouet ad contrarias diuersas positiones. sed motus aug

Dant

videtur hanc quod vegetabilia sunt
etiam in nobis. Et tale principium viuendi
quodlibet illi aguntur deinde per se
et vegetabilia non solum viuunt in augmento
et vegetabilia est principium viuendi
sed anima in plantis non solum nutritio
ut anima in nobis et vegetabilia sunt
videtur hanc quod vegetabilia sunt

Conclusio tertia. Anima est principium
videtur hanc quod vegetabilia sunt
etiam in nobis. Et tale principium viuendi
quodlibet illi aguntur deinde per se
et vegetabilia non solum viuunt in augmento
et vegetabilia est principium viuendi
sed anima in plantis non solum nutritio
ut anima in nobis et vegetabilia sunt
videtur hanc quod vegetabilia sunt

Conclusio quarta. Principium
conuenit corpori per animam
etiam in nobis. Et tale principium viuendi
quodlibet illi aguntur deinde per se
et vegetabilia non solum viuunt in augmento
et vegetabilia est principium viuendi
sed anima in plantis non solum nutritio
ut anima in nobis et vegetabilia sunt
videtur hanc quod vegetabilia sunt

Conclusio quinta. Principium
conuenit corpori per animam
etiam in nobis. Et tale principium viuendi
quodlibet illi aguntur deinde per se
et vegetabilia non solum viuunt in augmento
et vegetabilia est principium viuendi
sed anima in plantis non solum nutritio
ut anima in nobis et vegetabilia sunt
videtur hanc quod vegetabilia sunt

De anima

metit fit fm loca straria. qz vegetabilia augent nō solū s̄sus sursum nec deorsum. sed vndiqz. ḡ tale p̄ncipium viuendi nō est natura sed aīa. et qz vegetabilia nō solū augētur z decrescūt s̄sus sursuz vel deorsuz tm̄ s̄ vtrūqz et qz vegetabilia nō solū viuūt qm̄ augent z decrescūt. sed q̄ diu nutriūtur. Et quo pz qz vegetatiuū est p̄mū inter genera viuēdz separabile ab alijs sed alia nō p̄nt ab eo separi. sicut tactus sepať ab alijs sensibz. sed nō separātur alij ab eo. z hoc est verū in mortalibz sicut dicit textus. qz in incorrupti bilibz intellectiuū separatur ab alijs

Conclusio secūda. Aīa est p̄ncipiū viuēdi in aīalibz. pz qz aliqd d̄ esse aīal p̄pter sensum. qz licet q̄dam aīalia sentiant z moueantur. tm̄ nō solū illa q̄ mouent se dicūtur aīalia. sed illa etiā q̄ habent tm̄ sensum. multa sunt aīalia que nō mouentur motu p̄gressiuo vt conche z ostree. et sic sensus facit gradū viuendi in aīalibz. Et inter oēs sensus primus est sensus tactus qui necārio puenit om̄i aīali. et separabilis est ab alijs. alij ves ro nō separant ab ipso. qz nō p̄t esse aīal sine sensu tactus. ḡ aīa est p̄ncipiū viuendi in aīalibz. Et sicut p̄batū est de istis duobz modis viuendi de q̄ bus est minus manifestū. p̄t faciliter p̄bari de alijs duobz qui sunt mouere se localiter z intelligere. Et dictis p̄nt sumi faciliter definitiones p̄tie partiū anime vt Vegetatiua est p̄ncipiū quo viuimus. nutriūtur. augmenramur z generamur. Sensitiua est p̄ncipiū quo viuimus et sentimus. Intellectiua vero est p̄ncipiū quo viuimus sentimus fm locū mouemur et intelligimus

Conclusio responsiua. Predicta definitio anime est sufficienter assignata. Patz ex p̄dictis

Ad rōnes ante oppositū Ad p̄mā d̄ qz licet illa definitio p̄pleta eo mō quo posita ē solū pueniat aīe intellectiue. qz dat p̄ q̄tuor gradus viuēdi q̄ solū fluūt ab aīa intellectiua. tm̄ ex ea p̄nt elici p̄tie definitio nes aliay aīay. ideo d̄ p̄ria Ad secūda dictū est q̄uo p̄ncipiū esse opatē onū vite p̄t ēē aliqd aliqd ab ipa aīa Ad terciā d̄ qz aīa ē p̄ncipiū p̄ncipale et p̄mū operationū vitaliū. z potentie aīe sunt p̄ncipia p̄xima z minus p̄ncipalia. ideo predicta definitio nō puenit potentijs aīe

Utrū aut vnūq̄qz hoz est aīa aut ps aīe. z si ps vtrū sic vtsit separabilis rōne solū aut z loco. De quibusdaz q̄dē nō est deficile videre. Quedā aut dubitatōnem hnt. sicut em̄ in plantis q̄dam diuisa vident z viuētia sepata abinuicē tan q̄ existente in his aīa actu q̄dē vna in vnaq̄qz planta. potentia aut pluribz. Sic videmus z circa alteras d̄nās aīe accidere. vt in entonijs decisīs. Etm̄ sensum vtrāqz partiū habet et motuz fm locum. Si autem sensum et p̄hanta

De anima.

Conclusio secūda potentie vles aie sensitue. scz sensitūū ap-
petitiūū z motiūū nō distinguūtur subiecto in eodem patet ꝑ conclusio. qz qđ
dam sunt aialia impfcta que ꝑ pres decisas viuunt z in ipis aia est vna
in actu sed multiplex in potentie vt dictū est de vegetatiua. Quelibet etiā
pars decisas sentit qz parz. qz si truceē vel se retrahat hz etiā motiūū fm lo-
cum. vt ꝑz ad sensum. ḡ in eodem est motiūū z sensitūū sed vbicūqz ē sensus
necessario sunt fantasia z appetitus qz ad sensum necessario sequūtur
delectatio vel tristitia. ḡ si ps decisas sentit hz appetitū. z sic ille potentie nō
distinguūt subiecto. sed qz distinguūtur rōne. ꝑbareē sicut ꝑbarū est de ꝑo-
tentijs vegetatiuis. vñ illud qđ dicit de fantasia nō dz intelligi de fantasia
determiata que habet organū in cerebro determiatū. sed de fantasia indet-
determiata que nō habet actū nisi in potētia sensibilis. etiam nō intelligit
de motiua fm locū motu. ꝑgressiuo s; de motu dilatois et ꝑstrictiois tm.

Tercia cōclusio potentie aie sensitue ꝑriculares disting-
uunt in eodē loco z subiecto z rōne s; parz. qz omēs tales potentie sunt or-
ganice. sed organa distinguūtur loco z subiecto. ḡ z ille potentie z etiā rōe
qz habēt diuersos actus z obiecta. verūtamē tactus qđ est diffusus in toto
corpe aialis non distinguit ab alijs loco z subiecto. sed rōne solū z omēs
ali j fundant in tactu qđ est oī aiali necessarius.

Conclusio quarta potentia intellectiua distinguūt a sensi-
tiuis z vegetatiuis. parz. qz est alterius generis aie qđ ꝑdicte potentie cum
sit virtus inorganica z sit ꝑpetua. Alie vero organice sunt z corruptibiles.
Ideo ab alijs sepatur vt ꝑpetua a corruptibili. z sic patet solutio

Secūde dubitatiois Pro quo aduertendū qđ dupliciter intelligi pōt
qđ diuersitas potentiaz ꝑsupponit diuersitatem aiarum. vno modo in dis-
uersis. z sic manifestū est qđ diuersitas potentiaz ꝑsupponit diuersitatem
aiarum. Alio modo in eodem. z isto mō non ꝑsupponit z de isto mō ꝑes-
suppositiois est ad ꝑpositū. Vñ in quibusdā sunt omēs potentie vt in ho-
minib; in quibusdā sunt plures z nō omēs. In alijs vero vna tm z in qui-
buscūqz est vna sola potentia oportet qđ illa sit aia vt vegetatiūū in plan-
tis est aia vegetatiua. Sed in quibus sunt plures. vna est aia. alie ꝑo par-
tes aie. z illa aia semp denoiatur a principali vt in brutis denomiatur sensit-
iua z in hoie intellectiua ab intellectu. Et qz in hoie est eadē aia que dicit
sensitive z vegetatiua z intellectiua. z intellectiua sumit a differentia vltima
que ꝑnter sumit a forma vltia z intellectiua a supma dīa essentiali que su-
mit denomiatioē ab vltima forma. id zc.

Conclusio quinta et responsiua. In homine vegetatiuis
sensitive z intellectiūū non sunt diuersae aie ꝑ essentiali distincte sed tm vna
aia essentiali. parz ꝑ conclusio. qz aia vegetatiua sensitive z intellectiua sūt for-
me subales. ḡ si essentiali different in hoie in eodē essent plures forme sub-
stantiales. sed hoc est impossibile. qz oīs forma substāialis dat eē cōpletū
et in actu. ḡ si in eodem ente essent plures forme substāiales idem ens es-
set plura entia cōpleta z in actu. z idem ens esset plura entia qđ est impos-
sibile. ergo in eodem nō sunt plures forme subales. z ꝑ ꝑns nec plures aie
fm essentiali differentes. Et isto patet falsitas opinionis Platonis ponē-

De anima

sz ad cor. Ideo fm Altereū anima est primo z principaliter in corde a q
fluunt virtutes eius per totum corpus fm singulas pres corpis z si sine
due partes corporis eiusdem complexionis siue organifatōis in ipis erūt
plures potentie z opatōnes anime vnd ipse ymaginari videt aīam nō hā
tere totalitatem nisi suoz organoz. vnde si ipse loquatur de anima inq̄tuz
vnitur corpori vt motor mobili z non forma substantialis. sic p̄dicta vera
sunt. Sed ipse Altereū alibi dicit q̄ anima fm essentiam est tota in toto
et tota in qualiter eius parte.

Sciendū secūdo q̄ vt ad p̄ns sufficit triplex reperit totū
quoddam est totum quantitatiuū vt linea vel superficies. aliud est totum
essentiale qd̄ diuidit̄ in partes essentielles ipm̄ diffinientes sicut species in
genus z differentiam. Et vniuersaliter omne illud de quo plura p̄dicata
essentialiter verificant̄ dici potest totum essentialē. Tercū est totum pos
testatiuū qd̄ diuidit̄ in diuersas partes potestatiuas seu in diuersas vir
tutes vt respectu rōnalis z sensitiui z vegetatiui dicit̄ totū potestatiuū.

Sciendū tercio q̄ primus modus totalitatis non conue
nit formis nisi per accidens z solum conuenit illis que extensione subiecti
extendunt̄ sicut est de albedine. Et similiter forme subales elementozum
mixtoz inanimatoz plantaz z aīalū imperfectoz diuidūt̄ ad diuisios
nem totius. z sic eis p̄uenit p̄ accēs iste modus totalitatis. Nā vt dicit̄ in
textu. Aīa in plātis z in aīalibz imperfectis ē vna in actu sz plures in poten
tia. sz aīe aīalū p̄fectoz q̄ requirūt diuersitatē in p̄tibz corpis nō se h̄nt eq̄te
ad corp̄ suū z pres eius. Ideo nō diuidūt̄ p̄ accēs ad diuisionē corpis.
et sic p̄ma totalitas eis nō p̄uenit sz totalitas essentie z etiā totalitas vir
tutis ipis p̄ueniūt. Et si q̄rat aliqs vtz albedo sit tota in sup̄ficie z tota in
qualiter ei⁹ pre. Rūdet̄ q̄ si sit p̄mo de totalitate essentie. albedo ē tota ī q̄
libet eius parte. Sed si sit p̄mo de totalitate q̄ritatiua quā habet albedo
per accēs nō ē tota in q̄libet ei⁹ pre etiā totalitate p̄tutis qz aliter imutat̄
sensū qd̄ ē in maiori corp̄et̄ in mīori z aīa ī aīalibz p̄fectis q̄ nō hz totali
tatē q̄ritatis nō dz dici tota p̄dicta totalitate vel in toto corp̄e z in q̄libet
pre z hec de primo articulo.

Conclusio responsiua ad secūdū Aīa fm totalitatem es
sentie ē tota in toto z in q̄libet ei⁹ pre tota sz nō fm totalitatē p̄tutis. P̄ria
ps satis pz p̄ rōnē post oppositū factā. Scda ps p̄bat. qz aīa fm p̄tutem
visuā est in oculo z nō fm aīas potētias ei⁹ z fm audituā ē in aure. z ita
de alijs p̄tibz z fm totalitatē p̄tutis nō est tota in qualiter ei⁹ pre. Vnde
aduertendū ē q̄ aīa requirūt diuersitatē figure z p̄plexiōis in diuersis p̄tibz
corpis fm diuersitatē potētiaz ei⁹ q̄ ordināt̄ ad diuersas opatōes. Ideo
nō eodē mō p̄pat̄ ad totū corp̄ z ad qualiter ei⁹ pre. sz in rōne totius po
testatiui sic p̄p̄o z p̄ se p̄fectibili p̄pat̄ ad totū corp̄ z n̄ ad pres ei⁹. Sz nō
oportz q̄ q̄libet ps aīalis sit aīal. nec etiā q̄ q̄libet ps sit organica. Itē sciē
dū q̄ duplices sunt potētie aīe. Quedā sūt subiectiue ī eētia aīe z nō ī cor
pore. Alie sūt potētie sensitiue q̄ nō sūt absolute ī eētia aīe. sz subiectiue in
corporeis organis z fluunt ab aīa p̄pata ad diuersas pres corpis. Sz non
oportet q̄ omes sint in qualiter pre corpis.

De anima

propter hoc bene opinatur quibus videtur neque sine corpore esse. neque corpus aliquod anima. Corpus quidem enim non est. Corpus autem aliquid est. Et propter hoc in corpore est et corpore huiusmodi. et non sicut priores ad corpus apta/bat ipsam nihil definiens in quo et quali et vere. cum non videatur accipere quodlibet contingens. Si autem sit et secundum rationem. uniuscuiusque enim actus in potentia existente. et in propria materia aptus natus est fieri. Quodam igitur actus est quidam et ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

Queritur septimo. utrum anima humana sit per se subsistens. Arguit primo quod non quia omne subsistens est hoc aliquid cum sit prima substantia. sed anima humana non est hoc aliquid. ergo ipsa non est per se subsistens. Secundo sic. omne per se subsistens posset per se operari. sed dicit philosophus primo huius quod dicere animam sentire vel intelligere est sicut ac si dicat texere vel ordinarum. Tercio sic. si anima humana per se subsisteret posset habere operationem sine corpore. sed hoc non quia si sic maxime esset intelligere. sed ipsa non potest intelligere sine fantasmate. nec fantasma est sine corpore. **g. 2c.**

In oppositum Arguit quia subsistens dicitur quod est sub proprio esse stans. sed anima est stans sub proprio esse. quia suum esse non est dependens a corpore. g. ipsa est per se subsistens. In questione erunt duo articuli

Quantum ad primum sciendum est primo quod non omne principium immediatum vitalis operationis est anima. quia si sic tunc virtus visiva esset anima. sed primum principium vite dicitur anima quodvis enim aliquid corpus posset esse principium vite sicut cor in animali tamen non potest esse primum principium vite unde esse principium vite corpori solum conuenit in quantum actuale est per primum principium vite quod est anima unum partem quod anima non est corpus sed actus et forma corporis. Alterius partem quod anima non est composita ex materia et forma. quia de ratione anime est quod sit forma corporis. vel igitur est forma secundum se tota vel secundum aliquam partem sui. Si secundum se tota materia non est pars eius. quia materia dicitur ens in potentia. et forma in quantum huiusmodi est actus. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui tunc illa pars dicitur anima. et alia dicitur corpus animatum. et sic anima erit corpus animatum quod falsum est.

Sciendum secundo quod potens aliqua cognoscere nihil habet horum que cognoscit in sua natura. quia illud quod sibi inesset impediret cognitionem aliorum. sicut videmus quod lingua febricitantis infecta humore coarctico non potest percipere aliquid dulce sed omnia videntur sibi amara. sed homo per suum intellectum potest omnia corpora cognoscere. ergo in se non habet naturam corpoream. Sicut etiam nec intelligit per organum corporeum quia determinata nature illius organi impediret ne omnia corpora cognosceret. ut patet per exemplum

De anima

Queritur octavo. vtrū potētie aīe ab eius essentia sint re aliter distincte. Arguitur q̄ non. qz anīa nobilior est materia p̄ma sicut etiam forma accēntali. sed materia p̄ma ē sua potētia similiter forma accēntalis ē sua potētia z p̄rus ad opandū sicut calor ē immediatū p̄ncipiū calefactōnis ergo essentia aīe z sua potētia nō distinguūt abinuitē. Secdo sic simplex nō p̄t esse eē subiectū accēntis. s; aīa ē forma simplex. q̄ nō p̄t eē subiectū accēntis. igit̄ sue potētie nō sūt accēntia distincta ab ipa. Tercio potētie aīe si sunt accidētia eius aīa erit in potētia ad ipas. vel ergo illa potētia erit essentia aīe vel distincta ab ea. Si eadē pari rōne dōm est de istis formis si distincta q̄rit qd̄ est in aīa per qd̄ aīa sit in potētia ad ipam z sic vel essentia erit sua potentia vel erit p̄cessus in infinitū.

In oppositū arguit̄ quia in qualibet re inveniūtur essen- tia p̄rus z opatio. vt habet̄ p̄mo celi z mūdi. s; p̄rus mediat̄ inter opatio- nē z cēntia z distinguūt ab opatōe. q̄ z ab cēntia. In q̄stōe erūt duo articli

Quantū ad primū notandū est primo q̄ postq̄. p. deter- miuit̄ de aīa i cōi q̄tū ad cēntia ei. Hic p̄nt̄ determinat̄ de ea q̄tū ad po- tēntias. Et p̄mo vidēda s; aliq̄ cōia d̄ potēntijs aīe. Deīn aliq̄ spēalia circa inglas potēntias. p̄mo determinādo de potēntijs aīe vegetatiue. scdo de po- tentijs aīe sensitiue. tercio de potēntijs aīe vegetatiue z de p̄ncipio motus qd̄ cōprehendit̄ potēntiā appetitiuā z motiū sicut z p̄supponit̄ potēntiā co- gnitiuā s; sensum vel intellectum

Secundo notandū q̄ put̄ habet̄ secūdo de celo. Infima entia p̄seq̄ nō p̄nt̄ p̄fectā bonitatē s; aliquā imp̄fectā p̄sequunt̄ z h̄ p̄nt̄ opatōib; sic ea q̄ sūt infra hoīem nō p̄nt̄ p̄seq̄ britudinē. s; hō p̄t̄ ea ad p̄fici per intellectū z rōnē. s; ea q̄ sūt supra hoīez ea acq̄rūt paucis opatōib; q̄ hō vt sūt intelligētie z ens simplr p̄fectū sine opatōne vel potētia distincta ab cēntia ei. h; p̄fectā bonitatē. Exe^m p̄hi scdo de celo ē de sanitate q̄ ē in aliq̄b; fm pla z in alijs fm pauciora acq̄rūt. Sic i creatis nō fluūt p̄les opa- tōnes ab vna natura nisi mediātib; plurib; potēntijs. Id̄ s; aīa sit t̄m vnūz fm cēntia t̄m ē multiplex fm p̄tutē z h; plures opatōnes.

Tercio notandū q̄ ab vno nō est p̄cessus in multitudine sine ordine. Id̄ inter potēntias aīe ē aliq̄s ordo z iste duplr sumit̄. Vno mō fm depēdētiā vni⁹ potētie ad aliā. Alio^o fm distinctōem obiectoz. vñ fm depēdētiā vni⁹ potētie ad aliā z sic artēdit̄ ordo. vno^o fm itēdēz natu- re put̄ p̄fecta naturā p̄cedūt ip̄fecta. z hoc mō potētie it̄lectiue p̄cedūt sensitiuas. z sensitiue p̄cedūt vegetatiuas. Alio^o fm ordinē ḡnatōis. z t̄m ē euersus ordo. S; ex p̄te obiectoz qd̄a vires sensitiue p̄ores sūt alijs. Nā visibile naturā p̄us ē audibile. qz cōe ē corpib; supiorib; z inferiorib;. Sicut son⁹ q̄ sit i aere p̄cedit̄ odorē q̄ sit i corp̄ mixto. z sic visus p̄cedit̄ auditū z audit⁹ olfactū z sic de alijs fm ordinē suoz obiectoz.

Quarto notandū q̄ in hoc conueniunt omnes potēntie aīe q̄ fluūt ab cēntia aīe sic a suo p̄mo p̄ncipio. Et qz accēns p̄riū s; saluat̄ in suo subiecto fm q̄ subiectum est in actu z recipitur in eo fm q̄ in potēntia. Id̄ deo ille potēntie differēter se habent ad animā vt ab ea causantur

De anima.

ante & in potentia ad suas potentias non realiter differunt ab ipsa nec oportet quod ibi sit processus in infinitum. et hoc de questione.

Inest autem plantis vegetatiuum solus. alteris autem hoc et sensitivum. Si autem sensitivum et appetitivum Appetitus quidem est desiderium et ira et voluntas sunt. Animalia autem omnia habent unum sensum et tactum. Cui autem sensus inest huic et letitia et tristitia et dulce et triste. Quibus autem hic et concupiscentia Delectabilis est appetitus est. Adhuc autem alimentum sensum habent. tactus est alimenti sensus. Siccis est et humidis et calidis et frigidis aluntur omnia vivencia. horum autem sensus tactus. sed aliorum sensibilibus secundum accidens sensus. Nihil est in alimentum profert sonus neque color neque odoratus. Humor autem unum aliquod est tangibile. esurientes autem et sitis sunt concupiscentie. et esuries quidem calidi et sicci Sitis autem frigidi et humidi. sapor vero ut delectamentum horum est. Certificandum autem de his posterius est: Nunc autem intantum dictum sit quod animalibus habentibus tactum et appetitum inest De fantasia autem immanifestum est posterius autem intendendum est Quibusdam autem adhuc inest et secundum locum motivum. alijs autem intellectivum et intellectus ut hominibus. et si aliquod alterum huiusmodi est aut et honorabilibus. Manifestum igitur est quod eodem modo una utique erit ratio anime et figure Neque est ibi figura est preter triangulum et que consequenter fiunt. neque hic anima preter predictas est Fiet autem utique et in figuris ratio communis que provenit quidem omnibus. propria autem nulli erit figure. Similiter autem et in dictis animalibus. unde ridiculum est querere communem rationem et in his et in alteris: que nullius erit eorum que sunt propria ratio: neque secundum propriam et individuum spiritum dimittentes homini. Similiter autem se habet ei quod de figuris est et quod secundum animam sunt. Sempiternum enim in eo quod est consequenter est potentia quod prius est in figuris et in animalis. ut in tetragono quidem trigonum est. in sensitivo autem vegetatiivo. Quare secundum unumquodque querendum est quid sit uniuscuiusque anima. ut que plante et que hominis aut bestie Propter quam autem causam consequenter sic se habet considerandum est. sine enim vegetativo sensitivum non est. a sensitivo autem

Liber secundus.

separatur vegetatiuū in plantis. Iterum autē sine q̄dem eo q̄d potest tangere alioꝝ sensuū neq; vnus est Tactus autē si/ ne alijs est. Multa em̄ aialium neq; visum neq; auditus ha bent. neq; odoratus sensum. Et sensitiuorū autē alia q̄dem habent s̄m locū motum. alia vero nō habent. vltimū autē z minimū rōnem z intellectum vt homo aut h̄mōi aliud. q̄b̄ em̄ inest rōcinatio corruptibilium his z reliqua om̄ia Qui/ bus aut̄ illorum vnūquodq; non om̄ib; rōcinatio. sed qui/ busdam q̄dem neq; imaginatio. alia aut̄ hac sola viuūt. De speculatio aut̄ intellectu alia rō est. Q̄dem igitur de hoz vnoquoq; rō hec p̄mptissima z de aia manifestū est

Querit̄ nono. Utrū tm̄ quinq; sint genera potentiarum anime. scz vegetatiuū. sensitiuū. et intellectiū. appetitiuū z motiuū s̄m lo/ cum **¶ Arguit̄ q̄ sunt pauciora.** qz omnes potentie anime sunt p̄ci/ pia viuendi. sed tm̄ sunt quatuor modi viuendi. ideo tm̄ quatuor sunt ges/ nera potentiaz aie. **Secūdo sic.** illud q̄d est p̄mune oib; potentijs non debet p̄nt potentia sp̄ialis Appetitus autē p̄mune est cuilibet potentie anime vt visus appetit visibile. z sic de alijs. igit̄ appetitiuū nō est sp̄ialis potentia aie. **Tercio sic.** potentie aie distinguūtur s̄m opationes earū sed plures sunt opationes anime q̄ quinq;. ergo plures sunt potentie ani/ me q̄ quinq;. **In oppositū est p̄hus infra** In q̄stione erūt duo articuli

Quantū ad p̄mum sciendū est p̄mo. q̄ postq; determina ta sunt q̄dam generalia circa potentias aie. p̄sequēter determinanda sunt q̄dam sp̄alia inquirendo quor sunt potentie aie Et deinde qualiter distin guūtur p̄ actus. et actus p̄ obiecta vt patebit in q̄stione sequenti

Sciendū sc̄do. Licet tm̄ tres sint aie. tm̄ ponūtur quinq; genera potentiaz aie. Cuius rō est. qz aie distinguūtur s̄m q̄ diuersimode opatio aie sup̄gredit̄ opatōnem corp̄is. est em̄ q̄dam aia que intrin̄ excedit naturam corporeā q̄ nō opatur p̄ organū corporeale nec per qualitates nat̄ rurales vt est aia intellectiua. Alia est opatio inferior q̄ fit p̄ organū corp̄is le. nō tm̄ p̄ qualitates corp̄ales. vt opationes aie sensitiue. Et licz qualita/ tes p̄me requirant̄ in opatione sensus. nō tm̄ req̄runt tanq; media vel ins trumenta ad operandū. sed tm̄ p̄pter dispōnem debitā organi. Tercia ē operatio aie q̄ fit per organū corporeū z p̄ qualitates corporeas. vt opatio aie vegetatiue. sed tm̄ sup̄gredit̄ opatōnem corporeā. qz motus inaiatorū solū sunt ab exteriori p̄ncipio. hec aut̄ ab intrinsecō p̄ncipio. qz om̄e aiatū

De anima

mouet quod a modo seipsum. et sic partes aie distinguuntur fm modos qd bus operatio anime supergreditur corpoream operationem. Potentie vero distinguuntur p actus et obiecta. Et gradus viuendi per modos quibus potentia potest reperiri potest sine posteriori

Tunc sit prima conclusio. Tm quinqs sunt genera potentie aie. Pars ex parte obiectorum. qz omnis potentia aie circa aliqd obiectum est. Vel ergo est circa obiectum sibi unitum. et sic est potentia vegetatiua. que no agit nisi in corpus unitum. Vel circa obiectum separatum. et hoc duplr. Vel potentia respicit tale obiectum fm q ipm recipitur in potentia p suam similitudinem. Vel fm q potentia respicit obiectum tendendo in ipsum. Si p mu hoc est duplr. vel illud obiectum recipit in potentia per similitudinem particularem. et sic est sensitiuum. vel p^m vltm et sic est intellectiuum. Si secudu hoc est duplr. vel comparatur ad ipsum vt ad finem intentionis qui est p^mus in intentione. et sic est appetitiuum. vel vt ad terminum operationis qui est vltm^o in executione. et sic est motiuum fm locu. q conclusio vera

Dubitat primo. que potentie pstituit gradus viuendum

Dicendum est primo. q vegetatiuum sensitiuum et motiuum fm locu et intellectiuum pstituit gradus viuendum. qz ille potentie pstituit gradus viuendum que cu sint pores a posterioribus separant. h sic est de istis. q^o r^o dicit secundo q appetitiuum no facit gradu viuendi ab alijs distinctu. Pars. qz nunq separatur a sensitiuo. Qd pbat p^ophus duabus r^onibus. Prima est. ome habes sensum habet appetitum. ome aial hz sensum. ergo r^o. Maior pars. quia cui uenit sensus ei uenit delectatio et tristitia que psequitur apprehensionem obiecti uenientis vel discouenientis. sed cuiusq conuenit delectatio vel tristitia uenit pcupiscentia. que est appetitus delectabilis. igitur cui uenit sensus ei uenit appetitus. Secunda r^o est. habens sensum alimenti habet appetitum. sed omne animal hz sensum alimenti scilz tactu. ergo r^o. Maior pars. quia eisdem nutrimur ex quibus sumus. sed uiuentia sunt ex calidis frigidis humidis et siccis. igitur ex ipsis nutrimur. sed tactus est eorum discretiuus. igitur est sensus alimenti. Maior pars q scz ome habens sensum alimenti habet appetitum. nam omne habens sensum alimenti hz sitim et esuriam. sed esuriam est appetitus alimenti calidi et sicci. Sitis vero est appetitus frigidi et humiditatis. igitur habet r^onem potus. unde sapor non nutrit. sed in alimento indicat uenientem pportionem calidi et sicci. Similiter alia accidentia de per se non nutriunt. et sic patet q appetitiuum non constituit specialem gradum et modum viuendi in uiuentibus.

Dubitatur secundo circa textum qualiter se habet ratio vniuersalis anime ad particulares animas. Respondet p^ophus q habet se vt ratio p^omunis figure ad omnes figuras. quia sicut p^omunis ratio figure uenit cuilibet figure et nulli est p^oria. ita dicendum est de p^omuni r^one anime. unde tam in figuris qz in animabus semp p^ous virtualiter p^otinet in posteriori. vt trigonum in tetragono. et vegetatiuum in sensitiuo. et in hoc habent similitudinem.

Liber secundus

Ad rōnes ante oppositū. Ad p̄mā p̄ solutio ex dictis.

Ad secundam d̄r q̄ licet appetitus naturalis qui est inclinatio cuiuslibet rei in bonū suū sit cōmunis omnib; potentijs nec sit sp̄cālis potentia distincta ab alijs. t̄m appetitus aīalis qui p̄sequit formā apprehensaz p̄ sensuz vel intellectū que nō est fm̄ se in virtute apprehensiva. sed solū per suam similitudinē est potentia sp̄cālis anime. q̄r ultra similitudinē que est in cognoscēte ad hoc q̄ cognoscens p̄sequat bonū apprehensum requiritur virtus sp̄cālis inclinans ip̄m ad p̄secutōem illius boni. Ad terciā d̄r q̄ in sp̄cālis sunt plures potentie anime t̄m in generali sunt t̄m q̄nc̄. id eo genera vocantur & non species

Necessariū aut̄ est debentē de his p̄scrutationem facere accipe vnūquodq; eorū quid est. Postea sic de habitis aut & de alijs inuestigare. Si aut̄ oportet dicere quid vnum quodq; ip̄orum. vt q̄d intellectiū aut sensitiū aut vegetatiū. p̄us adhuc dicendum quid sit intelligere & quid sentire. Priores em̄ potentijs actus & opationes fm̄ rationem sunt. Si aut̄ sic aut his p̄ora opposita oportet cōsiderare. De illis primuz utiq; oportebit determinare p̄pter eandē causam vt de alimento & sensibili & intelligibili. Quare p̄mo de alimēto et generatione dicēdum est. Vegetatiua em̄ anima & alijs in est prima & maxime cōmunis potentia est anime. fm̄ quam inest viuere oīb; cuius sunt opera generare et alimēto vti.

Queritur decimo. Utrum potentie anime fm̄ sp̄m distinguuntur per actus et obiecta. **¶** Arguit p̄mo q̄ non. q̄r nihil determinat ad sp̄m per illud quod est sibi posterius & extrinsecū. sed actus est posterior potentia & obiectum est extrinsecū actui. ergo potentie nō distinguuntur p̄ actus & obiecta. Secundo sic. p̄traria obiecta sunt vnus potentie. ergo male d̄r q̄ potentie distinguuntur p̄ actus & obiecta. Ans patz de albo & nigro in potentia visiva. q̄r illa sunt p̄traria obiecta. Tercio sic. diuersaz potentiaz est vnū & idem obiectū. ergo nō distinguuntur p̄ actus & obiecta. Antecedens patz quia est idem obiectum q̄d potentia apprehensiva cognoscit & appetitiua appetit. Quarto sic. q̄d per se est causa alicuius debet in omnib; esse causa eius. sed quedam sunt obiecta diuersa que pertinent ad diuersas potentias & cadūt sub eadem potentia. vt color & sonus sunt obiecta diuersoz sensuū. & t̄m cadūt sub sensu cōmuni. igitur obiecta nō sunt per se cā distinctionis potentiarum

De anima.

In oppositum arguit. qz posteriora per p̄ora distinguuntur. sed actus et operationes s̄m r̄onem p̄ores sunt potentij. z adhuc actibz p̄ora sunt obiecta. ergo potentie distinguuntur p̄ actus. z actus p̄ obiecta.

Quātum ad primū est sciēdum primo q̄ postq̄ p̄hs enumeravit genera potentiaz aīe. et ostendit qualiter habet se r̄o p̄munis aīe ad eius partes. p̄sequenter ostendit qd̄ determinandū sit de aīa z de illis potentij. et quo ordine sit p̄cedendū determinādo de ipsis

Sciendū est secūdo: q̄ quādo cūq; aliqua duo sic se habent q̄ vnū est causa alterius in vno genere cause. z secūdū est causa p̄mi in alio genere. tūc quodlibet est p̄us s̄m naturam respectu alterius. licz in diuersis generibz cause. modo ita est de actibz z potentij. nam potentie s̄z cause actiū z p̄ores s̄m esse. z hoc effectiue. Actus autē sunt cause finales potentiaz. qz potentia s̄m id qd̄ est ordinatur ad actum z opatōem Ideo d̄z q̄ potentia aīe est qua aīa opatur

Sciendū est tercio. q̄ duplices sunt potentie aīe. Quēdam sunt passiue. vt intellectiua sensitua z appetitiua. Alie vero actiue vt motiua vegetatiua. ideo obiecta potentiarū aīe diuersimode p̄parant ad eius operationes. qz obiecta potentiaz passuarū cōparant ad operationes vt effectiua p̄ncipia. qz reducūt potētias in actum. sicut visibile reducūt vt sum in actū. sed obiecta potentiaz actiuarū p̄parant ad operationes eaz. tanq̄ finis. qz obiecta sunt operata ipsaz. sed in quibz sunt opata p̄ter operationē operata sunt fines operationū. vt d̄z p̄mo ethicorū. Tū patz q̄ omne obiectū p̄paratur ad opatōem aīe vel vt p̄ncipiū actiū vel vt finis. z ex vtroq; s̄z ex actōe z fine specificat opatio. Diuersitas em̄ agentij inducit diuersitatem formaz z opationū s̄m sp̄m. vt calefactio est actio a calore. z frigefactio a frigiditate. Et etiā a fine. vt calefactio est ad calorem z frigefactio ad frigiditatem.

Tūc sit conclusio p̄ma. Actus p̄ores sunt potentij s̄m intentōem nature. licet potentie sunt p̄ores s̄m esse. Primū p̄z. qz in quolibet genere natura p̄mo intendit finē. licet eū attingat p̄ media. qz opus nature p̄cedit de potentia in actū. z de imperfecto ad p̄fectū. sed actus sunt fines potentiaz vt d̄cū est. ideo s̄m intentōem nature actus p̄ores sunt potentij Secūdū p̄z qz licz finis sit p̄or in intentōe. ē tū posterior in executōe

Secūda conclusio. Obiecta potentiaz tā actiuarū q̄ passuarū simplr sunt p̄ora suis actibz. Patz p̄mo de obiectis potentiaz passuarū. qz illa obiecta sunt actiua respectu potentiaz. z virtute earū catur actus potētiaz. q̄ illa obiecta simplr sunt p̄ora actibz. Secūdo patz de obiecto potentiaz actiuarū. qz illa obiecta sunt finis potentiaz. mō finis s̄m intentōe nature p̄or ē ordinat̄ ad ip̄m. q̄ obiecta s̄z p̄ora simplr actibz potētiaz

Tercia conclusio et r̄siua. Potentie s̄m sp̄m distinguuntur p̄ actus. z act̄ p̄ obiecta. Patz p̄lo. qz potētia s̄m id qd̄ est ordinatur ad actū. q̄ opz r̄onem potētie capi ab actu ad quē ordinatur. q̄ potētie s̄m sp̄m distinguuntur s̄m diuersitate actiū. Sed q̄ actus variant s̄m diuer

Liber secundus.

sam rationem obiecti. Patz. quia si potentia est passiva obiectum est actiuum. et si potentia est actiua obiectum est passiuum ut finis. sed omnis actio sumit distinctiōem aut ex principio vel fine. ergo necesse est potentias fm speciem variari per actus et actus p obiecta. accipiendo tñ obiecta fm ratōem foris malem obiectoꝝ. materialis em distinctio nihil facit ad diuersitatē formalem actuum et potentiarū. vt diuersitas hominis et asini non variat visiones neq; visum. qz coloratū nō differt ibi nisi per accidens. modo dñā p acci dens obiecti non variat spēm potentie vel actus. Ex dictis patz q obiecta sunt pōra potentis aīe fm rōnem diffinitiuā et similiter actus. ideo de terminādo de aīa in spē p us determinādū est de obiectis q̄ de actibz. et p us de actibz q̄ de potentis. et inter partes aīe p us determinādū est de vegetatiua. deinde de sensitua. et vltimo de intellectiua. Sed obijceret q̄ p us determinādū esset de potentis q̄ de actibz. et actibz q̄ obiectis. naz obiecta sunt pōra actibz et actus potentis. et per p̄sequens notiora fm naturam. sed nō sunt nobis eadē nota et nature. q̄ potentie sunt notiores nobis actibz. et actus obiectis. ergo ordine doctrine p us determinādū est de potentis. **Rō** est qz intellectus noster possibilis tñ est in potentia respectu intelligibiliū et fit in actu p formā a fantasmatibz abstractaz. modo nihil cognoscit nisi fm q̄ est actu. et ideo intellectus noster seipm cognoscit p spēm intelligibile. vt dicitur: tercius huius. et nō cognoscit se directe intueōdo suā essentiaz. ideo in cognitione aīe op̄tz pcedere ab his que sunt extrinseca et sensibilia a q̄bz abstrahuntur spēs intelligibiles p quas intellectus seipsum intelligit p obiecta. ergo cognoscimus actus et p actus potentias. et p potentias essentia aīe. Si pō aīa directe suā essentiaz cognosceret ordo p̄trarius obseruaret. qz que aīe essent p̄p̄n̄quiora p us ab ipsa cognoscerent. Et ad illā autoritatem dicitur q̄ nō sunt eadē nobis nota et nature. solū est intelligenda vbi effectus sunt magis sensibiles suis causis. sed vbi cause sunt sensibiliores suis effectibz eadē sunt nobis p̄mo nota et nature

Ad rōnes aīe oppositū Ad p̄mā dicitur. q̄ licet actus sit posterior potentia q̄ntū ad executōez. est tñ p̄or in intentōe et fm rōne. licet etiā obiectū sit extrinsecū fm id qd est. tñ est p̄ncipiū vel finis actionis. ideo potentie capiūt spēm ab actibz et ab obiectis. **Ad secundā** dicitur q̄ illa p̄traria nō sunt p̄mo obiecta illius potentie. qz visus non p̄mo videt rōnem albi vel nigri. sed rōne coloris. **Ad terciā** dicitur q̄ diuersaz potentiarū est bene idem obiectū materialr. diuersum tñ formalr. vt ens inq̄rtum sensibile est obiectū sensus. et inq̄rtum verū est obiectū intellectus. et inq̄rtum bonū est obiectū appetitus. **Ad terciā** dicitur q̄ potentia superior p us respicit vltiores rōnem q̄ potentia inferior. et qz q̄nto potentia est superior. tanto ad plura se extendit multa pueniūt in vna p̄muni rōne obiecti quā p se respicit potentia superior. que tñ differūt fm rōnes p̄culares q̄s p se respiciūt potērie inferiores. et ideo diuersa obiecta q̄ p̄tinet ad diuersas potentias aīe inferiores que cum subdant vni potentie superior p̄tinent ad illam potentiam superiorem.

De anima

Naturalissimum enim operum viventibus est quocumque perfecta et non orbata. aut generationem spontaneam habent facere alterum quale ipsum animal quidem animal. planta autem plantam. quatenus ipso semper et divino esse et immortale participet secundum quod participant. Omnia enim illud appetunt et illius causa agunt omnia quocumque agunt secundum naturam. Id autem quod cuius causa sit dupliciter est. hoc quidem cuius. illud vero quo. Quoniam igitur concitare non possunt ipso esse divino et continuare. propter id quod nihil contingit corruptibilem idem et unum numero permanere. secundum quod potest participare unumquodque sic communicat. hoc quidem magis. illud vero minus. et permanet non idem sed ut idem. numero quidem non unum. specie autem unum. Est autem anima viventis corporis causa et principium. Hec autem multiplex dicitur: attendit anima secundum determinatos modos tres causa dicitur. Etenim unum motus causa est. et cuius causa. et sicut suba animalium corporum anima causa. Quod igitur sit sicut suba manifestum est. causa enim ipsius est omnibus suba est. Vivere enim in viventibus esse est. causa autem et principium horum anima. amplius autem eius quod in potentia ratio et actus est. Manifestum autem est quod et cuius gratia anima causa. sicut enim intellectus gratia huius facit eodem modo et natura et hoc est ipsius finis: Quomodo autem in animalibus anima et secundum naturam. omnia enim physica corpora anime instrumenta sunt. sicut animalium sic et plantarum tantumque gratia anime existit. Duplex autem dicitur quod cuius gratia. et quod cuius. et quod quo. Quod vero et unum principium quod secundum locum motus anima est. non omnibus autem viventibus igitur potentia haec. Est autem alteratio et augmentum secundum animam sensus enim quodam alteratio esse videtur. nihil autem sentit quod non habet animam. Similiter autem et de augmento et decremento se habet: nihil enim decrementum patitur neque augmentatur physice nisi alatur alitur autem nihil quod communicet vita. Empedocles autem non bene dixit hoc addens augmentum accidere plantis. deorsus quod dicitur radi

Hic incipit
Sequentis qstio
Ino textus

De anima

Primo determinat de obiectis & actibus quibus potentis propter rationem prius dicitur. Etiam prius agit de vegetatiuo quibus de alijs. quia est prima partium anime et est fundamentum omnium aliarum & separatur ab omnibus alijs & non e contra.

Sciendum secundo quod antequam philosophus determinat de potentia vegetatiua duo premittit necessaria ad cognitionem potentie vegetatiue. Primum quod generare est opus anime vegetatiue quod ideo fit. quia superius Aristoteles non attribuit illi potentie generare sed solum nutrire & augere.

Secundum quod opera potentie vegetatiue fiunt ab anima quod fuit necessarium quia cum illa fiunt medijs qualitatibus primis alijs credere possunt quod essent a natura & non ab anima.

Sciendum tercio quod aliquid dicitur generare sibi simile dupliciter. Uno modo ex materia extrinseca. & sic contingit in inanimatis ut ignis generat alium ignem in materia aliena. Alio modo ex materia intrinseca generantis scilicet semine ab eo deciso. & hoc modo solum conuenit uiuentibus. & de isto modo est hic ad propositum.

Prima conclusio generare sibi simile primo & per se conuenit uiuentibus perfectis non orbatis & spontaneam generationem non habentibus probatur ex parte finis. nam omnia uiuentia appetunt perpetuo permanere in esse cum omnia appetunt assimilari primo enti in quantum possunt sed non possunt semper eadem matere in numero. Ideo appetunt permanere in specie & non possunt permanere in specie nisi per generationem similis sibi secundum speciem. ergo illud conuenit uiuentibus perfectis non orbatis. Et dicitur perfectus quia imperfecta ut pueri non possunt generare. nam requiritur quod generans habeat suum esse perfectum sic non habent pueri propter defectum temporis. Et dicitur non orbatis quia orbata non generant ut spadones & castrati. Et dicitur nec spontaneam generationem habentibus propter illa que generant per putrefactionem ad quorum generationem non requiritur agens particulare sed sufficienter uniuersale propter eorum imperfectum ut vermes musce & silia. Et dicuntur habere spontaneam generationem quia in sua generatione non apparet agens extrinsecum sed videtur sua sponte generari.

Conclusio secunda Operum uiuentis nobilissimum est generare sibi simile secundum speciem. patet quia operum uiuentis. Illud est naturalissimum quod est similitudo operationibus nature. sed inter opera uiuentis generare est similitudo operationi nature. quia conuenit aliquo modo inanimatis que generant sibi simile sed non nutriuntur nec augentur. Secundo illud est naturalius quod est magis intentum a natura. sed generare sibi simile est huiusmodi. quia finis eius est perpetuitas speciei. Nam omnia uiuentia naturaliter appetunt esse perpetua quod est esse diuinum & gratia illius agunt quod agunt secundum naturam.

Dubitatur. utrum potentie vegetatiue fiunt ab anima videtur quod non quia fiunt a corpore animato medijs qualitatibus primis. ergo sunt a natura. Pro quo sciendum est quod anima est principium corporis uiuentis in triplici genere cause scilicet formalis finalis & efficientis. primum probatur philosophus dupliciter. Primo illud est forma alteri quod dat alteri esse. sed anima dat corpori uiuenti esse. quia sibi dat uiuere. & uiuere in uiuentibus est esse. Secundo omnis

Liber secundus

actus

motus rei est eius forma. sed anima est actus corporis uiuentis. quod est eius causa formalis. Secundum probatur quod sicut intellectus artificis operatur propter finem ita natura sed intellectus practicus artificis ordinat materiam ad formam tanquam in finem. ergo natura ordinat corpus quod est materia anime ad ipsam ut ad finem. Ideo ut dicitur in textu necdum corpora uiuentia ordinantur ad homines sed etiam omnia naturalia. nam bruta sunt propter hominem et plante propter bruta et inanimata propter plantas. quod capiunt ab ipsis alimenta. et sic ipsa naturalia sunt propter hominem tanquam propter finem. Tercium probatur. quia omnis forma naturalis corporis est principium motus ipsius. sed anima est forma corporis uiuentis. quod est principium motus in uiuentibus. et sic est causa efficiens corporis uiuentis. unde motus localis progressiuus proprius est uiuentibus pueris et perfectis. Sed augmentatio et diminutio conueniunt omnibus uiuentibus uel. Ex dictis sequitur responsio ad dubium quod opera potentie vegetatiue sunt ab anima. quia ipsa est forma corporis uiuentis etiam et efficiens quantum ad suas operationes.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod generare sibi simile naturaliter est quam nutrire et magis intenditur a natura et est similis operationibus nature. quod conuenit animatis et inanimatis nutrire uero animatis tantum et sic nutrire est magis proprium uiuentibus. sed generare est naturaliter? Ad secundam dicitur quod esse unius indiuidui potest considerare dupliciter. Uno modo ut est esse speciei. Alio modo ut est esse indiuidui. et indiuiduum magis appetit esse a parte qua est esse speciei quam sibi quod indiuidui. quia sub illa ratione melius est.

Ad tertiam dicitur quod per generationem res debilitatur per accidens scilicet propter excessum uel propter nimiam frequentationem et non nocet de per se. quod superfluum alimenti pro generatione conseruat. et sic illud superfluum decedum non corrumpit nisi fiat cum excessu. Uel potest dici quoduis pro generatione abbreviatur uita rei particularis tamen conseruat esse specificum quod est melius.

Quoniam autem est eadem potentia anime vegetatiue et generatiue. de alimento necessarium est determinare primum. separatur enim ab alijs potentijs opere hoc. Videtur autem esse alimentum contrarium contrario. non omne autem omni. sed quecumque contrariorum non solum generationem habent ex se inuicem. sed et augmentum. sunt enim multa ex inuicem. sed non omnia augentur. ut sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum. sed aqua quidem igni alimentum est

Drum

legitatem non alia quam in

corpore hoc esse videtur magis

animi vero quod aliter. Dubium

autem in hoc quod simile simili est

ita ut in contrario videtur aliter

in oppositione a simili. aliter

autem dicitur. Quod autem ante

mentem. Sed autem patitur in

aliter. Sed non dicitur alimentum. Sic

sed in illo dicitur. Instructio autem

est. Quoniam autem in alimentum

primo dicitur habet differentiam. Et

demum eorum illud autem dicitur

quod in contrarium dicitur. Quod autem

contrario dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

in contrarium dicitur. Quod autem eorum

De anima

ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime. aliud quidem alimentum aliud vero quod alitur. Dubitationem autem habet. Dicunt enim hi quidē simile simili ali sicut et augeri. Alijs aut sicut dixim⁹ ecōtrario videtur ali cōtrarium contrario tanq̄ impossibile sit simile a simili. alimentum autem mutari ⁊ decoqui oportet. Mutatio autēz omnis in contrarium aut in medium. Adhuc autem patitur aliquid alimētum ab eo qd alitur. sed non hic ab alimento. sicut nec instructor a materia sed ab illo hec. Instructor autem mutatur solum in actū ex ocio. Utrum autem sit alimentuz quod ultimo aduenit. aut prius hoc habet differentiam. Si vero vtrūq̄ sed hoc quidem non coctum illud autem coctum. vtrobiq̄ vtiq̄ continget alimentum dicere. Inquantū em̄ non coctum contrariū contrario alitur. Inquantū autem coctum. simile simili. Quare manifestū qd dicunt quodāmodo vtriq̄ ⁊ recte et nō recte

Queritur duodecimo vtrū alimentum sit obiectū potentie vegetatiue. Arguit q̄ non. quia vnius obiecti est tm̄ vna potentia. si nutrimentum est obiectū potentie vegetatiue sequitur q̄ erit tm̄ vna potentia vegetatiua. sed hoc est falsum. quia sunt tres. scz nutritiua. augmentiua ⁊ generatiua. Secūdo autē. nutrimentū est obiectū potentie nutritiue. vt patet ex vi nois. si non est obiectū potentie vegetatiue. p̄na tener. quia p̄ prium obiectū potentie inferioris nō ē adeq̄tū potētie superiori. Tercio autē. si nutrimentū est obiectū potentie vegetatiue vel esset sibi nutritio vel dissile. nō ⁊. qz om̄e qd auget a sibi sibi auget. etiā qd nutrit nec priū. qz nutrire est motus. ⁊ ois motus est de cōtrario in contrariū.

In oppositū ē phūs in littera Sciēdū p̄rio q̄ postq̄ phylolophus ondit q̄ opa⁹ aie vegetatiue sit ab aia ⁊ nō a natura. p̄r circa s̄ remouet duos errores ⁊ determinat de alimento fm̄ se. Primus error fuit Empedoclis dicentis q̄ motus augmenti non fit ab anima sed fit per motum grauium et leuium. Unde quia viuētia et plante augentur

De anima

Secundo ignis non est nutrimentum aque

Conclusio. Alimentum est obiectum potentie vegetatiue. **Primo** quod illud est obiectum alicuius potentie in quo primo et per se fertur illa potentia et sub cuius ratione fertur in omne illud in quo fertur per diffinitionem obiecti. sed sic est de nutrimento respectu potentie vegetatiue. ut probaretur faciliter per operationes eius. **Secundo** alimentum est proprium obiectum potentie vegetatiue et proprium eius.

Dubitatur quomodo differenter se habet obiectum sensus ad sensum et obiectum potentie vegetatiue. **Respondetur** quod sensus primo est accensum et accidens substantiarum que sunt sensibiles per accensum. Sed potentia vegetatiua primo et per se respicit substantiam que per se nutrit et accensum solus ex consequenti. Etiam substantia dulcis per se nutrit. dulcedo vero per accidens. unde natura dat qualitatem substantie nutrimenti ut per eam distinguamus nutrimentum ueniens a nutrimento disconueniente.

Dubitatur secundo. **Utrum** alimentum debeat esse simile vel dissimile. **Dicendum** quod ante decoctionem et digestionem est dissimile sibi in actu et contrarium. simile tamen in potentia. sed post digestionem est actu simile nutrimento. ut in omni actione naturali passiuum in principio actionis est contrarium et dissimile. sed in fine est simile agenti. quia agens naturale assimilatur sibi passum in quantum potest. **Unde** aduertendum est quod aliquid potest esse in potentia duplex. **Uno** modo in potentia propinqua quoniam per unicum mouens potest fieri in actu. et hoc modo nutrimentum in principio nutritionis est simile in potentia nutrimento. **Alio** modo in potentia remota quoniam pluribus mouentibus potest reduci in actu. sed de ista potentia non est hic ad propositum. **Ex** quo sequitur quod simplex elementum non est propinquum nutrimento uiuentis. cum non sit in potentia proxima ut assimilatur uiuenti. sed per unum agens elementum mutat in alium et per aliud conuertitur in subam aliam. nec etiam omne mixtum est nutrimentum. ut patet de mineralibus et de illis que sunt proxima elementis. et de his que sunt difficilis collisionis.

Ad rationes ante oppositum. **Ad** primam dicitur quod unius obiecti sunt unam rationem formalem accepti est tamen una potentia. sed unius obiecti materialiter sunt diuersas rationes formales possunt esse plures potentie. sed sic est de nutrimento respectu diuersarum potentiarum. ut postea patebit. **Et** per idem soluitur secunda. **Ad** tertiam patet solutio ex dictis.

Quoniam autem nihil aliud non precipians uita. aiatum utique erit corpus quod aliud in quantum aiatum. quare alimentum ad aiatum est per se et non secundum accensum. **Est** autem alterum alimento et augmento esse. **Secundum** enim quod quantum ad aliquid aiatum est augmentatiuum. secundum autem quod hoc aliquid et suba alimentum est. saluat enim subam et versus ad hoc est quibusque alatur. **Et** generatio autem factiuum non est quod aliud. sed quod id quod aliud iam enim ipsa suba. **Generat** autem nihil ipsum seipsum sed saluat

De anima

tentis aie sensitivae. Ex quibus patet quod augmentativa et nutritiva deseruiunt potentie generativae

Sciendum quinto quod predictae potentie dupliciter distinguuntur

Uno modo ex parte obiectorum. quia alimentum ut est in potentia ad substantiam membrorum vel aiatum est obiectum nutritivae. et patet est in potentia caro contra vel corpus quantum est obiectum augmentativae. et sic est in potentia hoc aliquid. et patet huius rationem superflui est obiectum generativae. et sic iste tres potentie habent unum obiectum materialiter. sed sunt tria formaliter. Secundo distinguuntur ex parte finis. quia finis nutritivae est conservatio individui in suo esse. et finis augmentativae est debita quantitas. qua habitata vivens potest debite suas operationes exercere. Quis non semper nutritur. eo quod nutritio est ad restauratorem humiditatis deperditi. Et quia humidum deperditum prout sumitur a calore naturali. Ideo semper requiritur nutritio. Et finis generativae est conservatio speciei. et sic nutritiva conservat individuum in esse. augmentativa proficit in quantitate. et generativa conservat esse specificum

Conclusio prima. tamen sunt tres operationes aie vegetativae. scilicet nutrire generare et augere. quia omnis operatio aie vegetativae vel est propter bonum speciei et sic est generatio. Vel individui et hoc dupliciter. vel ad conservatorem individui in suo esse. et sic est nutritio. vel ad perfectionem in quantitate. et sic est augmentatio. Ex quo sequitur quod tamen tres sunt potentie aie vegetativae. quia tantum tres sunt operationes eius et potentie per actus distinguuntur.

Dubitat utrum solum aiatata nutriantur. Respondetur quod sic. quia quatuor sunt necessaria ad nutritorem. Primum est spiritus nutritivus dans nutritio speciem. Secundum est calor digerens qui est instrumentum illi virtutis. Tertium est receptaculum nutrimenti. Quartum est spongiositas et porositas corporis. aliter non recipit nutrimentum sed solis aiatata ista quatuor conveniunt. Quia sola aiatata nutriuntur. Et sicut ignis secundum similitudinem dicitur nutriri. non tamen proprie nutritur quia illud proprie nutritur quod in se aliquid recipit ad conservatorem sui esse in toto et in partibus. sed hoc non convenit igni. quia spiritus in materia combustibili generat novum ignem. tamen ille non cedit in conservatorem ignis precedentis. sed est nova generatio ignis distincta a precedente. quia totus ignis qui est ex aggregatone plurium ignitorum non est simpliciter unum sed solum per aggregatorem. sed in aiatata conservatur humiditas in partibus persistentibus per conversionem nutrimenti in substantiam aliam. Et per tales conversiones fit augmentatio proprie dicta. sed in igne solum fit augmentatio per additionem partis ad partem. sicut tamen propter eius maximam raritatem magis nutriri videtur inter omnia elementa

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod operationes aie vegetativae dicuntur naturales dupliciter de causa. Primo modo propter similitudinem cum operationibus nature. quia natura intendit esse quantitatem et conservatorem individui. et ista sunt ab aia nobiliori modo quam a natura. Secundo quia sunt mediis quilibet partibus quibus sunt instrumenta nature. sicut tamen dicitur ab operationibus nature. quia operationes aie sunt effectivae a principio intrinseco. alie vero a principio exteriori. Ad secundam dicitur quod generare aliquid in materia extrinseca bene provenit in aiatata. sed generare ex materia interiori. scilicet per semen decussum a generante in quo semine est virtus eius formativa fetus generandi solum provenit animatis et etiam perfectis

De anima

Sciendum primo quod postquam philosophus determinauit de obiecto et actibus anime vegetatiue. Hic prout determinat de ipsa et partibus eius primo diffiniens potentiam nutritiuam sic est principium potens saluare suus susceptiuum in quantum homo ipsa enim saluat suum subiectum mediante alimento id prout uatum alimento non potest uiuere saluat inesse. Et quod alimentum est principium nutritiois sicut potentia nutritiua. ideo ne credamus illam diffinitionem conuenire alimento philosophus ostendit quomodo dicitur potentia nutritiua et nutrimentum sine principia nutritiois dicens quod in nutritioe tria requiruntur scilicet quod alitur quo alitur et alens. Primum quod alitur est corpus habens animam. Illud quod alitur est alimentum. et alens primum est anima vegetatiua cum potentia nutritiua.

Sciendum secundo quod inter potentias anime vegetatiue est duplex ordo. Primus est ordo generatiois secundum que potentia nutritiua que ordinata ad conseruationem indiuidui est prima et augmentatiua per quam accretur completa quantitas est. secunda generatiua saluans esse specificum est tertia. Etiam nutritiua ab alimento separat superfluum et ipsum reseruat per potentiam generatiua sibi preparando materiam. et illud quod non est superfluum mittit ad singula membra sed augmentatiua perficit quantitatem uiuentis ut possit generare. ideo operatio anime vegetatiue debet sequi secundum naturam terminum augmenti et ubi preedit impedit augmentationem. Tercia generatiua presupponit alias potentias. Alius est ordo nature et perfectionis secundum que generatiua est prima quia est perfectissima. Est enim potentia per quam aliquid in se perfectum alteri tribuit esse perfectum. Tunc enim unumquodque perfectum est quoniam potest alterum facere tale quale ipsum est. ut dicitur quarto methedorum. ideo generatiua est finis aliarum potentiarum anime vegetatiue. Et cum omnia a fine appellari iustum est et finis generatiue est generare sibi simile secundum speciem. Ideo bene diffinitur anima vegetatiua quod est principium generatiuum alterius sibi similis secundum speciem.

Sciendum tercio quod ne credatur animam solum habere nutrimentum per instrumentum quia dicitur esse nutrimentum esse instrumentum eius. philosophus ostendit quod habet unum aliud. Est enim duplex instrumentum quo aliquid alitur sicut est duplex instrumentum quo nauis gubernatur. scilicet manu tanquam per instrumentum cuius forma est anima et gubernatur ratione tanquam per instrumentum separatum quod est mouens nauim et motum a manu et manus solum mouetur a principio intrinseco. unum sicut gubernator utitur quodam instrumentum coniuncto et quodam separato ita potentia vegetatiua utitur caloze naturali per instrumentum coniuncto et nutrimento per instrumentum separato et sicut nauta mediante manu mouet remone quo mouet nauim. sic anima cum caloze mouet et decoquit alimentum et per alimentum mouet nutrimentum. Ideo oportet quod nutrimentum habere calorem naturalem qui est principium digestionis.

Conclusio aliquae virtutes naturales subseruiunt potentie nutritiue que sunt attractiua nutrimenti et retentiua attractiua digestiua retentiua et expulsiua superflui. patet quia sine istis virtutibus non potest fieri nutritio uiuentis ergo requirunt tanquam subseruientes potentie nutritiue unde attractiua attrahit nutrimentum ad singula membra. sicut magnes attrahit ferrum et hoc existens in singulis membris uiuat caloze eleuante cibum sicut ignis eleuat

Liber secundus

Oleum in lampade tuatur etiam porositate membrorum. Sed retentiva requiritur ad retinendum alimentum in loco digestionis usque quo debite alteret et fiat simile nutritio et sicco iuuat retinente et frigido condensante. Sed digestiva requirit ad decoquendum et digerendum cibum ut assimilet nutritio et iuuat calore alterante et humido quo nutrimentum est susceptibile figure membrorum. Sed expulsiua requirit ad expellendum superfluum nutrimenti et iuuatur calore rarefaciente et aperiente venas et humiditate laxante et quibusque ventositate et frigiditate ingrossante. Unde notandum quod quattuor ponuntur digestiones. Prima fit in stomacho ubi separatur purum ab impuro. Impurum mittitur in intestina purum autem recipitur in epate in quo fit digestio secunda ubi illud quod est subtile in alimento per venas epatis ductum capit colore sanguinis et deducitur ad extremitatem venarum in quibus fit tertia digestio et mutatur in album colorem et ab eo separatur quedam aquositas que in facientibus urinam recipitur in vesica. Quarta digestio fit in membris ubi purum de alimento assimilatur subiecti et peruertitur in substantiam aliam.

**Quattuor sunt
digestiones**

Dubitarum utrum semen solum sit superfluum alimentum videtur quod non quia filius non assimilaret patri sed boui si nutrimentum esset caro bouis. Ad dubium respondetur quod superfluum alimentum in quantum vis generatiua est sibi impressa prouenit dicitur semen. Vnde alimentum primo accipit quandam virtutem communem respectu partium corporis et in fine determinatur ad qualiter partem. Ideo non accipit pro semine id quod per se est conuersum in substantiam membrorum per quandam resolutionem sed illud quod est in prima dispositione ad conuersionem et probatur si illud resolutum prederet a natura generantis tunc tenderet ad corruptionem et sic non haberet virtutem generandi sibi simile secundum speciem si vero retineret naturam partis a qua resolutum cum sit contractum iam ad naturam determinate partis non haberet virtutem mouendi ad naturam totius nisi forte diceretur quod esset resolutum ex omnibus partibus retinens naturam partium et sic semen esset quoddam paruulum animae et sic fit separatio seminis ab alimento quando habet virtutem communem respectu omnium partium corporis. Et ad rationem dicitur quod assimilatio geniti ad generans non attenditur penes materiam sed penes formam et virtutem generatiuam que est ab anima.

Ad rationes Ad primam dicitur quod homini virtutes naturales dicunt ministrare et appropriare materiam anime vegetatiue non quod dant virtutem agendi sed quia preparant illud in quod agit potentia nutritiua. Ad secundam dicitur quod licet anima vegetatiua contineat virtualiter omnes virtutes naturales non tamen formaliter id videtur eis tanquam instrumento.

Determinatis autem his dicam contra de omni sensu. Sensus autem in moueri aliquid et pati accidit sicut dictum est videtur enim quoddam alteratio esse. Aliunt autem quoddam et sibi a sibi pati. Hoc autem quod possibile aut impossibile dictum est in vltimis rationibus de agere

De anima.

et pati Habet autem dubitationem propter quod sensus ipsorum non sit sensus et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in existente igne et terra et alijs elementis. quorum est sensus per se. aut secundum accensibus. Manifestum igitur est quod sensitivum non est in actu sed potentia tantum. Unde non sentiunt sicut combustibile non comburitur ipsum a seipso sine combustione. Combureret enim se ipsum. et nihil indigeret actu ignem esse. Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. Potentia enim audiens et videns audire et videre dicimus. et si forte dormiens. et quod iam operans dupliciter utique dicitur et sensus. hic quidem sicut potentia. ille vero sicut actu. Similiter autem quod sentitur. quod potentia ens et quod actu. Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et moveri. et agere et movere dicimus. Et namque motus est actus quidam imperfectus tamen. sicut in alteris dictum est. Omnia autem patiuntur et moventur ab actu et actu ente. Unde est quidem simile a simili pati est autem ut a dissimili sicut diximus. Patitur quidem enim quod dissimile. passum aut simile est.

Judicandum autem de potentia et actu est. Hunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. Est quidem enim sicut sciens aliquid. sicut si dicamus hominem scientem. quoniam homo est de numero scientium et habentium scientiam. Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammatice. uterque autem horum non eodem modo possibilis. Sed hic quidem quoniam genus huius et materia est. Ille autem quia volens possibilis est considerare nisi aliquid prohibeat exterius. Jam autem considerans actu est per se et proprie sciens hanc litteram a. Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt sed hic quidem per doctrinam alteratus est. et multoties ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habet scientiam aut grammatice ex non agere autem in agere mutatur. Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quidem corruptio que a contrario. aliud autem falsus magis est eius quod est potentia ab eo quod est actu. Et similiter sic sicut potentia se habet ad actu. Speculans enim sit huius scientiam quod vere aut non est alterari. In ipsum enim additio est. et in actum ire aut alterum genus alterationis est. unde non bene habet dicere

De anima

nisi visio fieret extra mittendo. ¶ Sensus est virtus actiua & nō passiuā.

In oppositum est phūs in littera Pro responsione scien/
dum est primo q postq̄ phs determinauit de aīa vegetatiua & eius poten
tijs p̄ter determinat de aīa sensitua & potētis eiusdē. Et p̄mo inq̄rit que
dam cōmunia oībus sensibus. Secundo inq̄rit p̄ria circa vnūquēq̄
sensem. vñ primo inq̄rit de comparōne sensus ad sensibile & quō sensus
est q̄nq̄ in potentia & q̄nq̄ in actu & qualiter ducit de potentia in actū.

Sciendum est secundo q̄ ad cognoscendum qualis po/
tentia sit sensus phs distinguit potentiam ad scire. ¶ In duplex est poten
tia quedam est essentialis que est ad actum primū. vt homo ignorans hab
et potentiam ad sciam que est actus p̄m^o scientis. Alia est potentia acci
dentalis que est ad actum 2^m vt habēs scientiā est in potentia ad actus 2^m
scientis qui est considerare. Et due iste potentie d̄rūt. q̄a prima dicit res
mora. sc̄da vero p̄inqua respectu opatōnis. quia vt dicit in textu habens
habitu scientie p̄siderat dū vult nisi aliqd̄ exterius phibeat & de potentia
secūda potest aliquis seipm̄ reducere de potentia ad actum sed de p̄ma nō
Sec̄do differūt q̄a p̄ma potentia bene stat sub habitu & actu cōtrario vt in
relleclus sub errore p̄trario scientie. Sec̄da vero nō licet q̄nq̄ stet cū priua
tione actus vt h̄ns habitu nō semp̄ actu p̄siderat.

Sciendum est tercio q̄ duplex est passio quedam ē cor/
ruptiua que est receptio forme in subiecto cum remotione alicui⁹ p̄fectōis
in eo p̄cedentis vt cū aliqd̄ mutat de p̄trario i p̄trariū. Alia est p̄fectiua q̄
est receptio forme in aliquo sine remotione forme p̄cedētis vt cū res mutat
de potentia in actū p̄riū & talis passio non est corruptio sed salus & perfe
ctio potentie. ideo q̄n aliqd̄ hoc modo patit non p̄rie alterat vt q̄n habēs
sciam actu speculat nō p̄rie alteratur sicut neq̄ edificator dum actu edifi
cat. Sed argueret quia addiscens sepe mutat de habito p̄trario in p̄trariū
vt ab errore in sciam. ¶ p̄rie patit d̄m q̄ ibi est quedā similitudo altera
tionis que est de cōtrario in cōtrariū non est tamē alteratio p̄rie dicta. q̄a
in alteratōne p̄rie dicta semp̄ requirit q̄ sit p̄cessus de cōtrario in cōtrariū
modo acq̄sitioni sciētie accidit q̄ addiscēs prius sit in errore & potest fieri sci
entia sine hoc p̄trario. Ideo nō p̄cedit p̄ se ab alio p̄trario.

Conclusio prima sensus est potentia passiuā p̄bat phūs
si esset potentia actiua sequerēt q̄ sensus sentiret seipm̄ & q̄ sentiret sine ob
iecto exteriori q̄d est impossibile. patet p̄na q̄a p̄m antiquos sensus cōponi
tur ex igne aqua & terra & ceteris elementis sensibiliū vt oīa sensibilia pos
set cognoscere. sed ista sunt sensibilia. ¶ de necessitate sentiret seipm̄ sine ob
iecto exteriori q̄a ad agendū sufficiunt virtus actiua & paciens dispositū sibi
applicatū vt si combustibile haberet vim actiuā ad cōburendū tūc sine vir
tute exteriori cōbureret sensum. Tercio p̄batur q̄ sensus in sentiēdo re
cipit species sensibiles a sensibili q̄d est obiectum eius sed recipere est pati. ¶
sensus est potentia passiuā.

Conclusio secunda potentia sensus ad sentire reducitur i
actum a p̄prio obiecto nam oīa agunt & patiunt a p̄prio agente & mouente

Libert secundus

sed obiectū sensus est propriū agens et mouens respectu ipsius. igitur ab eo re/
ducitur in actum.

Conclusio tertia potentia ad sensum ut est actus primus
reducitur in actum a generante. patet. quia dans formā dat p̄nā formā. q̄ ge/
nerans aīam sensitīuā dat etiā sensum q̄ p se p̄sequitur ad ip̄am aīā sicut sci/
entia est actus p̄m̄ scientis et p̄siderare actus secūndus. sic sensus est actus
p̄m̄ sentientis. et sentire actus secūndus. In hoc t̄m̄ est dīa q̄ intellectus ē
vltimū eū sit potentia imaterialis. et sensus singulariū eū sit virtus corpor/
ralis et organica.

Dubitatur. vtrum sensus sit t̄m̄ singulariū cum tamen di
catur in fine libri posteriorū q̄ sensus ē vltimū. Pro dubio sciendū ē q̄ du/
plex est principū agendi quoddā est ip̄m agens. Aliud est rō agendi sub/
cui rōne agit illud qd̄ agit. Ideo in sensatōe est aliqd̄ qd̄ sentit sc̄z ip̄m sen/
sibile et rō sentiendi sub q̄ sentit. Tūc d̄r q̄ rō obiecti sensus est vltis q̄ al/
ter nō esset potentia sensitīua nec haberet vnū obiectū sub cui rōe forma/
li cognosceret oīa q̄ apprehendit. Dicitur sc̄do q̄ obiectū sensus q̄tū ad id
qd̄ sentitur est singulare. q̄ cognitio h̄z fieri per hoc q̄ cognitū est in cogno/
scēte s̄m suā s̄titudinē. Et q̄ virtus est sensus corporea. id recipit p̄ricu/
lariter s̄titudinē sensitibilis p̄ricularis. id p̄ter d̄r q̄ sensus q̄tū ad actū ē sin/
gulariū et q̄tū ad obiectum est vltimū. sed intellectus est vtroq̄ modo
vltimū. Ubi norandū q̄ quattuor sunt gradus apprehensionis. Primus est
in quo abstrahit forma rei a materia sed nō a p̄ncipijs materie nec a cōdit/
ionibz ei q̄ sit p̄ sensum exteriorē. Secundus q̄n forma rei cognite abstrah/
it a materia et a p̄ncipijs materie s̄z nō a cōditōnibz eius q̄ puenit yma/
ginatōni. Tercius q̄n a sp̄s̄b̄ sensitatis abstrahitur intentōnes nō sensat/
te nō t̄m̄ sit abstractio a p̄duōnibz materie et ista sit p̄ estimatiuā. Quartus
q̄n abstrahit forma a materia et a p̄ncipijs materie et a conditōnibz eius
que sit per intellectum.

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicitur q̄ maior ha
bet veritatē q̄n superius et inferius ordinatur ad eundē finē. mō potentia
sensitīua et vegetatiua ordinantur ad diuersos fines Dicitur vlt̄ra q̄ passiuū
superioris ordinis est perfectius actiuo inferioris ordinis. mō totū gen^o po/
tentie sensitīue ē supra gen^o potētie vegetatiue. et p̄ solū sc̄da rō. Ad
terciā d̄r q̄ q̄n sensus ē in trāsmutari patit a sensibili. s̄z q̄n ē in trāsmuta/
to esse p̄t agere et iudicare de sensibili p̄ formā sibi impressam. q̄ nulla ē po/
tentia adeo passīua q̄n p̄t agere p̄ formā sui actiui in eo receptā Ad q̄rtā
d̄r q̄ agēs ea rōe q̄ agit ē nobilius passio s̄z nō sp̄ simplr. Itō obiectū sensus
in q̄tū ē actu tale q̄lis ē sensus i potētia h̄z rōez p̄fectōris Ad q̄ntā d̄r q̄
talis emissio lumis nō fit ab oculis cattoz in q̄tū in eis ē p̄tus visīua. s̄z in
q̄tū sunt corpa tersalena et polita. Itō visus nō h̄z se actiue in videndo.

Sciendū autē est s̄m vnūqueq̄ sensum de sensibilibz pri
mo. Dicitur autē sensibile tripliciter. quoz duo qd̄ dicim^o p se
sentire. vnū autē s̄m accūs. Duoz autē aliud qd̄ p̄riū ē vni/

De am

aliquid sensus aliud aut con
den q̄ nō cōtingit alio sensu se
tate et nōs coloris et auditus
nos autem plures habet differre
coloris. non recipitur visu.
quoniam sensus quidē color
Znōtūm igitur dicitur p
nos autem quoz motus quies
et hōi cō nullius vnus s̄nt
Znōtūm vnus aliquis sensus
s̄nt sensibilibz Secūdu accū
visū albūm D̄ram filius s̄m
ter quoniam accidit alio hoc q̄
s̄m q̄ hōi est a sensibili. Sen
p̄t sensibilibz s̄nt et ad que s̄nt
cū q̄ sensus.
Quoniam decimo sc̄to 1177
vnus quos s̄nt h̄z et magis d̄
quoniam s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
vnus s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
vnus quos s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
S̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
h̄z p̄t s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
p̄t s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
h̄z p̄t.

In oppositum t̄m̄ p̄riū in
q̄ p̄t s̄nt quos s̄nt s̄nt s̄nt
sensibilibz et primo d̄m̄ de
mune et quid p̄riū et p̄t s̄nt
h̄z p̄t primo p̄m̄ s̄nt s̄nt
cetera nam quod d̄ ē sensibile p̄riū
s̄nt per se Aliud vero est sensibile
Sciendū secūdo q̄ sensibile
s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt
s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt s̄nt

De anima

inseuiusq; sensus. aliud autē cōmune oīm. Dico autē ppriū quīdem qđ nō cōtingit alio sensu sentiri z circa qđ nō ptingit errare vt visus coloris z auditus soni z gustus humoris. Tactus autem plures habet differentias. Sed vnusquisq; iudicat de his. z non decipitur visu. quoniā color. neq; auditus quoniam sonus sed quidez coloratū aut vbi. aut quid sonās. Hmōi quidem igitur dicuntē ppria vnusuiusq;. Cōmunia autem quinq; motus quies numerus figura magnitudo. hmōi em nullius vnus sunt ppria sed cōmunia omnibz. Tactui em motus aliquis sensibilis z visui. per se quidē igit sunt sensibilia hec. Secūdū accidens autem dicitur sensibile vt si album sit Dyarri filius fm accidens. Etenim hoc sentitur. quoniā accidit albo hoc quod sentit. Unde nihil patit fm qđ hmōi est a sensibili. Sensuum autem fm se propria pprie sensibilia sunt: et ad que substantia apta nata est vnus cuiusq; sensus.

Queritur decimosexto vtrq; quinq; sensibilia cōia q̄ sunt motus quies nūer? figura z magnitudo sint sensibilia p se. Arguit qđ nō q; numerus nō cadit sub sensu sed solū cognoscitur ab intellectu. quia numerus est multitudo mensurata per vnū. sed talis mensuratio fit per collationem que pertinet ad rōnem. ergo numerus non est sensibile cōmune.

Secdo at. qđ sensibile cōe ē qđ pceptū ab oīb; sensib; s; tact? z visus solū pceptū p̄dicta q̄ncq; qđ magnitudo z figura nō pceptū ab alijs sensib;. qđ ista nō sūt sensibilia cōia. Tercio at. illud sentit p accēs qđ sentit p aliud s; p̄dicta solū sentitūtur per aliud s; p sensibilia ppria. ergo non sunt sensibilia per se.

In oppositum est phūs in littera sciendum primo qđ post qđ phs ondit quō se hz sensus ad sensibilia cōseqnt incipit determinare de sensibilibus z primo determinat de ip̄s in cōi ostendēdo qđ sit sensibile cōmune z quid ppriū z postea determinat de sensibilibus pprijs in particulari. vnde primo premitit diuisionem sensibilis in cōi. quia diuidit dupliciter. nam quod dā ē sensibile ppriū z quod dā cōmune que ambo sunt sensibilia per se. Aliud vero est sensibile p accēs.

Sciendū secundo qđ sensibile ppriū ē qđ nō ptingit alio sensu sentiri z circa qđ nō ptingit sensū errare vt vis? coloris audit? soni visus ei si decipit circa colorē sed hū circa coloratū qđ ē sensibile p accēs. Et

*Quæstio ditione
sensibilis ppri
et de ea intelligi
qđ dicitur de sensib;
exterioribus et
interioribus*

De anima.

participat aliqd de virtute intellectiva cui p̄iungit in hoīe. Sz estimatiua in brutis nō apprehendit indiuiduū fm q̄ est sub natura p̄muni. sz soluz p̄t est terminus aut p̄ncipiū actōis vel passionis. vt ouis non cognoscit hanc herbā. vt est sub sua sp̄e. sed solū inq̄rtum est eib̄ etus. Nec etiam est collatiua intentionū p̄culariū

Tunc sit conclusio prima Sensibilia p̄muni sunt sensibili/
lia p̄ se. Patz. quia illa que faciūt ad immutandū sensum p̄ p̄riam sp̄em si ue ad modū immutandi sunt sensibilia p̄ se. sed sensibilia cōia sunt h̄mōi nam faciūt ad diuersum modū immutandi sensum. nam aliter imutat visum color in magno corpe z aliter in paruo.

Conclusio secūda Substātie et accētia distincta a sensi/
bilibz p̄rijs z cōibz solū sunt sensibilia p̄ accidēs. Patz. qz non immutant sensum p̄ p̄riam sp̄em. neqz p̄ se faciūt ad modū immutandi.

Ad rōnes aū oppositū Ad primā d̄r q̄ licet numer⁹ fm
suā simplicē essentiā soluz cognoscat ab intellectu. tñ fm esse materiale qd̄ habet in rebz numeratis est qdam q̄ritas discreta z a sensu p̄cipit **Ad**
secūdā d̄r q̄ ad sensibile p̄mune nō requir̄ q̄ ab oībz sensibz p̄cipiat. sed sufficit q̄ a multis **Ad terciā d̄r q̄ illa sensibilia bene sentiūtur p̄ aliud sed**
non p̄ accidēs. qz p̄ aliud non est idem qd̄ per accidēs. sed opponit̄ ei qd̄ est per se p̄mo. Et hec de questione

Cuius quidem est visus hoc est visibile. Visibile autem
est color quidē z q̄ vere quidem est dicere. Innominatuz autem contingit esse **Manifestum** aūt erit ingrediētibz maxi/ me. **Visibile em̄ est color.** hoc autem est in eo quod fm se vi/ sibile. fm se non autem ratione. sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile **Omnis enim color mouens est eius**
quod fm actum dyaphonī. z hec est ipsius natura. **Unde q̄**
dem non visibile sine lumine. sed om̄is cuiuslibet color in lu/ mine visibile. **Ex quo de lumine primo dicendum quidez est**
Est igitur aliquid dyaphanum. Dyaphanum autem dico
quod est quidem visibile. non autem fm se visibile. vt sim/ pliciter est dicere. sed propter extraneum colorem. huiusmo/ di autem est aer z aqua z multa solidorum. Non enim fm q̄ aqua neqz fm aer dyaphanum est. sed quoniam est natura ea

De anima

est per se visibile In oppositum est philosophus in textu dicens q̄ color habet in se causam essendi visibilem. cū sit per se visibilis.

¶ Pro responsione sciendum est primo. q̄ postquā actum est de sensibilibus in communi. Hic consequenter agit Aristoteles de ipsis in particulari. et primo de sensibili visus. et quia ad videndum requiritur dyaphanum et lumen. ideo de istis determinandum est. In omni enim sensatione tria sunt. scz mouens tantum quod est obiectum. et motum quod est ipse sensus. et mouens et motum simul quod est medium Sensibile em̄ positum supra sensum non facit sensationem. ideo semper requiritur medium. Et circa hoc videndum est vtrum lumen requiratur ad videndum p̄pter medium vel p̄pter ipsos colores.

¶ Sciendum est secundo q̄ dyaphanum dicitur quod de se non habet proprium lumen quo videatur. sed est susceptiuus luminis extranei per quod aliquo modo fit visibile. vt sunt aer et aqua. ignis in sua propria sphaera et aliqua corpora solida. vt vitrum cristallus et alij lapides. Unde licet ignis sit lucidus in materia aliena. tamen vt est in materia propria est corpus dyaphanum. aliter enim per regionem ignis stelle non viderentur in celo. Quāuis etiam quedam accidentia conueniant elementis ratione suarum naturarum. vt calidum frigidum. graue et leue. tamen dyaphaneitas non conuenit eis s̄m naturas eorum proprias. sed cōsequitur quandam naturam communem quibusdam elementis et etiam celo quod est incorruptibile. nisi enim aliqua corpora celestia eēt dyaphana non possemus videre stellas fixas que sunt in octaua sphaera. Unde patet q̄ dyaphaneitas non est proprietates consequens naturam elementi. sed consequitur quandam naturam innominatam communem celo et quibusdam elementis.

¶ Sciendum est tercio. q̄ lumen est actus dyaphani s̄m q̄ dyaphanum est. Unde dyaphanum est in potentia lucis et tenebre. sicut materia prima est in potentia respectu priuationis et forme. lumen autem comparatur ad dyaphanum sicut color ad corpus coloratum. quia vtrunq̄ est forma et actus sui susceptiuus. Et ideo dicit Aristoteles q̄ lumen est quasi color dyaphani s̄m q̄ dyaphanum est in actu factum ab aliquo corpore luminoso. siue sit ignis siue aliquod corpus celeste. nam sicut dyaphanum commune est celo et elementis. ita esse lucens p̄uenit igni et celo

¶ Sciendum est quarto q̄ corpora quedam sunt actus lucida. vt sol et stelle. quedam dyaphana. vt aer et aqua. quedam opaca. vt terra et cetera corpora obscura. Cuius ratio est. quia lux est prima qualitas primi alterantis. scz celi quod est corpus perfectissimū. ideo corpora illa que sunt actualiora sunt actus lucida. que vero sunt p̄pinq̄a his sunt receptiua luminis vt dyaphana. sed maxime materialia nec sunt lucida nec sunt receptiua luminis s̄m profundum. sed sunt opaca propter sui materialitatem. sicut patet de terra

De anima.

quia licet posset influere aliam formam sibi similem. tamen non sufficit dis-
ponere subiectum. et sic est de colore. quia color est quoddam lumen obscu-
ratum ex admixtione corporis opaci. ideo non potest disponere medium ad
recipiendum formam. sed potest in ipsum suas species diffundere. Et ad
id quod dicebatur de existente in tenebris dicitur quod illud medium est illu-
minatum quantum sufficit ad diffusionem specierum coloris. Ad secundam
dicitur quod lumen est substantia coloris. ideo ambo pertinent ad eandem na-
turam visibilis. Nec oportet colorem fieri visibilem per lumen extrinsecum. sed in
se habet lumen intrinsecum quo possit mouere dyaphanum

¶ Est autem coloris susceptiuum: quod sine colore soni au-
tem absonum. sine colore autem dyaphanum. et inuisibile au-
tem quod vix videtur. ut quod tenebrosum est. huiusmodi au-
tem dyaphanum quidem est. sed est cum sit actu dyaphanum
sed cum potentia. Eadem enim natura quandoque quidem te-
nebra quandoque autem lumen est. Non omnia autem visibilia in
lumine. sed solum vniuscuiusque proprius color. Quaedam enim
in lumine quidem non videntur. in tenebra autem faciunt sen-
sum. ut que ignea videntur et lucentia: Non autem nomina-
ta sunt hec vno nomine. ut quere putride cornu capita pis-
cium et squame et oculi. sed nulli horum videtur proprius co-
lor. propter quam igitur causam hec videntur. Hunc au-
tem in tantum manifestum est quoniam quod quidem in lu-
mine videtur color est. Unde non videtur sine lumine. hoc
enim erat ipsi coloris esse motiuum esse secundum actum dyaphani. ac-
tus autem dyaphani lumen est. Signum autem huius ma-
nifestum. si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum
non videbitur. sed color mouet dyaphanum puta aerem ab
hoc autem iam continuo existente mouetur quod sensitiuum
est. Non enim bene dicit Democritus opinatus si esset va-
cuum quod medium posset percipi vti que certius. et si formica in celo
esset hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensitiuo sic

*Ita textus est. illi auctoritati
de quibus in omnia videntur
sub ratione lumbis videtur hic
lumbis et loco coloris*

De anima

num est susceptiuū luminis et coloris. Et quia susceptiuū alicuius debet esse a natura eius denudatum quam accipit. ideo dyaphanum sibi se non habet lumen vel colorem. ideo sibi se est inuisibile et non videtur vt corpora lucida et colorata. quia tamen est eadem potentia cognitiua oppositorū ideo dyaphanū potest videri sicut tenebrosū. et sicut dicitur de susceptiuo obiecti visus. ita dicendum est de susceptiuis aliorum sensuū. et sic p̄ qualiter dyaphanū sit visibile

Sciendū secundo q̄ quedaz sunt visibilia improprie dicta. vt sunt noctilucētia. vt sunt putredines quercuū. cornu. capita. et squame quorūdam piscium. et oculi cartorum et luporum. que dicuntur visibilia innominata. Unde ista sunt visibilia in lumine inq̄tum colorata et non inq̄ quantum lucentia. sed in tenebris videntur vt lucentia et non vt colorata. Cuius ratio est. quia predicta in sua p̄positione habent aliquid lucis inq̄tum lucidum ignis et dyaphanū aeris et aque non est in eis totaliter comprehensum per opacum terre. et sic sunt quodammodo lucida. et lux eorū solum in tenebris percipitur. Et q̄ illa lux est debilis. ideo ad presentiam maioris luminis obscuratur. ideo in lumine non videntur vt lucentia sub propria luce vt colorata. sed lumine alieno. et quia lux ipsorum est debilis ideo potest reducere medium in actum. vt posset recipere species coloris. ideo in tenebris sub suo colore non videntur neq̄ alia corpora. sed q̄ lux ipsorum est fortior suo colore. ideo in tenebris possunt videri vt lucida. et dicuntur visibilia innominata. quia nō possunt habere vnū nomen t̄m

Sciendum est tercio q̄ color non videtur sine lumine vt prius dictum est. Et q̄ color est motiuus dyaphani sibi actum. nec dyaphanum in actu est nisi per lumen. ideo color non potest videri sine lumine exteriori requisito ex parte mediū. Hoc probat philosophus a signo. q̄ si quis ponat coloratum supra visum non videtur nisi sit medium. quia color mouet diffundendo suas species. et dyaphanum motum a colore mouet visum. Ex quo patet falsitas opinionis Democriti ponentis visum fieri per vacuum. Dicit em̄ q̄ si totum spaciū esset vacuum formica possit videri in celo si esset. sed hoc est impossibile. quia coloratum non potest videri nisi diffundat suas species per aliquod medium actu illuminatum. et in vacuo nullum esset medium deserens species visibiles. ideo per vacuū si esset non posset fieri visio. Sed deceptus est Democritus. quia credit medium impedire visionem. eo q̄ resistit sue visioni et immutationi per lumen

Sciendū quarto q̄ ignis et cetera lucida p̄nt videri tā in tenebris q̄ in lumine. Cuius ratio est. quia corpus lucidum per suū lumen potest reducere corpus dyaphanum ad actum videndi multiplicando suas species per ipsum. tamen sicut colorata nō possunt videri sine medio ita etiam neq̄ lucidaz. Et eade est rō de sono et odore et alijs sensibilibz. q̄ nullum tangens facit sensatōem. sed ista p̄s immutant aliquod medium et mediū ab ipsis alteratum immutat sensum et facit sensatōem. vñ mediū soni est aer. et mediū odoris aer vel aq̄ sicut mediū coloris ē corp⁹ dyaphanū

Libri secundus.

¶ Ex quo patet quod sunt quatuor genera visibilium. Nam quedam habent lumen in potentia tantum, ut corpora dyaphana. Quedam vero lumen habent debile que tamen possunt aliquo modo lucere in tenebris, ut sunt visibilia innotata. Alia habent lucem mixtam cum opaco que non possunt lucere in tenebris ut colorata. Alia vero habent lucem forte que possunt se diffundere tam in tenebris quam in lumine, ut corpora lucida. Ulterius patet quod omnia ista sunt visibilia in quantum participant aliquid de lumine quod est formale coloris vel in actu vel in potentia. Unde lumen et color substantialiter conveniunt, sed differunt primo quod lumen nominatur forma in mixta cum tenebroso, color autem nominatur lucem mixtam cum opaco. Secundo differunt quod lux est qualitas propria alterantis que non habet contrarium, ideo susceptivum eius semper est in ultima dispositione ad suscipiendum lumen. Sed color secundum suas species habet contrarietatem secundum diversas mixturas luminis cum opaco et secundum quod lumen magis vel minus dominatur. Hoc causant diversi colores extremi vel medij, quorum numerus vel sufficientia potest sumi secundum diversos mixtionis modos luminis et opaci.

Prima conclusio. Color est proprium obiectum visus communi apprehendendo lumen sub colore, quod lumen est formale coloris. Patet, illud est proprium obiectum visus in quod primo et directe fertur talis potentia, sed sic est de colore et luce, ergo est obiectum visus. Ex quo patet quod visus est spiritualior inter sensus spirituales. Patet primo ex parte obiecti, quia illud inest tam celestibus quam inferioribus, quod non convenit obiectis aliorum sensuum. Tactus enim solum percipit qualitates tangibiles, que solum sunt in elementis et in mixtis, gustus vero saporis, et olfactus odores que sunt in mixtis tantum, et auditus percipit sonum qui solum est in corporibus que possunt faciliter rarefieri et condensari et non in celestibus. Secundo patet ex modo sue immutationis, quia alij sensus a visu immutantur materialiter et spiritualiter. Et dicitur immutatio materialis quando qualitas immutans recipitur in patiente secundum esse reale, et spiritualis quando recipitur intentionaliter tantum. Sed visus solum immutatur intentionaliter, ideo est spiritualior alijs, deinde auditus, tertio olfactus, quarto gustus, et ultimo tactus.

¶ Dubitatur utrum lumen sit in corpore dyaphano ut in subiecto. **¶** Pro dubio sciendum quod aliqui dixerunt quod lux vel lumen est quedam natura spiritualis, propter hoc quod in rebus intellectualibus videtur nomine luminis, ut dicimus subas separatas habere lumen intellectuale. Alia fuit opinio quod lumen est forma substantialis solis, eo quod sol secundum se est lucidus. Sed iste opinioniones improbantur, quia nulla forma substantialis, siue sit corporea siue incorporea est per se sensibilis, lumen autem est per se sensibile. Alia est opinio altera, quod lumen est subiective in corpore lucido et intentionaliter tantum in medio illuminato. Sed hec improbat secundum sanctum Thomam, quod ens intentionale non facit naturale transmutationem, sed radij corporum celestium transmutant corpora inferiora. Est enim lumen qualitas activa corporis celestis per quam agit in ista inferiora, ergo lumen habet esse reale et non intentionale in medio illuminato, et sic est ibi subiective. Et per hoc patet solutio dubij.

De anima

Ad rationes ante oppositum Ad primā dicit q̄ color nō videt sine lumine req̄sito ex parte mediū. sed videt sine lumie exteriori req̄sito ex pte sui. Ad secūdā d̄ q̄ corpora lucentia h̄nt formale coloris qd̄ est lumen. vnde color z lumen cōueniūt in vna rōne formali visibilis. z tenebre solū vident p̄ carentiā luminis sicut priuatio percipit per cognitio- nem sui habitus.

Unc autem primū de sono z olfactu determinem?

Est aut duplex son⁹ hic quidē actu em̄ quidā. aliud aut potentia. alia em̄ dicimus habere sonū vt spōgiam la- nam pilos. Quedā aut habent. vt es z quecunq; plana z le- nia sunt. quoniam possunt sonare. Hoc autē est ipsius mediū et auditus facere sonum actu. Fit aut qui fm̄ actū sonus sem- per alicuius ad aliquid et in aliquo percussio em̄ est faciens. Unde impossibile est cum sit vnū fieri sonum. alterū enim est verberans z quod verberatur. quare sonās ad aliquid so- nat. Tangit em̄ aliquid. cum aut ictu tangitur sonat. Ictus aut non fit sine motu. Sicut iam diximus non oīm contin- gentium ictus sonus est. Nullum em̄ faciunt sonū pili. z si p- cutiantur sed es z quecunq; lenia z concaua sunt. Et quidē quoniā lene est. Concaua aut ex repercussione faciunt mltos ictus post primū in potenti exire qd̄ motum est. Amplius au- tem auditus in aere z in aqua sed minus in aqua Non ē aut soni p̄ prius aer neq; aqua Sed oportet firmoz repercussio- nem fieri adinuicem z ad aera. Hoc aut fit cum permaneat percussus aer. et non soluatur. vnde si velociter z fortiter per- cutiatur sonat. Oportet enim preoccupare motuz ferētis fra- cturam aeris sicut si congregatōnem aut cumulum lapilloz percutiat aliquis latum velociter. Echon autem fit quando ab aere vno facto propter vas determinās et prohibens dif- fundi iterum aer repellitur sicut spera. Videtur autē semper

De anima

Quarto sciendum qd ad hoc qd corpora ex sua percussio-
ne pnt bñ sonare requirunt q̄rtoz p̄ditōes. Prima ē qd sint dura ad hoc qd
aer vehementius extrudat q̄ qdē extrusio seu violenta fractio ē tā generatō
nis soni. Secda ē qd sint lenia vt aer sit vn̄^o z vniformis in sua fractōe. Ter-
cia ē qd sint p̄caua si magnū sonū facere debeāt. qz aer in talibz claudit z aer
p̄mo p̄cussus nō p̄t p̄mo exire. iō p̄mo p̄curit p̄mā p̄tē corpis z sic p̄curit a
lū aerē z fuit multi tetus z multiplicat sonus. Ideo etiā illa corpora q̄ hñt in
sua cōpōne aerē nō bñ dispositū nō bñ sonant sicut plūbū z alia terrestria
et aq̄sa z in hoc ip̄licite cōtinet vna alia p̄ditio qd talia corpora debent esse la-
te figure vt magna q̄ritas aeris inter ip̄a cōprehendat vt fiat violēta fra-
ctio aeris. Quarta est qd corpora illa dura velociter moueant ip̄cussione q̄a
si motu tardo z lente se p̄cuterēt nō facerēt sonū. qz aer aū p̄cussione dissol-
ueret z sic nō frangeret z ergo nec possit causari sonus.

Tunc sit hec cōclusio p̄p̄riū mediū soni est aer z minus
p̄p̄riū est aqua p̄bat. Illud est p̄p̄riū mediū deferens sonū qd facilius rarefit
et condensat ad hoc qd p̄ motū circularē diffundat z qd de se denudatū ē
a sonis sed hoc reperit p̄p̄rie in aqua. Aer est p̄p̄riū mediū soni z aqua im
prop̄riū. Ideo antiqui credentes locū vbi est aer esse vacuū dixerūt vacuū
esse p̄p̄riū mediū auditus z q̄uis male dixerūt in hoc qd aer nihil sit. tamen
bene dixerunt qd sonus fit per aerem.

Dubitat primo quare hic p̄būs determinat de generatōe
soni z tamen prius non determinauit de q̄ generatōe coloris. sed solum
de imutatōne sensus vel mediū a colore. Rñdetur qd alie qualitates sensib-
biles a sono vt color. odor. sapor z q̄litates tangibiles habent esse fixum et
permanens in suo subiecto. Ideo est alia cōsideratio de ip̄is s̄m se z s̄m qd
imutat sensum. iō est alterius cōsideratōnis generatio ip̄oz z alterius im-
mutatio. Hic autē p̄siderat de imutatōe sensuū ab obiectis z in libro de sen-
su z sensato determinat de gñatōne saporis coloris z odoris. z in de genera-
tōne determinat de q̄litate tangibilibz z q̄rū ad aliqd in libro metherozo-
rū. s̄ son^o nō h̄z eē fixū i suo subiecto s̄z in qdā imutatōe p̄sistit eo qd catur
a motu z sic s̄t s̄t gñatio soni z imutatio audit^o p̄ ip̄m. Iō s̄t de ip̄o des-
terminat q̄rū ad suā gñatōem z s̄m qd imutat sensum.

Dubitat quō gñat son^o echon. Pro dubio sciēdum qd so-
nans se h̄z ad ip̄m sonū sicut centrū sic qd circa ip̄m orbiculariter diffūdit
sonus vt qñ lapis cadit in aquā p̄ctus sc̄z p̄cussione ē sicut centrū z circu-
lariter causant multe inundatōnes q̄ si nō inueniūt obstaculū finaliter de-
ficiūt. s̄z si reperit tūc reuerberant ad locū a quo p̄cesserūt. Ita s̄t sonus
diffundit z si nō reperiat obstaculū tandē deficit sed si reperiat tūc a corpe
obiecto aer in quo est sonus iterū repercutitur versus locum corpis sonan-
tis Et qz iste aer idē i numero q̄ repercutit adhuc habet impressionē soni pri-
mo generati. Ideo per hoc causatur sonus qui dicit echon. Ideo qñqz sc̄z
cundario audimus similem vocem voci prius formate dum tamen pro-
pe fiat reflectio soni. quia si nimis distanter fieret non amplius seruariet s̄z

aere ↗
6

Libec secūdu

milem impressionem. quia talis figuratio continue per motum diffunditur. Ubi aduertendum q̄ in omni sono fit ista repercussio soni q̄d probat p̄hs a minori. Nā in lumie sp̄ fit reflectio a corpe opposito. q̄ nisi semper fieret nunq̄ videret aliqd nisi incideret lumen solis vel alterius lumi nisi directe supra ip̄m. q̄d est falsum. q̄ sic in vmbra ad quā radij solis d̄ recte nō pertingūt nihil viderem⁹. q̄ semp fit repercussio soni. sed nō semper percipit. sed q̄ fit in locis concauis vt in vase in puteo in valle iuxta muros in siluis bñ percipit sonus echon. sed si non sic fiat est incertus nec tene percipit. ⁊ sic patet r̄sio ad questū.

Ad rōnes ante oppositum Ad primam dicit q̄ aeris ad sonū nulla est resistentia cū nō habeat in se formā sono p̄rariā. sed q̄ son⁹ fit cum motu locali cui repugnat fieri in instanti. id sonus nō potest fieri subito sed successiue. Ad secūdā d̄ q̄ son⁹ ē subiectiue in aere p̄p̄nquo respectu sonantis ⁊ intentōnaliter diffundit in aerē distantem. Ideo s̄m d̄ uersas p̄tes eius inest realiter ⁊ intentōnaliter. Ad terciā patet solutio ex dictis.

Vacuum em̄ recte dicit p̄p̄riū audiendi. videt em̄ esse vacuum aer. hoc aut̄ est faciens audire. cū moueatur cōtinuus et vn⁹. Sed propter id q̄ fragilis est non sonat. nisi lene sit q̄d percutitur tunc aut̄ vnus fit. Simul em̄ propter planū vnū em̄ est lene ⁊ planū. Sonatiuū quidem igitur q̄d motiuū est vnus aeris cōtinui vsq̄ ad auditū. Auditus aut̄ cōnaturalis est aeri. propter id aut̄ q̄ in aere est moto exteriori q̄d infra mouet. propter q̄d quidem nō vbiq̄ audit aīal neq̄ vbiq̄ transit aer. Non em̄ vbiq̄ habet aerē mouenda pars ⁊ animatū sicut pupilla humidū. Per se quidem igitur insonabilis aer. p̄pter id q̄d facile cessabilis est. Cum vero p̄hibeatur defluere h̄mōi motus sonus est. Sic aut̄ est in auribus edificatus. cum hoc q̄ imobilis sit quatenus certe sentiat om̄es differentias motus. Propter hec autē ⁊ in aqua audimus. qm̄ nō ingredit̄ ad ip̄m cōnaturalem aerem. sed neq̄ ibi aut̄ p̄pter reflectōnes ip̄ius. Cū aut̄ hoc accidat. nō audit neq̄ meringa. sicut nec in pupilla pellis laborat. Sed signū est audiendi. aut nō sonare semp̄ aut̄ sicut cornu. Semper enim

De au

quod motu aer mouet
et p̄pter hoc d̄
aut̄ in habente d̄
aut̄ videret aut q̄d verba
Et h̄mōi possibilia
sicut h̄mōi cū aliquis tra
aut̄ son⁹ p̄rariā ⁊ re
aut̄ son⁹ q̄d percipitur
similiter ⁊ mouetur. Different
aut̄ ostendit. Sicut em̄ t
nō sic nec sine sono acutus
nec p̄p̄riū ab illis que tangūt
in pauco tempore multū. Son
tatem vel est acutus ⁊ ane a
p̄ter relicitat̄ h̄mōi motus.
videt̄ similitudinē habere circ
tū aut̄ em̄ quali p̄p̄riū d̄ debet e
q̄d motus d̄ h̄mōi in pauco. ill
d̄ h̄mōi quidem v̄t. illud aut̄
tur sic determinat̄ sit.

Quoniam. Quoniam sit
p̄p̄riū q̄ non q̄m̄ h̄mōi h̄mōi
est sentit̄ q̄m̄ h̄mōi est d̄
et motus est sentit̄ p̄p̄riū. vt q̄
p̄p̄riū obiectum audis a quo in
re sonante v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t
p̄p̄riū ⁊ ille aer immutat̄ audiri
bus et non sonus. In opposit

Pro responsione sciend
in generatione soni et de his que
v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t v̄t

secundus

De anima

quodā pprio motu aer mouet in auribz. sed sonus extraneus et nō pprius. Et ppter hoc debent audire vacuo z sonāt. quia audimus in habente determinatuz aera. Utrū autem sonat verberans. aut qđ verberat. aut vtrūqz. modo aut altero. Est em̄ sonus motus possibilis moueri hoc mō quo quidem saltantia a leuibz cū aliquis traxerit. Non igit̄ sicut dictū est omne sonat qđ verberatur z verberās. vt si obijciatur acus acui. sed oportet qđ percutitur regulare eē. vt aer subito dis/similat z moueatur. Differentie aut̄ sonātium in sono fm̄ actum ostendūtur. Sicut em̄ non videntur colores sine lumine. sic neqz sine sono acutus z graue. hec autez dicūtur fm̄ metaphorā ab illis que tangūtur. Acutus em̄ mouet sensum in pauco tempore multū. Graue autē in multo paucū. Neqz tamen velox est acutū. graue autē tardū. sed fit hoc quidez ppter velocitatē huius motus. illud autē ppter tarditatē. Et vident̄ similitudinē habere circa tactum cum acuto z hebeti. acutū em̄ quasi pūgit. hebes enim quasi pellit. propter id qđ mouet hoc qđdem in pauco. illud autē in multo. Quare accidit hoc quidem velox. illud autem tardū esse. De sono igitur sic determinatum sit

Queritur. Utrū sonus sit obiectū auditus. ¶ Arguit̄ primo qđ non. qz nullum sensibile commune est obiectum auditus. sed sonus est sensibile commune. ergo nō est obiectum auditus. quia est motus localis. et motus est sensibile commune vt p̄us dictum est. Secūdo sic. illud est p̄prium obiectum auditus a quo immutat̄ organum auditus. sed a corpore sonante immutat̄ auditus. qz corpus sonans immutat̄ aerem sibi p̄pinquū z ille aer immutat̄ auditum. ergo corpus sonans est obiectum auditus et non sonus. ¶ In oppositum est philosophus in littera

¶ Pro responsione sciendum est primo. qđ post qđ vīsus est de generatione soni et de his que requirūtur ad generationem eius. Consequenter dicendum est de immutatione auditus ab ipso sono. licet em̄ sit
 b i.

Libri secundus.

inul tempore sicut generatio soni et diffusio eius per aerem et imitatio au-
ditus, tamen prius secundum naturam fit generatio soni quam diffusio eius per me-
dium et imitatio auditus

Sciendum secundo. quod organum auditus est de natura aeris
sicut organum visus de natura aque. et ideo in organo auditus est quidam
aer inclusus qui recipit sonum existentem in aere exteriori. et quando aer ex-
terior motus per foramen auris attingit ad pelliculam continentem illum aere
intrinsicum. tunc imitatur illud organum et auditur sonus. **Ex** dicitur sequi-
tur quod animal non audit in qualibet parte sui corporis. quia non in qualibet
parte aerem habet inclusum qui sit organum auditus. neque aer exterior po-
test penetrare quamlibet partem animalis ut imitet aerem intrinsicum
qui est organum auditus. **Alterius** sequitur quod iste aer naturalis anima-
li non habet in se sonum. quia si haberet non perciperet sonum ab extrinse-
co venientem. et continetur ille aer ne destruat per pelliculam ipsum conti-
nentem et est edificatus. id est firmiter positus in tympano auris. et oportet
quod sit immobilis ad hoc quod possit sentire omnes differentias motus et sonus.
sicut pupilla caret omni colore ut possit omnem colorem cognoscere

Sciendum tercio quod ad organum auditus duo sunt ne-
cessaria. ut patet ex dicitis. Primum est quod ibi sit aer inclusus in quadam pel-
licula que dicitur miringa auris. Secundum est quod ille aer sit immobilis et propter
ista possunt accidere duo impedimenta circa auditum. Primum est. si ille
aer inclusus corrumpatur. ut patet de homine existente in aqua dum aqua per-
uenit ad ipsum corrumpitur. potest tamen impediri a tali ingressu propter
toruositates que sunt in foramine auris. vel si ledatur illa pellicula conti-
nens impeditur etiam auditus. sicut impeditur visus si pellicula continens
humidum quod est in pupilla oculi lesa fuerit. **Secundum** impedimentum
est si ille aer intrinsicus moveatur. quod requiritur quod sit immobilis et sine sono.
ut possit percipere motum et sonum existentem in aere exteriori. **Ideo** prius
ponit signum ad discernendum verum aliquis sit boni auditus. nam si con-
tinue in auribus audiat sonum aer sui organi est in continuo motu. ideo non
potest bene percipere motum exteriorum. ideo est mali auditus et si multo-
tius percipiat silentium est boni auditus.

Conclusio: sonus est proprium obiectum auditus. quod
probatur sicut probatum est quod color sit obiectum visus.

Sed dubitatur primo circa textum. utrum causa actiua
soni sit verterans vel quod verteratur. hoc est utrum sonus causetur a per-
cutiente vel a percusso vel ab utroque. **Respondetur** quod ab utroque. sed diuersimode.
quia primo fit a percutiente. eo quod illud comprimit et pellit aerem
et quia percussum est durum et lenis. ideo resistit percipienti et facit aerem re-
silire. et sic ab utroque causatur ille motus a quo fit sonus. quia oportet quod
ibi fiat resiliens ex resistentia percussivi. non tamen omne quod percutitur cau-
sat sonum. quia si acus acui obijciatur non generatur sonus. sed requiruntur
conditiones superius posite

De auditu

Sciendum secundo. que sunt
organum auditus et quomodo
aer inclusus in aere exteriori
imitatur sonum existentem
in aere exteriori. et quando
aer exterior motus per
foramen auris attingit ad
pelliculam continentem
illum aere intrinsicum.
tunc imitatur illud
organum et auditur sonus.
Ex dicitur sequitur
quod animal non audit
in qualibet parte sui
corporis. quia non in
qualibet parte aerem
habet inclusum qui sit
organum auditus. neque
aer exterior potest
penetrare quamlibet
partem animalis ut
imitet aerem
intrinsicum qui est
organum auditus.
Alterius sequitur
quod iste aer naturalis
animali non habet in
se sonum. quia si
haberet non perciperet
sonum ab extrinseco
venientem. et
continetur ille aer
ne destruat per
pelliculam ipsum
continentem et est
edificatus. id est
firmiter positus in
tympano auris. et
oportet quod sit
immobilis ad hoc
quod possit sentire
omnes differentias
motus et sonus.
sicut pupilla caret
omni colore ut
possit omnem
colorem cognoscere

Sciendum tercio quod
ad organum auditus
duo sunt necessaria.
ut patet ex dicitis.
Primum est quod
ibi sit aer inclusus
in quadam pellicula
que dicitur miringa
auris. Secundum est
quod ille aer sit
immobilis et propter
ista possunt
accidere duo
impedimenta
circa auditum.
Primum est. si
ille aer inclusus
corrumpatur. ut
patet de homine
existente in aqua
dum aqua peruenit
ad ipsum corrumpitur.
potest tamen
impediri a tali
ingressu propter
toruositates que
sunt in foramine
auris. vel si
ledatur illa
pellicula continens
impeditur etiam
auditus. sicut
impeditur visus
si pellicula
continens
humidum quod
est in pupilla
oculi lesa fuerit.
Secundum
impedimentum
est si ille aer
intrinsicus
moveatur. quod
requiritur quod
sit immobilis
et sine sono.
ut possit
percipere motum
et sonum
existentem in
aere exteriori.
Ideo prius
ponit signum
ad discernendum
verum aliquis
sit boni auditus.
nam si continue
in auribus
audiat sonum
aer sui organi
est in continuo
motu. ideo non
potest bene
percipere motum
exteriorum.
ideo est mali
auditus et si
multo-
tius percipiat
silentium est
boni auditus.

Conclusio: sonus
est proprium
obiectum auditus.
quod probatur
sicut probatum
est quod color
sit obiectum
visus.

Sed dubitatur
primo circa
textum. utrum
causa actiua
soni sit
verterans vel
quod verteratur.
hoc est utrum
sonus causetur
a percutiente
vel a percusso
vel ab utroque.
Respondetur
quod ab
utroque. sed
diuersimode.
quia primo
fit a percutiente.
eo quod illud
comprimit et
pellit aerem
et quia
percussum est
durum et lenis.
ideo resistit
percipienti et
facit aerem
resilire. et sic
ab utroque
causatur ille
motus a quo
fit sonus.
quia oportet
quod ibi fiat
resiliens ex
resistentia
percussivi.
non tamen
omne quod
percutitur
causat sonum.
quia si acus
acui obijciatur
non generatur
sonus. sed
requiruntur
conditiones
superius
posite

De anima

Dubitatur secundo .que sunt differentie soni. Responde-
tur q̄ sunt acutum z graue. et sumuntur per similitudinem ad differentias
que sunt in tactu. Unde acutum dicitur q̄ in modico tempore multum mo-
uet sensum tactus. Et acutum in sono est quod multum mouet sensus au-
ditus. Sed sonus grauis dicitur qui in multo tempore paruū mouet aus-
ditum. Sed quia aliquis posset credere q̄ acutum z graue in sono essent idē
quod velox z tardū in motu. ideo illud remouet phis dicens q̄ ad inuicē
differunt. tamen sicut motus est causa soni. ita etiaz velocitas motus est
causa soni acuti. et tarditas est causa soni grauis. et hoc intelligendum est
quando sonus vnico motu causatur. quia si fiat plurib; motibus tunc fre-
quentia motuū est causa soni acuti. z raritas soni grauis. vt dicit Boetius
in sua musica. et ideo chorda cythare magis tensa acuti⁹ sonat. quia in ea
ex vna percussione frequentius percutitur aer. Et sic pz rñsio ad dubium

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicit q̄ so-
nus non est motus localis formaliter. sed est ibi p̄dicatio causalis siue ma-
terialis. quia sonus solum ex motu locali causatur. Ad secundam dicit
q̄ corpus sonas. vt homo vel campana solum per accidens immurat aus-
ditum. sonus autem per se imurat. ideo ponit obiectū auditus

Vox aut sonus q̄dam est aīati. in aīatorum em̄ nulluz vo-
cat. sed fm̄ similitudinē dicitur vocare. vt cybia z lyra. et q̄cūq;
alia inanimatorū extensionem habēt z melos z locationem
Assimilantur em̄ quia z vox hoc habet. **D**ulca aut anima-
lium vocem non habent. vt que sunt sine sanguine z sangui-
nem habentium pisces. Et hoc rationabiliter si quidē aeris
motus sonus est. Sed qui dicuntur vocare vt qui in achielo
sonant branchis. aut quodā altero huiusmodi. **V**ox autem
sonus animalis est. et non qualibet parte. sed quoniam om-
ne sonat verberante aliquo z aliquid in aliquo. **H**oc autem
est aer. ratiōabiliter vtiq; vocabunt hec sola quecūq; susci-
piūt aera. Jam em̄ aere respirato vtitur natura in duo ope-
ra. sicut lingua z in gustū z locutōez. quoz q̄dē gust⁹ necessa-
rius ē. vñ z plurib; inest. Interpretatio aut est p̄pter bñ eē. sic
et spū z ad calozē interiorē tanq̄ necessariū. **C**ausa autēz in
alteris dicta est et ad vocem. vt quo sit esse bene

De anima

diuersitate grauis & acuti ideo nō hz psonantiā q̄ est portio sed quia vox ex repercussione causat̄ que fit diuersimode fm̄ appetitū aialis. ideo diuersificatur per graue & acutū et cū in sono instrumentoz sit quedaz melodia in hoc assimilatur voci. Tercū est discretio & interruptio sonoz. Nam in voce humana est discretio & figuratio vocū vt oratio distinguit p̄ dictiones. & dictio per syllabas p̄pter diuersas repercussiones aeris ab ania. & qz sonus instrumentoz diuersificat̄ p̄pter diuersas p̄cussiones cordaz vel flautū ideo habet similitudinē vocis.

Sciendum q̄ licet vox solum conueniat animatis tamē multa aialia non habēt voces sicut generaliter oīa carentia sanguine & isto rum sunt quattuor genera vt dicit̄ in libro de aialibus. Quedam em̄ habent mollem carnem exterius vt sepie pulpi. Alia sunt mollis teste vt canceres. Alia sunt dure teste vt conche & ostree. Alia sūt corporis anulosi vt apes & formice. Sicut aliqua aialia habētia sanguinem carent voce sicut pisces. Et rō est. quia vox est quidā motus aeris qui fit per respiratōes. sed dicta aialia non respirant aerem ideo non faciunt vocē & si aliqua dicant̄ur habere vocem vt pisces que sunt in achileo fluuio hoc est q̄a faciūt sonū cuz branchis eoz quibz expellunt & attrahunt aquā

Sciendum q̄ idē est organum vocis & respiratōnis. Nam in oī voce cum sit sonus tria requirūtur scz percutiens percussum & mediū in quo fit percussio. sed mediū in quo fit percussio formādo vocem est aer attractus p̄ respiratōnem. ideo sola illa aialia que respirant possūt formare vocem. igit̄ sequitur q̄ est idem organū vocis & respiratōnis. vñ respicatio ordinatur ad duas opatōnes. vñ sicut natura vritur lingua ad duo opera scz ad gustū qui requirit̄ necessario in aiali & ad locutōnem qui soluz requirit̄ quo ad bene esse. Ita vritur aere respirato ad mitigandū calorem cordis. & epatis & hoc est in aiali necessariū & ad formatōnem vocis qd̄ requirit̄ ad bene esse.

Sciendum q̄ organū respirationis est vocalis artherea que cōtinuat̄ pulmōni vt sibi deseruat ad aeris attractōnem. Nam aialia p̄gressiua magis habēt de calore in pulmōne q̄ in alijs partibus corpis eo q̄ pulmō est p̄ncipiū caloris naturalis. ideo locus qui est circa cor indiget respiratōne aeris ad refrigeriū eius & p̄pter hoc oportz q̄ aer ingrediatur ad pulmōnem qui se habet p̄ modū follis expirando. & qz aialia habētia sanguinē plus habent de calore naturali q̄ non habentia. & adhuc habentium sanguinem pisces minus hñt de sanguine. Ideo aialia carentia sanguine et etiā pisces non respirant nec pñt formare vocem.

Conclusio predicta definitio vocis est sufficienter assignata patz p̄ cōditōnes vere definitōnis. Primo em̄ ponit̄ repercussio tanq̄ genus. Non tñ ibi est p̄dicatio formalis sz causalis. qz vox non est formaliter illa repercussio. sed sonus causatus ex illa repercussione. Et dicit̄ aerz inspirati p̄ qd̄ excluditur sonus factus p̄ cōpressionem manūū vel p̄ aliaz partem corpis. Et d̄ ab aia per qd̄ excluditur sonus aialis qui nō sunt cuz ymagine significādi vt tussis & sitta. Ad hoc em̄ q̄ sonus dicat̄ vox vel fiat ab ania inq̄tum h̄mōi requirit̄ q̄ sit cū ymagine & cum intentōne ad

De anima.

mus ppter id qd nō multū pmanifesti sunt odores sicut hu-
mores. ab his acceperunt noīa fm similitudinem rerū. Dul-
cis quidē em̄ a croco z melle. acer autem a thimo z hmōi eo-
dem autem modo z in alijs. Adhuc autem sicut auditus et
vnusquisq; sensuum hic quidem audibilis et non audibilis.
ille vero visibilis z non visibilis. et olfactus odorabilis z nō
odorabilis. Non odorabile autem aliud quidem fm id qd
omnino impossibile est habere odorem. aliud vero paruum
habens et prauum. Similiter autem z non gustabile dicif.

Queritur. vtrum odor sit propriū obiectum olfactus.
Arguitur qd non quia obiectum propriū debet esse adequatum sue poten-
tie. sed odor non adequatur olfactui. quia olfactus percipit non solum odo-
rabile. sed etiam nō odorabile. Secūdo aliqui odores ab olfactu nostro nō
percipiuntur. igitur odor non est obiectum olfactus. Tercio odores perci-
piuntur a gustu. quia sapida bene odorant. igitur odor est obiectū gustus.

In oppositū est phīs in littera sciendum primo qd postq̄
phīs determinauit de visibili z audibili que sunt obiecta visus z auditus.
Consequenter determinat de odorabili quod pertinet ad olfactum. Et
primo determinat de ipso fm se. postea vero fm qd immutat sensum olfactus.
Sed quia difficilius est determinare de odoribus q̄ de colorib; vlti-
mo eo qd inter oīa aīalia hō ē peioris olfactus. Ideo non possum⁹ comple-
te z per certitudinem cognoscere odores.

Sciendum secūdo qd homo inter cetera animalia fm quā
titate sui corpis hz maius cerebrū. hz cōplexio cerebri consistit in frigido z hu-
mido z cū subiectū odoris sit calidū z siccū oportet organū olfactus esse pos-
tētia calidū z siccū. z qz organū olfact⁹ situatū ē circa cerebrū z trahit frigiditatem
z humiditatem a cerebro q̄ indisponit ipm ad suscipiendū spēs odoris
et hinc est qd hō ceteris aīalib; hz peiorē olfactū q̄ ppter hoīes nō discernūt
dīnitias odoris nisi referēdo ad saporem z solū percipiūt excellētes odores ge-
nerātes gaudiū vel tristitiā sicut quedā aīalia hūria duros oculos vt locu-
ste z quidā pisces nō percipiūt nisi excellētia visibilia z terrentia.

Sciendum tercio qd differentie odoris distinguuntur p
analogiam ad gustum z ad species saporis. quia non bene percipiuntur
ipsas p olfactum. Lūius causa est. quia homo est optimi gustus z pessimi
olfactus. Et qz omne ignotū hz cognosci p magis notū ad qd hz habitu-
dine. Ideo cum spēs saporis sint nobis magis manifeste q̄ species odoris
et species odoris habent affinitatem ad species saporis z sub illarum si-
militudine a nobis cognoscuntur. Ideo conuenienter distinguuntur spe-
cies odoris fm spēs saporis z homo hz gustū certiorē ceteris animalibus

Libere secundus

Luius rō est. quia gustus est quidam tactus z homo inter oīa aīalia has
ter perfectissimū tactum.

Sciendum quarto q̄ licet homo in alijs sensibus de
ficiat a quibusdam aīalibus. Sunt em̄ quedam bruta que melius vident
audiunt z odorant q̄ hoīes. homo tamē cetera p̄cellit in tactu q̄a est sub
tilioris z p̄fectionis complexionis. Et inde puenit q̄ in hoīibus p̄ tactum
iudicamus qui sunt ingentosi z qui non z nō s̄m alios sensus. Nā hñtes
carnē durā z p̄ p̄ns malū tactuz sunt cōmuniter inepti s̄m mentem s̄z hātē
res molles carnes sunt bone mētis z ingentosi. Ideo dicit̄ in textu Sol
les carne apros mente dicimus. Sed argueret q̄ aptitudo mentis magis
corrūderet bonitati visus q̄ tactus. quia visus est sensus spūalior z p̄les
rerum differentias nobis oñdit quocūq̄ alio sensu. Ideo sepe vocat̄ sens
sus discipline. s̄ bonitati visus magis rñdet aptitudo mentis q̄ bonitati
tactus qui est inter omnes maxime materialis. Rñdet q̄ duplici de cau
sa bonitas mentis corrūdet bonitati tactus. Prima est q̄a tactus est fun
damentum oīm altoꝝ sensuū. quia organū eius diffundit ad modum res
thiis p̄ totum corpus z in organo cuiuslibet alterius sensus est organū ras
ctus. Ideo cum aliquis hāter meliorē tactū seq̄tur q̄ sumpt̄ h̄z meliorē p̄
tutem sensitiuā. z p̄ p̄ns meliorē intellectu. q̄ bonitas sensus est dispositio
ad bonitatem intellectus. sed ex hoc q̄ aliquis hāter meliorē visum nō seq̄
quitur q̄ sit melioris sensus sumpt̄ s̄z t̄m s̄m q̄d. Alia cā est. q̄a bonitas ta
ctus inseq̄tur bonitatē cōplexionis. Et cū organū tact⁹ nō p̄t esse denuda
tū a qualitatibz tangibilibz q̄ cōpositū est ex elemētis oportz q̄ sit in potē
tia ad extrema tangibilia ad h̄ q̄ sit mediū inter ea sed ad bonitatē cōple
xionis corpis seq̄tur bonitas aīe. q̄a forma z materia p̄portionari debēt. s̄
qui sunt boni tactus sunt melioris animi z subtilioris intellectus.

Sciendum quinto q̄ licet tactus sit certissimus sensuuz
tñ species odoris nō debēt magis distingui p̄ tactū vel denotari q̄ p̄ spēs
saporis. Rō est q̄ sapor z odor causant̄ ex certa cōmixtione q̄tatu elemē
toꝝ. z ideo spēs odoꝝ magis corrūdent speciebz odoris z ab ipis denomi
nant̄ magis q̄ a q̄litatibz tangibilibz. vñ spēs odoris nominant̄ p̄ spēs sa
poris z sic extremi odoꝝ dicūtur dulcis z amarus etiā noīa medioꝝ sa
porū transferūtur ad medios odoꝝ vt pingue acutū austerū acerolū dū
tamē s̄l reperiant̄ in eodē subiecto q̄ quedā sunt boni saporis z mali odo
ris. z quedā ecōuerso. q̄ sapor cōsistit in humido aqueo aliq̄liter digesto
a sicco mediante calido. Odor p̄o p̄sistit in sicco aereo aliq̄liter r̄pato mō
q̄nq̄ cōtingit vtrāq̄ subam scz aereā subtilē z aqueā grossiorē s̄m debis
tam p̄portionē cōmisceri. z sic ē suauitas odoris z saporis. Si vero sit des
bita p̄portio in vna z nō alia ecōtra se hātebunt.

Conclusio odor est p̄prium obiectum olfactus p̄bare si
cut p̄batū est de colore z sono respectu visus z auditus. Ex ista cōclusio
ne infer̄ sicut visus est visibilis z non visibilis z auditus audibilis z non
audibilis. q̄a eadem est potentia oppositoꝝ. p̄uatio em̄ nō cognoscit̄ nisi p̄
habitū. iō olfactus est odorabilis z nō odorabilis. Sed nō odorabile dicit̄
tur dupliciter vel q̄ oīno nō h̄z odorē vt sunt corpa simplicia vel q̄ p̄uam

De anima

habentem vel p̄uam z est corrupti
bilis z corruptibilis.
Sensus ante oppositū
quod non odorabile tamen hoc est solū
per se odorabile. Sed secūda dicit̄
quod non odorabile nō p̄priet̄ eius malū
Sensū h̄z odorē q̄nq̄ p̄ actū
habentem in se nec per se. quia q̄
Estimatio per mediam vt a
quodam rñctur odor vt sent
quodam sanguine sine sanguine
non odorabile a longe occu
rit odor mouentur. Unde cōdit
dem que libo odorē sunt similitud
non odorat non respiciens autē
quod non odorat nec a longe r
tū apponatur. hoc quidem
nō debet esse omnibus cōmū
nibus p̄prium est hoīum. Nam
Quod sanguinem non habentia
vt p̄prium omnium habent p̄
in se odorabile in se odorabile
Sensū z nō odorabile cōdit
Amplius autē vt corrupti
quibus homo corrupti vt
dem sicut habentem rñctur
tur autem hoībus viderē b
malū. sicut oculi ad ea que
nō habent fragmā z sicut vel
non mouens nec r̄r̄r̄bens n
nō odorabile i. dicit̄ sed moȳ vident

De anima

habet odorem vel prauū z est corruptiuū olfact⁹. z ita dicendū est de visib⁹
bili audibili z tangibili.

Ad ratōnes ante oppositū Ad primā dicit⁹ q̄ licet olfact⁹
p̄cipiat non odorabile. tamen hoc est solum p̄uatiue. quia cognoscit ipm
per p̄uatiōnem odoris Ad secūdā dicit⁹ q̄ quīs sint aliqui odores q̄ non
p̄cipiuntur ab olfactu n̄ro. p̄pter eius maliciā tñ ab aliquo olfactu p̄cipiunt.

Ad terciā dicit⁹ q̄ licet odor q̄nq̄ p̄ accēs a gustu p̄cipit scz q̄n bñ sapida
bñ odorant tñ non semp nec per se. quia q̄nq̄ tene sapida nō bñ odorant
Est autē olfactus per medium vt aerem aut aquam. Et nan-
q̄ aquatica videntur odorem sentire. Similiter. autē z que-
cunq̄ cum sanguine z sine sanguine. sicut z que in aere. Ete-
nim horum quedam a longe occurūt z ad alimentum que
ab odore mouentur. Unde z dubium videtur si omnia qui-
dem que sub odore fiunt similiter odorant. Non autem respi-
rans odorat non respirans autem sed expirans. aut retinēs
spirītū non odorat neq̄ a longe neq̄ a prope neq̄ si in nasum
intus apponatur. z hoc quidem in ipso positum quo sentit.
insensibile esse omnibus cōmune est sed sine respiratōne non
sentire p̄prium est hoīm. Manifestum autem est tētantib⁹.
Quare sanguinem non habentia qm̄ non respirant alterum
vtiq̄ quendam sensum habent p̄ter eos qui dicti sunt. Sz
impossibile est siquidem odorem sentiūt. Odorabilis enim
sensus z mali odoramenti z homini odoramenti olfactus est
Amplius autem z corrumpi videtur a fortibus odorib⁹ ex
quibus homo corrumpitur. vt sulphur z h̄mōi. Olfactū qui-
dem igitur habere necessarium est sed non respirantia. Vnde
tur autem hoīb⁹ differre hoc sensitiuū ad ea que alioz ani-
malū. sicut oculi ad ea que duoz oculoꝝ sunt. Hec quidem
em̄ habent fragma z sicut velamen palpebras quas aliquis
non nouens neq̄ retrahens non videt. fortia autem oculis
nihil h̄mō i h̄nt. sed mox vident que fiunt in lucido. sic igitur

De anima

deferunt et quibus impediuntur per ventos. colores vero non etiam contra-
riorum colorum species per eandem partem aeris deferunt ad visum ut cum vnus
homo videt albus alius nigrum per idem medium. sed hoc non contingit in ol-
factu quia contrarii odores in medio se impediunt quare antiqui ignorantes
imutationem spūalem posuerunt quod radij visuales procedentes a visu vsque ad
rem visam extenduntur. Sed quia perceperunt imutationem naturalem me-
dij ab alijs sensibilibus credebant alia sensibilia deferri ad sensum sed hoc
non videtur possibile in olfactu quia odor cadaueris non potest multiplicari per medi-
um realiter in tanta distantia scilicet quam percipit maxime cum odores se diffun-
dant orbiculariter. Nam si totum corpus resoluere in vapores non posset per
tantum spacium diffundi cum sit certus terminus rarefactionis ultra quem corpus na-
turale puenire non potest. vnde corpus rarefactibile non potest rarefieri ultra
raritatem ignis et sic illa raritas est terminus in istis corporibus.

Conclusio Odor vsque ad certam distantiam potest mul-
tiplicari realiter cum fumali euaporacione. sed ultra multiplicatur intentionaliter
et tunc. Primum patet. nam odores impediuntur per ventos quod non esset si so-
lum intentionaliter multiplicarentur. ventus tamen non impedit multiplicacionem
coloris. quoniam in aliqua distantia multiplicatur odor per medium realiter.

Secundum patet. quia sensibile positum supra sensum non facit sensacionem. cum
ergo odor imutat olfactum ad ipsum deferretur intentionaliter. Itaque patet per
exemplum de vulturibus qui ut dicit Homerus venerunt a quingentis miliaribus
ad cadauera mortuorum post bellum troianum sed non potest multiplicari odor
realiter vsque ad tantam distantiam. Ex quo patet quod olfactus et etiam medium imutantur
ab odore.

Sed circa hoc dubitatur. vtrum hominis et bruti sit idem olfactus
et sensus. Ad quod non homo solum odorat respirando. bruta vero non respirando. quod in ho-
minibus et brutis non est idem olfactus. Rursus quod omnia animalia respirantia et non re-
spirantia habent eundem olfactum in specie. probatur primo. Potestatem distinguunt per actus et
obiecta. scilicet idem est obiectum olfactus hominis et bruti. quod est. Secundo eadem est poten-
tia cuius sunt eadem corruptiua scilicet ab eisdem malis odoribus ut a sulphureis cor-
rupit olfactus in hominibus et in brutis. quod ipsum est idem olfactus. Sed habent differentiam in modo
odorandi ut probatur ratio adducta ante oppositum. Hoc probatur etiam philosophus quia organum ol-
factus hominis dicitur ab organo aliorum animalium sicut oculi quod dicitur dicitur ab oculis hominis
quia oculi hominis habent palpebras que si retraherentur non possunt videre. sed si non acciderent
in hominibus duos oculos quia non habent palpebras sed statim videtur visibilia que sunt spiritus
sunt in diaphano. Ita sicut in non respirantibus organum olfactus est sine cooperculo. sed
in respirantibus est quoddam cooperculum super organum olfactus ad modum buti mamille
quod aperit per inspirationem. id est non possunt odorare sine inspiratione quod patet a signo quod
homo et animalia in aqua quia non respirant non possunt percipere odorem. Rationes ante oppositum facte
soluuntur ex dictis.

Instabile autem est quoddam tangibile. et hec est causa quare
non fit sensibile per medium extraneum corpus. Neque enim tactus
et corpus in quo est humor. quod est gustabile in humido sicut
in materia hoc autem quoddam tangibile.

De anima

multum humidam. hic enim tactus fit primi humidum. sicut cum aliquis (qui ante gustavit fortem humorem) gustet alterum et ut laborantibus amara omnia videntur. propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit. Species autem humorum sicut in coloribus simplices quidem contrarie sunt. sicut dulce et amarum. Habite autem sunt cum hac quidem pingue. cum illa vero salsum. media autem horum acre et austerum. et ponticum et acutum. fere enim he videntur esse humorum differentie. Quare gustatiuum est potentia huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius.

Queritur utrum sapor sit proprium obiectum gustus. **¶ Arguitur** primo quod non. quia obiectum gustus debet esse inferius ad obiectum tactus. sed sapor non se habet ut inferius ad qualitates tangibiles. ergo non est obiectum gustus. Maior pars. quia gustus est quidam tactus et gustabile quoddam tangibile. ut dicitur in textu. igitur gustabile debet esse inferius ad tangibile. **Secundo** sic. illud est obiectum gustus sub cuius ratione gustus percipit omne illud quod percipit. sed humor salivialis est humoris. igitur est obiectum gustus. **¶ In oppositum est plus in littera**

¶ Sciendum primo quod postquam plus determinavit de odore qui est obiectum olfactus. Consequenter determinat de sapore siue gustabili et de his que pertinent ad gustum. Et primo inquit de medio gustus. Secundo de obiecto. Tercio de organo

¶ Circa primum secundo sciendum quod omnis sensus percipit suum obiectum per aliquod medium. quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Sed duplex est medium. scilicet intrinsecum quod est pars animalis. et extrinsecum quod est ab animali separatum. unde visus auditus et olfactus sentiunt per medium extrinsecum. sed gustus et tactus per medium intrinsecum. quod est caro et hoc manifestum est de tactu. et quia gustus est quidam tactus. ideo etiam gustus quodammodo percipit per medium intrinsecum. **¶ Sed contra arguitur** si in aqua dissolvatur corpus sapidum ut mel vel aliqis existens in aqua distante ab illo corpore sentit illud corpus per gustum. sed hoc est per medium extraneum. ideo gustus immutat per medium extraneum. **¶ Respondet plus** quod non sentimus saporem talis corporis nisi per quanto miscetur aqua. sicut per in potu in quo si ponatur mel statim percipimus dulcedinem mellis et ita sentimus saporem illum non ut est corporis distantis. sed ut est aque immutare a tali corpore. **¶ Cuius signum est** quod remissio immutat gustum. eo quod debilitatur propter mixturem aque

¶ Sciendum tertio. quod nihil sentimus per gustum sine humiditate. nam sicut color non potest videri sine lumine. ita nec sapor sine humido gustu

Liber secundus.

stari potest. quare oportet omne gustabile humiditatem habere. vel in actu sicut vinum. vel in potentia sicut cibus. et ideo oportet quod semper supra linguam sit aliqua salina que sit liquifactiva. per quam cibaria humectantur ut eorum sapor percipi possit non aliter sapor non posset penetrare carnem lingue. que est medius in sensu gustus. et sic patet de medio gustus

Sciendum quarto quod sicut visus est visibilis et non invisibilis et non visibile dicitur dupliciter. ita gustus est gustabilis et non gustabilis et non gustabile dicitur dupliciter. quoddam est penitus non habens saporē. Aliud est quod parum habet de sapore aut quod habet parvum saporē. scilicet nimis violentum et corruptivum gustus. Sed quod gustabile semper est habens humidum aqueum. et humidum aqueum est principium saporis. igitur videtur quod potabile et non potabile sunt principium eorum quod gustu percipiuntur. gustus enim percipit gustabile ut conveniens secundum naturam et non gustabile. ut primum corruptivum. sed tamen ista percipiuntur a gustu ut convenit cum tactu. nam potabile commune est ad gustum et tactum. pertinet enim ad tactum in quantum est humidum. et gustum in quantum est sapidum. et sic patet de obiecto gustus. Sed ad videndum de organo eius est.

Quinto sciendum quod organum gustus non debet esse humidum in actu nec habere repugnanciam ad humidum. sed debet habere potentiam ad fieri humidum. ut organum visus nullum debet habere colorem in actu. sed est susceptivum coloris. gustus enim tangit a gustabili quod est humidum in actu si sit actu gustabile. igitur organum gustus secundum se debet esse humidum in potentia solus. et cum iam passum est sic in actu humefactum ut possit gustare. Et quod illud organum non habeat humorem in actu probatur philosophus. nam lingua existens nimis humida non potest sentire. nec existens nimis sicca. quia quoniam est nimis humida solum fit sensus primi humidum et non supervenientis. sicut cum aliquis gustat forte saporē non potest alium percipere propter humorem manentem supra linguam. ut feblicitans omnia iudicat amara. quia linguam habet plenam humore colerico et amaro. quare non potest alium humorem percipere

Conclusio prima. Sapor est proprius obiectum gustus. quod probatur sicut probatum est de precedentibus.

Conclusio secunda. Tamen sunt septem species saporis: scilicet dulce amarum. pingue. salsum. acre siue austerum. ponticum. et acutum. Nam omnis sapor aut extremus est. et sic est dulcis et amarus. aut medius per eque distantias et sic est acutum. Vel per participatōem tamen. et hoc dupliciter. vel mediat inter acutum et dulce. vel mediat inter acutum et amarum. Si primum vel magis appropinquat ad dulce. et sic est pingue. vel ad acutum et sic est austerum. Si secundum vel magis appropinquat ad amarum. et sic est salsum. vel ad acutum et sic est potius

Ad rationes autem oppositum Ad primam dicitur quod gustus et tactus sunt uno modo considerari quod uno ad modum sentiendi. et sic gustus est quodam tactus. quia tangendo percipit suum obiectum per medium intraneum. Alio modo quantum ad obiectum. et sic gustus non est quodam tactus. quia sapor non est qualitas tangibilis sicut causatur a qualitate in tangibilibus et fundatur in ipsis. Sicut gustus fundatur in tactu. Vel dicitur quod gustus in quantum est discretivus saporis non est quodam tactus

De anima

sed ut distinguit qualitates tangibiles et alimentum pueniens a discouentibus
enti ipsas est quidam tactus. Ideo dicitur tertio ethicorum quod circa delectationes
nes gustus primo modo considerate non est temperantia sed solum potest esse
quidam tactus. Ad secundum dicitur quod humor salivialis non percipitur a gustu
nec est obiectum eius sed est principium quo gustus percipit saporis quod disponit
organum eius et quodammodo se habet in ratione medij

De tangibili autem et tactu eadem ratio. Si enim tactus non est
vnus sensus sed plures necessarium est tangibilia sensibilia plura
esse. Habet enim dubitationem utrum plures sint aut vnus et
quid est sensitiuum tangibile utrum caro et in alijs proportionabile
aut non sed hoc quod est medium. primum autem sensitiuum aliud quod est
est intus. Quis etiam sensus vnus contrarietatis esse videtur. ut
visus albi et nigri. auditus grauis et acuti. gustus amari et
dulcis. In tangibili autem multe insunt contrarietates. calidum
frigidum humidum siccum molle et aliorum quorum sunt homini. Ha
bet autem solutionem quadam ad hanc dubitationem et quod in alijs
sensibus sunt contrarietates plures ut in voce non solum acumen
et grauitas sed et magnitudo et paruitas et leuitas et asperi
tas vocis et similia alia. Sunt autem et circa colorem differentie hu
iusmodi altere. Sed quod sit vnus subiectum sicut auditui sonus
sic tactui non est manifestum. Utrum autem est sensitiuum intus aut
non sed mox caro nullum videtur esse signum fieri sensum simul cum
tactu. Etiam nunc si aliquis circa carnes extenderit vehementem
faciem sicut sensum mox tactum insinuat et tamen constat quod non est in
sensitiuum. Si autem et cum naturale fuerit citius utique pertinet sen
sus. Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere
resicut si circulariter nobis aptus natus esset aer. Videre
mur enim vno quodam sentire et sonum et odorem et colo
rem. et vnus quidem sensus esse auditus et visus et olfactus
Nunc autem quoniam determinatum est per quod fuerit motus manife

De anima

rim. ita imaginandū est de organo tactus per totū corpus. vñ si p totum corpus gustarem sicut tangimus nihilominus gustus esset formaliter distinctus a tactu. Ita sicut licet ille nervus sit extensus p totum corpus z vbiqz tangamus. tñ ppter diversitatē qualitātū tangibiliū que nō pnt ad vñū genus reduci tactus est formalr plures sensus. Quis hoc nō apparet. qz iste pportōes sunt in vno nervo. Rō vero quare gustus nō fit in qlibet parte sicut tactus est. qz saporēs nō sunt qūitates elementorū ex quibz pstat corpus aīalis. ideo nō tñ pnt ad p̄sistentiam aīalis. sicut qualitates tangibiles

Conclusio: tactus est vnus sensus materialiter z subiecto. sed est plures formalr z sūm rōnem. Prīmū p̄z. qz tactus est i vno organo. ergo est vnus vnitate subiecti. Secūduz p̄bat. qz potentie formalr distinguūtur ex pte obiectoz. q̄ quilibet sensus hz vñū gen^o sensibilis sibi cor respondens. Et cū in vno genere sit tñ vna p̄ma p̄rarietas. vt d̄r nono metaphysice. seq̄tur qz obiectū vnus sensus solū p̄tinet vñā p̄maz p̄rarietas. tñ pnt esse plures p̄ subordinatōez. vt in genere sube sunt plures subordinate vel etiā plures p̄ accūs. vt in genere corporoz. vt p̄rarietas albi z nigri calidi frigidī. sed in genere tactus sunt plures p̄me p̄rarietas nō reducibiles ad aliquā p̄mā. qz p̄rarietas calidi z frigidī nō reducitur ad p̄rarietas humidī z siccī nec ecōtra. q̄ tact^o est plures sensus formaliter. Et cū d̄r in textu qz subiectū p̄rarietas tangibiliū nō est vñū. ubi cap̄t subiectū p̄ genere qd̄ p̄parat ad suas d̄nās sicut potentia ad actū z nō p̄ substantia q̄ p̄tinet subiectū illaz p̄rarietas. z sic soluitur prima questio.

¶ Sed p̄ secūda sciēdū qz caro vel aliqd̄ proportionatū carni est cōnaturale mediū tactus z se hz sicut se haberet aer circūdās nos ad visum vel ad auditū si nobis esset p̄naturalis. nā si ita esset aer videret esse organū illoz sensuū q̄uis esset mediū. z se hō videret vno organo sentire colorē sonū z sapōrē. sed qz illud mediū distinguit a nobis. ideo manifestū est qz nō est organū. sed sunt diuersa organa p̄dictoz sensuū. Sicut caro est nobis p̄naturalis mediū in tactu z nō organū. Et nō valet dicere qz tāgibili postico super carnē statim sentimus tangibile. Nā vt d̄r p̄hs. si supra carnē extendat aliqua pellicula tenuis statim cū tāgeret sentiret tangibile. z tñ nō ppter h̄ esset organū tact^o. ideo si tāgibile positū supra carnē statim sentiat nō est signūz sufficiens qz caro sit organū tact^o. sed est mediū. z sic in tactu habem^o mediū intrinsecū z extrinsecū. Et si q̄rat q̄re aer z aq̄ q̄st mediū alioz sensuū nō s̄t nobis p̄naturalia. sicut caro q̄ est mediū gust^o z tact^o. Rñ det p̄hs qz cā est. qz oz corp^o aīatū eē firmū. sed aer z aq̄ q̄ sunt male terminabilia in seip̄s ppter coz fluxibilitatē non sunt corpa firma. ideo ex ipsis puris non p̄t p̄sistere corpus aīatū. sed corpus aīatū est mixtū ex q̄tuor elementis

Ad rōnes ante oppositū Ad primā p̄z solutio ex dictis

Ad secūda d̄r. qz licet alius sensus a tactu bene est p̄ceptiū pluriū p̄rarietas subordinatay vel quaz vna est p̄ se z alia p̄ accūs. tñ nō pluriū p̄rarietas per se. sicut tactus est p̄ceptiū pluriū p̄rarietas et p̄ se ip̄soz tāgibiliū **Ad terciā d̄r.** qz sunt tñ q̄ncz sensus exteriores sūm materiale distinctōem suoz organoz in eodem subiecto. sunt tñ plures sūm formalē distinctōne que ex parte obiecti sūm.

De anima.

de elementis. Sensitivum autem ipsarum quod tactivum et in quo sensus vocatus tactus est primo quod potentia huiusmodi pars est. Sentire enim pati quoddam est. quare facies quale ipsum actu huiusmodi illud facit cum sit potentia. Unde similiter calidum et frigidum aut durum et molle non sentitur sed excellentias tanquam sensu velut medietate quadam existente eius que in sensibilibus contrarietatis. Et propter hoc discernunt sensitiva sensibilia. medium enim discretum est fit enim ad utrumque ipsorum alterum ultimorum. Et oportet sicut debet sentire album et nigrum neutrum ipsorum debere esse actu. potentia vero utrumque. Sic autem et in alijs. et in tactu neque calidum neque frigidum. Amplius autem sicut visibilis et invisibilis erat quodammodo visus. Similiter autem et reliqui oppositorum. sic et tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile autem partem omnino habet differentiam tangibilium. ut passus est aer. Et tangibilium excellentie sicut corruptiva. Secundum quod dem igitur nunquamque sensum dictum est figurative.

Queritur utrum inter tangens et tactum sit semper medium. Arguitur quod non. quod sic sequeretur quod in corporibus tangibilibus esset processus in infinitum. quod est falsum. Secundo sic. dum aqua applicat sensui tactus statim sentitur inter ipsam et tactum non est medium extraneum. Tertio sic. si corpus durum et acutum ponitur super carnem cum tale sit penetrativum ipsum penetrabit sine medio extraneo. ergo inter tangens et tactum non semper est medium. In oppositum est philosophus in littera.

Sciendum primo. quod postquam philosophus ostendit quod in sensatione tactus requiritur medium naturale et intrinsecum. contra philosophus inquit qualiter in tactu reperitur medium extraneum. Unde licet tactus quandoque fiat per medium extraneum ut contingit in alijs sensibus. tamen sic dicitur ab ipsis. quod sensibilia aliorum sensuum a gustu et tactu sentiuntur per hoc quod mutant et movent medium. et medium movet sensum. et sic in ipsis medium prius immutat quod sensus prius. scilicet ordine causalitatis. quod immutatio medij causat immutationem sensus propter quod medium extraneum in eis necesse est requiritur. sed in tactu medium extraneum non requiritur de necessitate. sed bene per accidens ut in tactu vel quo ad bene esse ut in gustu

Liber secundus.

eo q̄ imutatio mediū extranei nō causat imutacionem tactus a tangibilibz qd̄ p̄bat p̄hs. qz simul imutant̄ sensus z mediū. vt simul p̄cutiunt̄ clipeū et hñs clipeū. vñ clipeus medians nō est cā p̄cussionis clipeati. sed magis impedit̄. Sicut̄ in sensu gustus mediū magis ipedit̄ imutat̄ oēs q̄ sit cā ip̄e.

Sciendū secūdo. q̄ sicut̄ aer z aqua hñt se actiue ad organū visus z auditiū. ita se h̄z caro ad organū tactus. z est mediū intraneū. et sicut̄ visibile positū supra visum nō videt̄ sed qñ mediat̄ aer in debita q̄ritate. ita tangibile si ponat̄ supra organū tactus. sed sentit̄ qñ ponit̄ supra carnē. igit̄ caro non est organū tactus sed est mediū eius. sicut̄ aer est mediū in visu.

Sciendū tercio. q̄ p̄trarietates tāgibiles sunt dñe cor/porū tangibiliū. z sunt p̄me dñe q̄bz elementa distinguunt̄ z cū alijs p̄pōnunt̄. z cū aīal p̄ponat̄ ex elementis z q̄libet̄ ps ei. ideo oīz carnē includere istas p̄trarietates. z cū mediū debeat̄ eē denudatū a qualitatibz sensibilibz fm̄ illū sensum. ideo est difficultas q̄libet̄ mediāte carne sentiunt̄ ille p̄trarietates. **Ubi est intelligendū** q̄ p̄trarietates nō sunt in mixto fm̄ eē int̄sum earū. sed fm̄ esse t̄partum. z sic caro denudata est ab excellentijs illarū p̄trarietatū et qz sic est denudata ideo est in potētia ad ipsas z patit̄ ab eis ideo licet̄ caro p̄plexioneē ex p̄trarietatibz tangibilibz. tñ est p̄ueniens mediū in tactu. qz denudat̄ ab excellentijs illarū p̄trarietarū. Et sicut̄ dōm est de organo tactus qd̄ est ps integralis aīalis. illud em̄ organū est in media p̄portione p̄trarietatū p̄max. et qz mediū p̄trariat̄ extremis z patit̄ z ē in potētia respectu ip̄orū vt tepidū respectu calidi z frigidū. ideo organū tactū est in potētia ad excellentias p̄trarietatū tangibiliū. sed est denudatū a tāgibilibz fm̄ illud esse quo imutat̄ ab ipsis. z est in medio t̄partamento ip̄orū et qz h̄o ceteris aīalibz est melioris p̄plexionis z p̄trarietates in ip̄o s̄z magis t̄pate z reduce ad mediū. ideo est melioris tactus.

Sciendū quarto q̄ sensus tactus est p̄ceptiū eorū q̄ p̄nt saluare aut corūpere aīal. ideo necesse est organū tactus esse diffusum p̄ totum corp̄. est em̄ qd̄ā neruū diffusus ad modū ret̄his p̄ quālibet̄ p̄tē aīalis coop̄tus carnibz z pelle. z sicut̄ mediante oculo visū est p̄ceptiū visibilibz et non visibilibz. ita mediante neruo tactiū tactus est p̄ceptiū tangibilibz z nō tangibilibz. et sicut̄ nō visibile d̄z tripl̄. ita nō tangibile.

Conclusio p̄ma. inter oīa corpa dura que se tāgūt in aere vel aqua est corp̄ mediū. Patz p̄mo de tāgibilibz in aq̄. qz talia corpa necessario sunt humectata in suis superficiebz. sed humiditas q̄ sunt humectata nō est sine subiecto. sed est in aliquo corpe hñte talē humiditatē. q̄ inter illa corpa sicca mediat̄ corpus hñs talē humiditatē. **Secūdo** p̄z de aere. qz sicut̄ se h̄z aqua ad corpora q̄ in ipsa se tangūt. ita corpora existētia in aere. q̄ sicut̄ oīa tangētia in aqua sunt humectata p̄ aquā. ita z in aere. s̄z hoc magis lateat̄ in aere q̄ in aqua p̄mo. qz p̄tinue sum̄ in aere. ideo nō p̄cipimus aerē. ita existētia in aqua nō p̄cipiūt̄ aquā mediā existētiē inter ipsa. **Secūdo** qz aer est magis subtilis z minus sensibilis q̄ aqua.

De a

Conclusio inter tangens et
humectans mediū sed humiditas p̄
mediū ad humectandos
mediū modo cōtinuo. Sicut̄
humectans termino alicuius re
bus est modo p̄parat. Sicut̄
us q̄z p̄parat q̄ time dicit̄ se com
bus est. Sed t̄cū dicit̄ q̄ in
aerem humiditas ideo corp̄
p̄cipiūt̄ aquā ip̄am rōne h̄z p̄
t̄pate sua requiret̄ mediū extra
p̄parat̄ autē r̄nuet̄ saluā
sicut̄ est inceptiū spec
m̄ in t̄pore et auro recipit̄ su
eum signū. sed non inq̄ant
t̄m z sicut̄ r̄nuet̄ autē ab
eā sicut̄ patitur. sed non in
sed inq̄sum b̄m̄ et fm̄ rōne
quo b̄m̄ potētia. Est qui
sicut̄ d̄z. Dignūdo quā
p̄parat̄ saluā esse. nec
quādam potētia illius. D
p̄m̄ p̄cipiūt̄ r̄nuet̄
q̄ sicut̄ inceptiū motus.
sicut̄ sicut̄ inceptiū r̄nuet̄
p̄parat̄ quādam non sicut̄
animalem. z p̄parat̄ a ta
calefcent̄. Laia em̄ non t̄
cipium possibile recipere
t̄ria. Dubitabit̄ autē ab
re. quod in possibile est oīa
sicut̄ videt̄. Similiter autē

De anima.

Conclusio inter tangens et tactum non semper de necessitate est corpus mediū sed humida possunt sine medio se tangere. patet qz solū requirit mediū ad humectanduz corpa sicca. q̄ si de se sint humida p̄nt se tāgere sine medio extrinseco Solū em̄ inter corpa dura et sicca que male sunt terminabilia termino alieno requirit humidū p̄ medio qd̄ tamen debet esse in modica q̄ritate. Secūdo patet qz elementa s̄m suas qualitates agunt et patiunt. q̄ immediate se tangunt. Ad p̄mā et secūdā patet solutio ex dictis. Ad terciā dicit q̄ in extremitate alicui⁹ corpis est aliq̄s aer et in carne est humiditas. ideo corpus durū et acutū penetrans carnes p̄t immediate tangere ip̄am rōne sue humiditatis. sed si ambo essent corpora dura et sicca requireret mediū extraneum.

¶ **Portet** autēz vniuersaliter de omni sensu accipere. qm̄ sensus est susceptiuus specierum sine materia. vt cera a nuli sine ferro et auro recipit signum. Accipit at̄ aureum aut encum signū. sed non inquantū aurum aut es. Similiter autem et sensus vniuscuiusq̄ ab habente colorem aut humores. aut sonum patitur. sed non inq̄stum vnumq̄d̄q̄ illoꝝ dicitur sed inq̄stum hm̄oi et s̄m rōnem. Sensitiuū autem primū in quo hm̄oi potentia. Est quidez igitur idem s̄m rem. sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim id quo sensus patit̄. Non tamen sensitiuū esse. neq̄ sensus magnitudo est. sed rō quedam et potentia illius. Manifestum autem ex his. et p̄pter quod sensibiliū excellentie corrumpunt sensitiua. Si nāq̄ sit fortior sensitiuo motus. soluitur ratio hoc aut̄ erat sensus sicut et symphonia et sonus percussus fortiter cordis. Et p̄pter quid plante non sentiunt habentes quandam partem animalem. et patientes a tangibilibus. Et nāq̄ frigescent et calescunt. Causa em̄ non habere medietatem. neq̄ hm̄oi p̄ncipium possibile recipere species sensibiliū. sed pati cū materia. Dubitabit autem aliquis. si patiatur aliquid ab odore. quod impossibile est olfactum habere. aut a calore nō possibile videre. similiter autem et in alijs. Si autem olfactibile

Liber secundus

odor si aliquid facit olfactum. odor hoc facit. Quare impossibile est olfactum habere nihil possibile pati ab odore. Eadem autem ratio et in alijs. neque possibile est. sed in quantum unum quodque sensitivum. Simul autem manifestum est et sic. neque enim lumen et tenebra. neque sonus neque odor nullus facit incorporeum sensum. sed effectivum in quibus est. ut aer qui cum tonitruo scindit lignum. Sed tangibilia et humores faciunt. Si enim non a quo utique patienti inanimata et alterabuntur. Ergo ne et illa faciunt. aut non omne corpus passivum ab odore et sono et patientia indeterminata non manent. ut aer. Fetet enim sicut patientis aliquid. Quid igitur est odorare preter pati aliquid. aut odorare sentire est. Aer autem patientis hoc modo sensibilis fit

Queritur utrum sensus sit susceptivus specierum sine materia. Arguitur quod non quia sensus cognoscit rem singularem. sed res non possunt cognosci sine circumstantiis materie. Ille autem circumstantie sunt aliquid materie. Sed sensus cognoscit cum materia. Secundo sensibile etiam potest immutare sensum secundum esse intentionale. Sed est secundum esse reale et materiale. Consequenter tenet quod maius virtutis est immutare aliquid immaterialiter et spiritualiter quam secundum esse reale et materialiter. Tertio si scinderetur nervus tactus homo plus ledere quam si solus scinderetur caro. Sed sensibile positum super sensum facit sensationem. et sic sensus non est receptivus specierum sine materia.

In oppositum est philosophus in littera. Sciendum primo quod postquam philosophus determinavit de proprio sensibili cuiuslibet sensus in speciali. prout determinat de ipsis in communi ponendo quedam generalia omnibus sensibus. et quod sensus potest ad duo comparari scilicet ad obiectum et ad organum. Ideo sunt duo generalia communia cuiuslibet sensui quorum primum sumitur ex parte obiecti scilicet quod sensus sit susceptivus specierum sine materia. Secundum est ex parte organi scilicet quod sensus sit eadem potentia cum suo organo dicitur tamen ab eo secundum rationem quod est alia ratio organi et alia potentie. Nam potentia est forma et actus organi. et organum est materia ipsius. unde cum sensus cognoscit singularia materialia necessario indiget organo sibi proportionato.

Sciendum secundo quod organum consistit in quadam portione complexione requisita ad hoc quod sensibilia percipiantur. et quia excellentia sensibilibus potest solvere illam proportionem quam motus sensibilis fortior est quam organum posset pati. ideo excellentia sensibilibus potest corrumpere organum sensus ut cum aliquis fortiter percutit cordas instrumenti soluitur melodia et symphonia que in quadam portione consistit. Ex dictis patet quod plan-

De anima

... hanc hanc animam vegetam
... est illa portio que requiritur
... complexione inter tangibilia
... propter nullus potest
... tamen a tangibilibus si
... tangibilibus in ipso habere
... tangibilibus non in partem

... omnis sensus est receptivus
... concretionibus materie
... sensus recipit formam
... pura sine aere videri
... Solum generat
... materia que sunt
... materia agentis con
... agente in partem
... recipit formam
... non est
... licet omne pan
... recipit
... naturalit
... illa dicitur rec
... materiali quo pa
... non facit
... materia requiritur
... adu quod
... in medio quod

... non habens se
... ab alijs sensibus. Arguitur
... obiectus obiecti
... ab odore. Secundo autem
... accitio
... motus propter vel
... ab aere moto. Et
... gustabilibus
... poterent nec ali
... ipse med
... partitur quedam in
... tumida et bene dicitur
... ab odore tamen non tunc
... sunt cause aliorum sensuum in quibus
... Alia sunt minoris fortitudinis
... Ad obiectum enim dicitur quod nihil
... nec illo modo aer ab
... odor passionem corrumpit.

De anima

te non sentiunt licet habeant animā vegetatiuam z patiant a tangibilibus. Nam in ipis non est illa proportio que requirit ad organū sensus. quia nō habent medietatem complexionis inter tangibilia quā requirit organū tactus sine qua media proportione nullus potest esse sensus. ideo plante non habent sensum patiunt tamen a tangibilibus sicut naturales transmutatōnem quia qualitates tangibiles in ipis habent esse materiale sicut in elementis. Etiam patiuntur a gustabilibus non inquantum gustabilia sed inquantum sunt tangencia.

Conclusio omnis sensus est receptiuus specierū sine materia non tamen sine conditōnibus materie. Primum patet. quia sicut cera recipit formā sigilli. ita sensus recipit formam sensibilis. sed cera recipit formā sigilli sine materia. pura sine auro velere. Et sensus recipit spēs sensibiles sine materia rei sensibilis. Secundum probatur. quia sensus cognoscit re singularem. Et cognoscit cum p̄dicōibz materie que sunt hic z nunc etc. Et si arguatur quod recipere formā sine materia agentis conuenit oī patienti. Nā omne patiens recipit aliquid ab agente inquantum est agens. sed agens agit per suam formam. ergo omne patiens recipit formam sine materia. ut aer recipit formā ab igne z non materiam. ergo non est proprium sensus recipere formam sine materia. Dicendum quod licet omne patiens recipiat formā ab agente hoc tamen fit differenter. quia quedam recipiunt illam formā in esse reali. z per se materialiter. quia in tali esse naturalis sicut est in agente. Alia vero recipiunt intentionaliter tantum. z illa dicuntur recipere formā sine materia quod non recipiunt eam sub tali esse materiali quo presuit in agente. Et dicitur patet quod sensibile positū supra sensum non facit sensatōnem. quia cum sensus recipiat species sensibilium sine materia requirit mediū in quo fiat spiritalis factio sensibilis ipsius speciei. Est enim ymaginādū quod species ipsius sensibilis est spiritalior in potentiā quā in medio z in medio quā in obiecto.

Dubitat utrum corpus non habens sensum possit pati a colore sono vel odore siue ab alijs sensibz. Arguit primo quod non quod patitur ab odore olfacit. quia proprium est olfactus olfacere sed non habetia sensū olfactus non olfaciunt. Et non patiuntur ab odore. Secundo autem. lumē tenebra sonus z color nihil faciunt in corpore inanimato nisi forte per accidens per quantum corpora habent illas qualitates aliquid agunt sicut aer a tonitruo propter vehementiam motus fragit arbores et sic patiuntur a sono non per se sed ab aere moto. Dicitur enim primo secundum textum quod corpora inanimata patiuntur a tangibilibus z gustabilibus inquantum sunt quedam tangibilia. probatur quod nisi paterent ab ipis non paterent nec alterarentur a quocumque alio. quia quod tangibiles sunt actiue z passiue z ipis mediātibus fit oīs alteratio. Dicitur secundo quod ab alijs sensibilibus patiuntur quedam inanimata non tamen oīa sed aliquid. scilicet aer z aqua que sunt humida z bene diuisibilia. Probat philosophus quia aer quādoque feret. ergo patitur ab odore tamen non tamen patitur ab istis sicut a tangibilibus quia tangibilia sunt cause aliorum sensuum. id est plus habet de virtute actiua z potest agere in quocumque corpore. Alia sunt minoris virtutis. Id non potest agere in corpore nisi valde passibilia. Ad obiectionem dicitur quod nihil patitur ab odore passione quod dicitur sensatio nisi habeat olfactum nec illo modo aer ab eo patitur sed bene aliquid non habens sensum patitur ab odore passione corruptiua. z sicut diceret de alijs.

Liber secundus.

Ad primā et ad secundā patet solutio ex dictis. Ad terciā dicitur quod in nervo tactivus est caro coniuncta per quam fit sensatio et sine qua non fieret tamen est maior lesio quando scinditur nervus et caro quam si scinderetur caro tantum et non fit sensatio in illa parte in qua scinditur nervus propter realem presentiam sensibilis sed in alia parte distant.

Quod autem non sit sensus alius preter quinque. Dico autem hos. visum auditum olfactum gustum tactum ex his credit aliquis. Si enim omnis cuius est sensus tactus et hunc sensum habemus. Omnes enim tangibiles in quantum tangibiles passiones. tactu nobis sensibiles sunt. Necesseque siquidem deficit aliquis sensus. et organum aliquod nobis deficere. et quecumque quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt que existimus habentes. Quecumque vero per media et non ipsa tangentes simplicibus Dico autem ut aere et aqua habent autem sic. ut siquidem per unum plura sensibilia existencia altera ab invicem genere necesse habentur in omni sensitivum utroque sensitivum esse. ut si ex aere est sensitivum et est aer medium soni et coloris. Si vero plura eiusdem sunt. ut coloris et aer et aqua. utraque enim dyaphana et quod alterum ipsorum est habens solum. sentiet id quod per utraque. aut quod ab ambobus. Simplicium autem ex duobus sensitiva solum sunt ex aere et aqua. Pupilla quidem enim aque auditus vero aeris. olfactus autem horum alterius est. Ignis autem nullius est. aut communis omnibus. Nihil enim sine calore sensitivum est. Terra vero aut nullius est. aut in tactu maxime miscetur. unde relinquitur nullum esse sensitivum extra aerem et aquam. Hec autem et nunc quedam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis. neque orbatis. videtur enim talpa sub pelle habens oculos. Quare si non alterum aliquod est corpus et passio que nullius est eorum que sunt hic corporum neque unius utique deficiet sensus. Atque

De anima

ho neq; cōium p̄t eē sensitīuū aliq̄d ppriū q̄ vno q̄q; sensu senti-
tim⁹ nō s̄m acc̄ns. vt mot⁹ stat⁹ figure magnitudinis nūeri
vni⁹. Decem̄ oīa motu sentim⁹. vt magnitudines motu. q̄
re ⁊ figurā. Magnitudo em̄ q̄dā ⁊ figura est. q̄scēs aut̄ in eo
q̄ nō mouet. Plumer⁹ ho negatōe p̄tinui ⁊ ppriū. vnus q̄sq;
em̄ sentit sensus. Quare manifestus ē qm̄ impossibile esse cu-
iussibet ppriū sensum eē hoꝝ vt mot⁹. Sic em̄ erit sicut nūc
visu dulce sentim⁹. h̄ aut̄ ē qm̄ āborū h̄ntes existim⁹ sensus
q̄ cū p̄ciderit p̄gnosim⁹ si ho nō neq; vtiq;. s; at̄ s̄m acc̄ns
sentiebam⁹ vt cleonis filiū. nō q; cleonis fili⁹ est. s; qm̄ albet
huic aut̄ accidit fili⁹ cleonis eē. p̄muniū aut̄ habem⁹ iam
sensus cōem nō s̄m acc̄ns: nō igit̄ est ppri⁹. nequa q̄q; em̄ vtiq;
sentirem⁹. s; aut̄ sic si ē dictū est cleonis filiū non videre ad in-
uicē em̄ ppria s̄m acc̄ns sentiūt sensus. nō s̄m q; ipsi sunt sed
s̄m q; vn⁹ cū simul fiat sensus in eodē. vt colera q̄des amara
et rubicūda. Nō em̄ alteri⁹ dicere q; ambo vnū p̄pter qd̄ ⁊
decipit. qd̄ si sit rubicūdū colerā opinat̄ esse. Inq̄ret aut̄ ali-
q; cui⁹ cā plures habem⁹ sensus. s; ⁊ non solū vnū. aut̄ q̄te-
nus min⁹ lateāt p̄sequētia ⁊ cōia. vt mot⁹ ⁊ magnitudo ⁊ nu-
mer⁹. Si em̄ ess; visus solus ⁊ sp̄m albi. laterēt vtiq; magis
et viderent̄ eē idē oīa p̄pter id q; p̄sequūtur se ad inuicem sicut
color et magnitudo. Nūc at̄ qm̄ in aliquo sensibili cōia sunt
manifestū facit q; aliud q̄dam vnū qd̄q; ip̄oz est

Querit̄ vtz t̄m̄ sunt quinq; sensus exteriores: sc; visus au-
ditus olfactus gustus et tactus. **¶** Arguitur p̄mo q; non. quia sicut
se habet intellectus ad intelligibilia ita sensus ad sensibilia. sed pro omni-
bus intelligibilib; t̄m̄ est vnus intellectus possibilis. ergo pro omni-
bus sensibilib; t̄m̄ debet poni vnus sensus. Secūdo sic. species non distinguun-
tur contra suum genus. sed gustus est quidam tactus. ergo non sunt qnq;
q; sensus. Tercio sic. sensus est cognoscitiuus accidentiū. sed accidētia
sunt plura q̄ qnq;. ergo sunt plures sensus exteriores q̄ quinq;. quia sensus

De anima

gnitudo numerus figura motus et quies oporteat ponere unū particularem sensum illis proportionatum. Respondet q̄ nō. qđ pbat p̄hus. qz p̄ priūm sensibile unius sensus nō sentitur ab alio nisi per accidēs. vt visus per accidens percipit dulcedinē. ergo si esset vnus sensus p̄ prius sensibiliū p̄muniū nō sentiret ab alijs nisi p̄ accidens. qđ est p̄tra rōnē sensibilis cōis

Dubitat̄ secūdo: quare habem⁹ plures sensus z nō vnuz t̄m Respondet p̄hus q̄ cā est. vt non lateat nos differētia sensibiliū cōmuniū a p̄rijs. nam si vnico sensu sentiremus om̄ia sensibilia. vt si p̄ visum videremus magnitudinē z colorem nesciremus distinguere inter illa duo. ideo vt differētia sensibiliū esset nobis manifesta. eo q̄ p̄ aliū sensuz percipimus magnitudinē ab illo quo sentimus colorem. ideo oportuit animal habere plures sensus

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicitur. q̄ intellectus est imaterialis z nō percipit suū obiectū nisi in esse vli. ideo vnus existēs p̄t habere p̄portionē ad om̄ia intelligibilia. Sensus vero est potentia organica percipiens suū obiectū in esse particulari. Et quia vnus sensus non potest esse p̄portionatus ad oīa sensibilia in esse particulari. cū habeat modos particulares distinctos. z vnus sensus nō percipit nisi ea que sunt p̄portio nata organo eius. ideo oportz esse plures sensus Ad secūdā p̄ solutio ex dictis **Ad terciā d̄z q̄ nō oīa accidētia sunt p̄ se sensibilia. sed sole cōtrarietates de terciā sp̄e qualitatis a quibz alterantur sensus z etiā corpora inaiata** Ad quartā d̄z q̄ illa sensibilia p̄muniā nō alterant sensum p̄ se p̄mo sed solū rōnē sensibilis p̄rijs z p̄ alterū. ideo distinctio illoz non facit distinctionem sensibiliū.

Qm̄ aut̄ sentim⁹ qđ videm⁹ z audim⁹ necē est aut visum sentire qz videt aut altero. si at̄ altero aut ip̄o erit qz videt. aut saltero. Sed idē erit visus z subiecti coloris. quare aut duo eiusdē erūt. aut idē eiusdē Ampli⁹ aut̄ si alter sit visus sensus aut in infinitū p̄cedet. aut aliqđ ip̄e sui p̄p̄i⁹ erit index. q̄re in p̄mo hoc faciēdū est. H̄z aut̄ dubitatiōem. si em̄ visu sentire videre est. videt̄ aut̄ color aut h̄ns h̄nc si videbit aliqđ. qđ est vidēs. colorē hēbit p̄mū vidēs. Manifestū est igit̄ qm̄ nō est vnū oīno visu sentire. z nāqz cū nō videm⁹ visu discernim⁹ et tenebras z lumē. sed nō silr. Ampli⁹ aut̄ z vidēs tāqz coloratum sensitium em̄ susceptiuum est sensibilis sine materia vnumquodqz. Unde et ab euntibus sensibilibus insunt sensus et phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem

De anima.

ad rationem ut acutum aut dulce aut salitum. Delectabilia enim tunc omnino autem magis quam mixtum est symphonia quam acutum et grave. Tactus autem calefactibile et figurabile sed sensus ratio est excellentia autem contristant aut corrumpunt. Unusquisque quidem igitur sensus subiecti sensibilis est qui est in sensitivo in quantum sensitivus et discernit subiecti sensibilis differentias. ut album quidem et nigrum visus. dulce vero et amarum gustus. Similiter autem se habet hoc et in alijs. Quonia autem album et dulce et unumquodque sensibiliu unum quodque discernimus quodam et sentimus quia differunt necesse igitur sensu. sensibilia enim sunt quare et manifestu quoniam caro non est ultimum sensitivum. Necesse esset enim tangens ipsum discernens discernere.

Queritur utrum sensus particulares percipiant suas actiones. Arguitur quod sic. quia visu percipimus nos videre et auditu audire et sic de alijs. ergo sensus particulares percipiunt suas actiones. Aliis patet. quia vel eodem sensu quo videmus colorem videmus nos videre vel alio si eodem habetur intentum si alio tunc illo alio videmus nostram visionem et cum nihil videatur nisi color sequitur quod eiusdem sensibilis erunt duo sensus quod est falsum. Item si alio sensu percipimus colorem et nostram visionem tunc percipimus illius actionem per eundem sensum vel per alium si eundem. Sed ita dicendum erat de primo si alio tunc queritur de illo alio et sic est processus in infinitum.

In oppositum Arguitur quod nihil videtur nisi color vel coloratum. sed visio non est color vel coloratum. ergo visu quo videmus colorem non videmus visionem.

Pro responsione sciendum primo quod postquam philosophus tractavit de sensibus exterioribus. Nunc prius determinat de sensibus interioribus. et primo de sensu communi cuius inuestigat naturam per duas operationes que sunt in nobis et non possunt esse a sensu particulari. Prima est quia percipimus actiones sensuum particularium per aliquem sensum. Secunda est quod ponimus per sensum convenientiam et differentiam inter sensibilia diversorum sensuum particularium. Et primo inuestigat sensum commune ex parte prime operationis de qua queritur questio utrum possit provenire sensui particulari aut propter ipsam sit ponendum sensus communis.

Sciendum secundo quod actio visus et cuiuslibet sensus particularis potest dupliciter considerari. Uno modo. prout consistit in immutatione organia sensibili exteriori. et sic a visu non percipit nisi color. et ista actione visus

De anima

sensu particularē actuātū p. p. ximū sensibile et? **S**ensus cōis h3 iudicare dē actionib; sensuū particularium.

Dubitatur primo vtrū sensus et sensibile simul sint vel nō

Respondeo q. sensus i actu et sensibile in actu sūt sūt. qz ipoz est idem actus dñs sū esse. s3 sensus in potētia nō sūt est cū sensibili in actu. qā vnū pōt esse sine alio. Inde decepti fuerūt antiq; q nō distinguebāt inter sensibile i actu et sensibile i potētia. s3 tm capiebāt sensibile et sensu in actu dicētes nihil eē albū vel nigrū nisi qd videt albū vel nigrū et ponebāt eē rei in apparētia tm et q omne qd apparet eē vey et sic cōcedebāt duo dīctoria sūt eē p̄a.

Dubitatur secūdo qre qdā sensibilia corrūpūt et contristant sensu qdā pō delectāt. Causa ē qz organū sensus p̄sistit i qdā armonia et p portōne media suoz sensibiliū s3 excellentie sensibiliū excedētes illā armoniā sensus dissoluūt ipaz et s3 tristabilia qñz pō nō excedūt illā portōnez mediam et sic delectāt sensu. Rōnes añ oppositū soluuūt ex dictis

Neq; vtiq; in sepatis p̄tingit discernere q altez sit dulce ab albo. s3 oportz aliq vno vtraq; manifesta eē. Sicut em̄ et hoc qdē ego illud āt tu sentis. Manifestū vtiq; erit. qm̄ altera ad inuicē sunt. oportet aūt vnū differentie qm̄ alterū. Altez em̄ dulce ab albo. dicit ergo idē. quare sicut dicit. sic et intelligit et sentit. Qdē igit nō possibile sepatis iudicare sepata palā

Quert vtz ad discernēdū sensibilia diuersoz sensuum sūt ponendus sensus cōis. Et q nō qz sensibilia diuersoz sensuū sufficienter distinguūt et cognoscūt a diuersis sensib; s3 ad cognoscēdū dñs eoz non oportet ponere distinctā potētiā a sensibus particularib;. An̄s p̄z inducitur qz per visum sufficienter discernim; dñs visibiliū vt albū et nigrū et sic de alijs. Secūdo sensibilia diuersoz sensuū sufficienter abinuicē distinguūt p̄ intellectu. s3 nō est necesse ponere sensū cōmunē ad discernēdū illa sensibilia abinuicē. Tercio nō possum; discernere sensibilia diuersoz sensuum nisi cōponendo et diuidendo. sed sensus nō cōponit neq; diuidit. igit rē.

Quarto impossibile est idem in tpe eodē moueri diuersis motib;. s3 sensus mouet a sensibili et p̄traria sensibilia mouet cōtrarijs motibus. s3 im; possibile est qd idem sūt: ul cognoscat contraria et diuersa sensibilia. s3 non potest iudicare differentias eoz.

In oppositū ē p̄hs in lra Sciēdū q postq; p. inq;siuit sensum cōmunem ex illa operatōne que est percipere imutatōnes sensuū particulariū p̄ter inquit ipsum p̄ aliam operationem que est discernere sensibilia diuersoz sensuum abinuicem per quam operatōnem oñdit esse vna potētia cōis ad oēs sensus particularēs.

Sciendum secūdo q quilibet sensus particularis est vni us obiecti ad cognoscendum differentias. s3 ad discernēdū inter sensibilia eiusdē sensus nō req̄rit ali; sensus a particularib; s3 sensus particularis nō pōt
k iij.

De anima

ffoz. discernit inter albū z dulce nec vn? dicit albū esse alterū a dulci cum
vtrāq; nō p̄gnoscat. q̄ p̄ter sensus p̄ticulares necē ē ponere sensū cōmunē.

Conclusio secunda sicut nō sit iudiciū diuersoz sensibiliū
diuersis sensibus. ita nō sit iudiciū diuersoz sensibiliū cognitoz in diuersis
tēpib; q̄ ad drām z p̄ueniētā. s; oportz illa eodē tēpē cognosci. p̄t. qz tūc p̄t
us cognoscerem? vnū puta albū z postea alterū puta dulce. s; h nō p̄t esse
qz null? p̄t iudicare p̄ sensuz aliq̄ eē diuersa nisi ambo cognoscat. p̄ illo ins
stāt in q̄ iudicat vnū differre ab alio. qz non p̄t illud iudicare nisi p̄t ip̄a
ad inuicē q̄ sicut oportz p̄ eādē potētā vtrāq; cognoscere. ita oz in eodem
tēpē illa cognoscere ad h q̄ possit iudicare q̄ inter se distinguant

Ad rōnes aū oppositū **Ad primā** dicit q̄ licet a diuersis
sensib; exteriorib; cognoscatur diuersa sensibilia p̄ria nō tñ possum? pos
nere drām z p̄ueniētā inter diuersa sensibilia nisi eadē potētā cognoscāt.

Ad secūdam dicit q̄ p̄ intellectu cognoscūt sensibilia q̄tū ad qd est z ponit
mus inter ip̄a p̄ueniētā z drām cōponēdo z diuidēdo s; q̄ ad diuersam i
mutatōem sensus cognoscim? ea p̄ sensū **Ad tertiā** dicit q̄ sensus nō cōs
ponit vel diuidit p̄dicādo vel negādo sicut intellectus s; app̄hēdēdo vni
onē vel diuisionē plurium adinuicem. **Ad quārtā** patuit solutō ex dictis
p̄t tñ dicit q̄ sensibilia q̄ sūt p̄ria in esse reali nō p̄t eē eodē f̄m actū sub
illo esse tñ f̄m esse intentōnale p̄t esse in eodē nec illo mō p̄trariant. qz in
tentōnes non contrariant.

Quod aū neq; in sepato tempore hinc. Sicut enī idem di/
cit q̄ alterum bonū z malū. sic z qñ alterū dicit qm̄ alterum
tunc et alterum. non f̄m accidēs ip̄m qñ. Dico at̄ puta nunc
dico qm̄ alterū nō tñ qm̄ nūc alterum. s; sic dicit z nūc z qm̄
nūc il' ergo. Quare inseparabile z in inseparabili tēpē. **Atvero** im
possibile est sil' f̄m cōtrarios motos moueri idē aū indiuisi/
bile z in indiuisibili tēpē. si enī dulce sit mouet sensum aut in/
tellectū. amarū at̄ cōtrarie. z albū aliter. Ergo simul quidem
et numero indiuisibile z inseparabile quod iudicat f̄m esse aut
sepatum. Est igitur quodāmodo diuisibile quod diuisa sen/
tit. est autem quod indiuisibile f̄m esse quidem enim diuisi
bile. loco autem z numero indiuisibile. aut non possibile. po
tentia quidem enim z indiuisibile contraria. f̄m esse autem
non. sed in operari diuisibile et impossibile est z album et ni
grum esse simul. Quare neq; species pati ipsozū si b̄mōi est

De anima

si sita sit actus organi corporalis oportet q̄ sit alia potentia que retineat species sensibilium & alia que conseruet. vnde ad recipiendum ipsas ordinantur sensus proprii et sensus communis. Sed ad conseruandum illas species ordinatur fantasia siue ymaginaria que est sicut thesaurus formarum acceptarum per sensum communem. Ideo sensus communis ponitur in prima parte capitis vbi congregantur nerui sensitiui omnium sensuum exteriorum & est quasi centrum omnium sensuum & in propinquiori eius parte est fantasia siue ymaginaria vel ymaginatio que aliquando vocatur potentia formalis q̄a retinet formas & figuras sensibiliu.

Sciendū tertio q̄ animal perfectū non solum mouet̄ ad p̄sequendū delectabile s̄m sensum & ad fugiendū tristabile. sed etiā mouetur ad p̄sequendū vel fugiendum propter alias utilitates. sicut quis colligit paleam non quia delectet sensus sed quia utilis est ad nidificandum & quis fugit lupum non propter indecentiam coloris vel figure sed illū apprehendit inimicum nature sue. ergo necessarium est animali perfecto q̄ recipiat aliquas intentiones que non percipiuntur a sensu exteriori. & ergo indiget principio illius perceptōnis. & quia perceptio formarum sensibilium fit per immutationem sensibilis. Non autem perceptio intentionum non sensatarum. Ideo ad percipiendum illas intentiones non sensat̄s q̄ non percipiuntur per sensum exteriorem. nec per sensum communem oritur estimatiua in media parte capitis & quia ibi habet organū quodā mō imperfectum propter nimīū motum cerebratiō ad conseruandum h̄mōi intentiones ponitur memoria que est thesaurus illarum intentionū. Cui⁹ signū est quia principium memorandi in animalibus fit per aliquam intentionē puta per noctuum vel conueniens et ista memoria habet organum in posteriori parte capitis vbi sunt nerui motiui & sensitiui protensi per spondilia dorſi.

Sciendum quarto q̄ inter hominē et bruta non est differentia q̄ntum ad formas sensibiles. quia similiter imitant̄ a sensibilib⁹ exteriorib⁹. Sed q̄ntum ad intentiones est differentia. quia bruta percipiunt h̄mōi intentiones quodam instinctu naturali t̄m sed homo percipit eas per quandam collatiōnem. ideo potentia cognitiua illarum intentionū que in brutis dicit̄ estimatiua in homine dicitur cogitatiua que per quandam collatiōnem istas intentiones recipit. Ideo in homine hec potentia ratio particularis dicitur quia est collatiua intentionū particulariū. sicut ratio intellectiua intentōnū vniuersaliū. Et etiam differentia est inter hominē & brutum ex parte memorie. quia memoria in brutis est subita recordatio preteritorū. sed homo cum hoc habet reminiscentiā cui⁹ actus est vti quodā discursu vel syllogismo ad inquirendum memoriā preteritorū s̄m intentiones particulares & conuenit memorie in hoib⁹ inq̄ntum est cōiuncta virtuti superiori sc̄z intellectui cui⁹ aliquo mō naturā p̄cipat.

Conclusio preter quinq̄ sensus exteriores in animalibus perfectis sunt alij quattuor sens⁹ interiores. sc̄z sens⁹ cōis ymaginaria siue fantasia estimatiua & memoria. p̄z satis p̄clō ex dictis. Verūtamē Aucens

Libet secundus

na ponit quoniam interiores potentias quod distinguit ymaginativam a fantasia. sicut Thomas non ponit reale dram inter ipsos. quod operatio ymaginative et fantasie potest eidem convenire.

Ad rationes autem oppositum ad primam dicitur quod sensus communis respectu particularium non dicitur communis per predicatum sed per causalitatem sicut ratio dicitur communis et commune principium ipsorum. idem bene distinguit contra ipsos. Ad secundam dicitur quod sicut una potentia oritur ab anima mediante alia. sicut actio unius subiecti actio in alterius et sicut fantasia et memorativum dicuntur passiones primi sensus tanquam efficientis et non tanquam subiecti. Ad tertiam dicitur quod operatio intellectus oritur ex sensu tamen intellectu multa cognoscit in re apprehensa per sensum que sensus percipere non potest. Et ita dicitur de estimativa respectu sensus particularis. Ad quartam dicitur quod cogitativa et memoria in homine habent illam eminentiam ultra cetera animalia non per aliquid quod sit proprium sensitive parti sed propter affinitatem ad intellectum. Idem cogitativa et remissiva non sunt alie potentie ab estimativa et memoria in homine. tamen sunt in eo perfectiores quam in brutis.

Quoniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime animam motu quod secundum locum et in eo quod est intelligere et discernere et sentire. Videtur autem et intelligere et sapere tanquam quoddam sentire esse. In utrisque enim his anima iudicat aliquid et cognoscit eorum que sunt. Et antiqui sapere et sentire idem esse aiunt. sicut Empedocles dixit ad presens. voluntas augetur et in hominibus et in alijs. Unde eis semper sapere altera prestat. Idem autem his vult. et id quod est homeri Talis enim intellectus est in terrenis hominibus quales ducit in diem pater virorumque deorumque. Des enim hi intelligere corporeum. sicut sentire opinantur. Et sentire et sapere simile simili. sicut secundum principia rationibus determinavimus. Et tamen oportuit simul ipsos de deceptione diceremur magis proprium enim est animalibus et plurimum tempus in hoc perficit anima. unde necesse aut (ut quidam dicunt) omnia que videntur esse vera. aut dissimilis tactum deceptionem esse. Hoc enim contrarium ei quod simile simili cognoscere. Videtur autem et deceptio et scientia contrariorum eadem esse. Quod quidem igitur non idem sit sapere et sen-

De an

intelligere est hoc quod est
potentiam est. Sed nec
non recte recte quidem ponder
Ponitur autem propria bonum
videtur eadem potentiam
deest animalibus. Intelligere aut
aut non est ratio. Fantasia enim aut
Et hoc non sit sine sensu. et si
non est eadem fantasia et op
in passio in nobis est cum vol
videtur in recordationis potentie
videtur non in nobis est. Hec
et Amplius dicitur eius opinan
deest tamen oportuit. Simili
fantasia autem similiter nos ha
deest in potentia difficulta et
receptionis differentie scientia
videtur de opinio differentia et
Quoniam videtur esse et in
et opinio. Et sicut opinio per se
ma videtur tunc opinio per se
reflexus cum solo tunc opinio
propter ad sensum. Sed et nullum
lectus et voluntas patitur et compos
se et tempus hominibus tunc
videtur homo et opinio videtur
potens et plures non differunt a
lectus est intellectus in hominibus
et sicut intellectus patitur a corpore et
In opinio est plus in hominibus
Sciendum primo quod potentia
in sensu opinio non gradatur in
et tunc sapere et intelligere et quod a

De anima

ire manifestū est. hoc quidem eū in omnibus est. illud autem in paucis animalium est. Sed neque intelligere in quo est et recte et non recte. recte quidem prudentia et scientia aut opinio vera. Non recte autem contraria horum. neque hoc est idem cum ipso sentire. sensus quidem priorum semper verus est et in omnibus inest animalibus. Intelligere autem contingit et falso. et nulli inest cui non est ratio. Fantasia enim alterum est a sensu et ab intellectu. Et hoc non fit sine sensu. et sine hac non est opinio. Quae autem non est eadem fantasia et opinio manifestū. haec quidem enim passio in nobis est cum volumus. Pro oculis enim est face re sicut in recordatiuis positi et ydolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Necesse enim falsum aut verum dicere. Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile statim patimur. Similiter autem est et si considerandus finis fantasiam autem similiter nos habemus. sicut si essemus considerantes in pictura difficultia et prudentia. Sunt autem et ipsius acceptionis differentie scientia et opinio et prudentia et contraria horum. de quorum differentia altera sit ratio.

Queritur utrum intelligere et sentire sint idem sicut fantasia et opinio. **¶** Arguit primo quod sic. quia tam intelligendo quam sentiendo anima iudicat et cognoscit. ergo intelligere est idem cum sentire. et per consequens intellectus cum sensu et etiam opinio que pertinet ad intellectum cum fantasia que pertinet ad sensum. **¶** Secundo sic. nullum incorporeum patitur a corporeo. sed intellectus et voluntas patitur a corporibus celestibus. quia secundum Empedocle diuersitas temporum hominibus et brutis alia et alia sapere prestat. homines enim diuersis horis et temporibus de rebus diuersimode iudicant. ergo intellectus est corporeus. et per consequens non differt a sensu. nec intelligere a sentire. **¶** Tercio sic. talis est intellectus in hominibus quale inducit pater virorum deorumque secundum sol. Intellectus patitur a corpore celesti. et sic est corporeus et non differt a sensu. **¶** In oppositum est philosophus in littera.

Sciendum primo quod postquam philosophus ostendit duas operationes sensus communis non excedere virtutem principij sensitivi. Inquit persequens utrum sapere et intelligere et quaedam alie operationes excedant facultatem huiusmodi

De anima

te iudicant ad agendū per naturalem estimationem. Secūduz pbatur. qz
p̄tingit intelligere recte z nō recte. vt p̄ sapientiā z prudentiā intelligimus
recte z non recte z opposita hoz. sed non p̄tingit sentire nō recte. qz sensus
circa pp̄ia sensibilia semp est verus. Itē sentire p̄uenit om̄ibz animalibz. s̄z
intelligere solū p̄uenit habentibz rōnem. ergo sentire non est idem qđ intelli
gere cum potentie p̄ suos actus distinguūtur. Et cap̄ hic sapere vt idēz
est qđ iudicare. et intelligere vt idem est qđ apprehendere p̄ intellectū. qui p̄
mo apprehendit z postea iudicat

Conclusio tertia. fantasia non est idem qđ opinio. Patet
qz fantasia est in nobis cuz volumus. qz est in potestate nostra formare ali
quid quasi apparens nobis vt montē aureū. sed opinari nō inest nobis cū
volumus. sed oportz opinātem habere rōnē p̄ quā verū vel falsum opinat̄
igitur zc. Secūdo ad opinari semp sequit̄ delectatio vel tristitia. qz per hoc
qđ apprehendimus aliquid tristabile vel delectabile habet̄ delectatio vel
tristitia. sed ad fantasiā non sequitur passio in appetitu. qz dum aliquid
nobis apparet s̄m fantasiā similiter nos habemus vt cōsiderantes in pic̄
tura aliqua delectabilia vel tristabilia vnde non sequit̄ delectatio vel tris
ticia. igitur opinio nō est idem qđ fantasia.

**Conclusio quarta. Opinio p̄tinens ad intellectuz non est
intellectus nec fantasia que pertinet ad sensum est sensus.** Patz qz dū sens
timus vel intelligimus aliquid dicimus ita esse. sed quādo habemus op̄i
monem vel fantasiā dicimus qđ sic videt̄ vel apparet z nō sum⁹ certi

**Ad rōnes ante oppositum ad primā dicit̄. qđ aliter fit iudi
cium p̄ intellectum z sensum s̄m qđ intellectus et sensus circa diuersa ope
rantur** Ad secūdam z terciā patz solutio ex dictis.

**Leo aut̄ qđ est intelligere. qm̄ alterū est ab eo quod est
sentire. Huius aut̄ aliud fantasia esse videt̄. aliud opi
nio De fantasia determinās sic z de altero dicēdū ē. Si igit̄
tur fantasia est s̄m quā fantasma aliqd in nobis fieri dicim⁹
z si nō aliqd s̄m metaphorā dicim⁹ vna qđā potētia est: haz
aut̄ habit⁹ s̄m quā discernim⁹ aut verū aut falsum dicim⁹
hmōi aut̄ sunt sensus. opinio sc̄ia z intellect⁹. Qđdē igit̄ nō
sit sensus manifestū ex his est. Sensus qđē em̄ aut potentia
aut act⁹ est. vt visus z visio. fantasia aut̄ aliqd z nullo hoz
existēte. vt qđ in somnis. Postea s̄m potētiā sensus qđē sem
per adest viuētibz z nō orbatis. fantasia autem non**
l. ij.

Libec secūdu

Si vero ei qđ actu idem omnib; vti ptingeret bestijs fantasia inesse. videtur aut non bestijs. vt formice aut api aut vermi. Postea hi quidem veri semper. fantasie autē plures false. Amplius autē non dicimus cum operemur certe circa sensibile. quoniam videtur hoc nobis sed magis cum nō manifeste sentimus. tunc et aut verus aut falsus. Et quod qđ dem diximus apparent et dormientib; visiones. Et vero ne qđ semper vera dicentium neq; vna erit vt scientia aut intellectus. Est em fantasia et vera et falsa. Relinquitur igitur videre si opinio sit. Fit em et opinio et vera et falsa. sed opinioni quidem inheret fides. Non em contingit opinantem de quibus non videtur credere. Bestiarum autem nulli inest fides fantasia autem multis. Amplius si omnē opinionem consequatur fides. fidem autem suam esse. suasionem autē ratio. Bestiarum autem quibusdam fantasia inest. ratio vero non. Manifestum igitur quoniam neq; opinio cum sensu neq; p sensum neq; complexio opinionis et sensus erit fantasia. Propter hoc et manifestum qđ non alia quedam est opinio. sed illa que quidem cuius est et sensus Dico autē ex albi opinione et sensu complexio fantasia est Non em ex opinione quid est albi: ex sensu autē boni. Apparere igitur est opinari. quod qđ dem sentitur non fm accidens: Apparent aut et falsa. de quibus simul acceptionē veram habent. et videtur sol vnus pedis. sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igit aut abūcere sui ipsius veram opinionem quam habebat saluatā saluare non oblitum neq; deudentem. aut si adhuc habet eandē necesse veram et falsam. sed falsa facta est cū lateat transcendens res. Non ergo vnum aliquod horum est. neq; ex his fantasia. Sed qm accidit moto hoc moueri alterum ab hoc. fantasia aut motus videtur esse. et non sine sensu fieri sed in his que sentiūt. et quorum sensus est. Est autem motū fieri ab actu sensus. et hunc similem necesse est esse sensui. eris utiq; fantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neq; non sentientib; inesse. Et multa aut est fm ipam facere et pati habens. et esse veram et falsam. hoc autem accidit propter hoc qđ sensus proprioꝝ quidem est verus autē qđ paucissimi

De at

motus falsi. Secūdo
opinionem. Quod quidem
motus alium aut aliud men
et consequenti accidentia qu
veritas et magnitudo accid
pore in capi. Sed in senti
differe alia qui ab his trib
veritas sentis verus. Alii a
magis. Et maxime cum p
igitur nihil aliud habet que d
si quod dicitur est. Fantasi
rem factus. Quoniam autē
non a lumine accipit. qm si
nam inmanent et similes si
rem animalis. Alia quid
veritas. Alia vero ex velant
ne ut opinione aut somno
venit. hōt. ppter quē
Cum vni fantasia sit
P. Prout p. q. la. q. q. q. q.
videtur alium vel motum. h
non ē nō p. q. ad motum. h
cū dō hōt. dō p. q. q. q. q.
relegentia p. q. q. q. q. q. q.
scire est rem q. q. q. q. q. q.
vt q. q. q. fantasia q. q. q. q.
affertus rōnis ad vni q. q. q.
p. q. q. fantasia ex q. q. q. q.
Sciendū primo qđ po
est opinio. p. q. q. q. q. q. q.
et aliud a sentit. et qđ opinio qm
vni determinat de fantasia mo
motus et opinio. et in q. q. q.

De anima

mum habēs falsuz. Secūdo autē de accidere hoc z hoc iam
p̄tingit mentiri. Quō quidem em̄ album non mentitur. si au-
tem hoc album aut aliud mentitur. Tercio autē p̄muniū
et consequentiū accidentia quibz insunt propria. Dico autē
vt motus z magnitudo accidūt sensibilibz. circa que est ma-
xime iam decipi. Scdm̄ sensum motus autē ab actu factus
differt a sensu qui ab his tribz sensibus. Et primus quidem
presentis sensus verus. Alij autē presentis z absentis erunt
vtiqz falsi. Et maxime cum procul sit sensibile. Si quidem
igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi fantasia. hoc autē
est quod dictum est. Fantasia vtqz erit motus a sensu fm̄ ac-
tum factus. Quoniam autē z visus maxime sensus est. et no-
men a lumine accepit. qm̄ sine lumine non est videre Et quo-
niam immanent z similes sunt sensibz. multa fm̄ ipsos ope-
rantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum
vt bestie. Alia vero ex velamēto intellectus. aliquādo passio-
ne aut egritudine aut somno. vt homines. De fantasia qui-
dem igit̄ qd̄ est z p̄pter quid dictū sit in tantum

Querit̄ vtrū fantasia sit sensus intellectus vel opinio.

Arguit̄ p̄mo q̄ sic. quia quiddā est in nobis prinēs ad cognitōnem
reducit̄ ad sensum vel intellectū. sed fantasia est in nobis prinēs ad cognitōnem
tionē z nō p̄tinet ad intellectū. ḡ ad sensuz. z p̄ p̄sequens est sensus. Se-
cūdo sic. d̄z sc̄do physicōz q̄ intelligētie credere est incōueniēs. z ibi capis in-
telligentia. p̄ fantasia qd̄ nō recte fieret nisi esset intellectus. Tercio sic.
scire est rem p̄ cām cognoscere. sed qn̄qz p̄ fantasiam p̄phendim̄ rē p̄ cām
vt qn̄qz p̄ fantasiam gladij fantasiamur interfecōem. Quarto opinio ē
assensus rōnis ad vnā p̄tē p̄radictōis cū formidine de opposito. sed hoc
p̄uenit fantasie. ergo est opinio. In oppositū est ph̄s in littera

Sciendū primo q̄ postq̄ ph̄s ostendit q̄ fantasia non
est opinio. p̄sequenter inq̄rit qd̄ sit fantasia. z cur sit ostensum q̄ intelligere
est aliud a sentire. z q̄ opinio p̄tinet ad intellectū z fantasia ad sensuz. conse-
quēter determinat de fantasia inquirendo quid est. z postea determinabit
de intellectu z opinione. z in alijs libris sequētibz de alijs sensibz interioribz

De anima.

fm actū. 2 ille motus catur a sensu in actu. ideo sibi est sensui. cū omne agēs agat sibi sē. Nā illud qd mouet eo q mouet causat motuz sēm motui q mouet. 2 motus fantasie nō potest esse sine sensu.

Dubitat secūdo. cū fantasia sit motus a sensu qualiter fantasia p̄t esse falsa sensu existente vero. ¶ **Pro dubio sciendū** q licet sensus circa ppria sensibilia raro deficiat sicut potētie naturales nō deficiūt a p̄p̄is p̄p̄is oparōib; nisi raro. tñ sensus circa sensibilia cōia 2 p̄ accūs sepe decipi tur. qz iudiciū de ip̄is variat fm diuersas cās. Tūc rñdet q fantasia p̄t eē falsa sensu existente vero. qz mot⁹ fantasie est factus a sensu. 2 est effectus ei⁹. s; effect⁹ est debilior sua cā 2 q̄to plus elongat a p̄mo agēte tanto minus h; de virtute ei⁹. ideo licz mot⁹ fantasie qui fit a sensu p̄p̄ior sensibilit um vt in plurib; sit ver⁹ in p̄sentia sensibilis. tñ in absentia p̄t eē falsus. etiā fantasia circa sensibilia cōia 2 sensibilia p̄ accūs p̄t esse falsa. tam; in p̄sentia q̄ in absentia ip̄orum.

Dubitat tercio. a quo sumit nomē fantasie. Rñdet q phos grece est idē q lux latine. 2 n̄ venit phanos qd est apparitio vel illuminatio vnde vltorius dicitur fantasia.

Dubitat quarto. qre aialia agūt 2 patiūtur p fantasiam

Rñdet q fantasie manēt abeūtib; sensibilib; in actu. ideo sicut sensus in actu mouet appetitū in p̄ntia sensibilis. ita fantasia in absentia. p̄pter h̄ aialia multa opant fm fantasiam. 2 hoc p̄tingit q̄n deest intellectus q nō corrigi git cognitōem fantasie. ideo nō h̄ntia intellectu agūt fm fantasiam. 2 q̄nq; hoies dū nō h̄nt intellectu velatū qd p̄tingit tripl̄. qz q̄nq; intellect⁹ ē ve latus ex forti passione q̄ obnubilat intellectu vt in icōtinēre. q̄nq; p̄o; ex infirmitate. vt in freneticis. q̄nq; aut in somno vt in dormiētib;. 2 istis de cau sis fantasia p̄ualet intellectu. 2 tūc h̄o; p̄seq̄tur oparōem fantasie.

Ad rōnes añ oppositū Ad p̄mā d̄r q fantasia p̄sequit ac tū sensus. s; tñ nō est sensus. Ad scdā d̄r q ibi capit̄ intelligētia p̄ imaginatioē vel fantasia qz nō dū pbauerat p̄hs intellectu esse distinctū a fantasia 2 sensu. Ad terciā d̄r q p fantasia p̄ accūs p̄tingit intelligere effectum p̄ cām. q̄nq; apprehensione sensitua. s; h̄ nō fit p̄ discursum rōnis qd req̄rit ad sciam. Ad q̄rtā d̄r q fantasia nō est assensus rōnis. sed est motus factus a sensu. 2 sic est finis hui⁹ secūdi de aia.

Recapitulatio hui⁹ scdi libri de aia in quo determinatū est de aia q̄rū ad subam ei⁹ 2 q̄rū ad potētiās vegetatiuas 2 sensitias. Cui⁹ sunt quatuor tractat⁹. Primo determinat̄ de aia fm se totā 2 q̄rū ad ei⁹ subam. In scdo p̄o de potētijs vegetatiuis. In tercio de sensib; exteriorib;. Et in q̄rto de sensib; interiorib;. secūdo ibi (qre p̄mū de alimētis) Terci⁹ ibi (determinatis aut̄ de his) Quart⁹ ibi (q̄ aut nō sit sensus) Pri mus tractat⁹ h; tria capla. In p̄mo p̄hs inuestigat cōem definitōem aie. In scdo p̄cludit p̄p̄iā definitōem ei⁹ q̄ p̄t approp̄ari cui libet aie. ibi (Quā aut̄) In tercio ostēdit qualiter p̄dicta definitio d; approp̄ari diuersis p̄ibus aie enumerando potētiās anime et ostendendo qualiter p̄stituit di uersos gradus viuētium. ibi (Potētiāz aut̄ anime)

Libec secūdu

¶ Secundus tractatus p̄tinet duo capitula. In primo p̄hus ostendit que operationes p̄ueniūt anime vegetatiue. In secūdo determinat de alimēto quod est obiectum anime vegetatiue. z quō se habet ad operatōes anime vegetatiue. et quō s̄m illas operationes definiūtur potentiē anime vegetatiue. ibi (Quā autē que habent potentiē. ¶ Tercius tractatus continet septem capitula. In p̄mo p̄hus ostendit q̄ omnis sensus est in potentiā passiua. z quomodo habet reduci ad actum. In secūdo determinat de sensib; in p̄muni et in speciali de sensib; z de sensu visus. ibi (Dicendū autem) In terciō determinat de sensibili z sensu auditus. ibi (Nūc autē p̄mū) In quarto de sensibili z sensu olfactus. ibi (de odore autē) In quinto de gustabili z gustu. ibi (gustabile autē) In sexto de tangibili z tactu. ibi (tāgibile autē) In septimo de sensib; in p̄muni q̄ omnis sensus est susceptiū specierum sine materia. ibi (Oportet autē vniuersaliter) ¶ Quintus tractatus cōtinet quatuor capitula. In primo p̄hus ostendit qualiter s̄z r̄m quinq; exteriores z qualiter in animali requiritur pluralitas sensuum. In secūdo probat q̄ p̄ter quinq; sensus exteriores sit ponendus sensus communis. p̄pter duas operationes sensus que nō possunt fieri ab aliquo sensu particulari. In terciō ostendit q̄ intelligere differt a sentire et intellectus a sensu. et similiter opinio p̄sequens intellectus z fantasia que consequitur actum sensus. In quarto ostendit quid non est z quid est fantasia. Secundum ibi (Quoniam autem sentimus) Tercium ibi (Quoniam autē duab; differentijs. Quartū ibi (De eo autē qd̄ est intelligere

¶ Finitur Secūdu liber de Anima.

¶ Sequitur Tercius liber de Anima

De
E parte au
ma et sapie
separabili
tionem con
ferentiam. e
intelligit
Siquis est intelli
gibilis ad intelligibili a
possibilem ego oportet esse
essentia bonū sed non hoc. Et
indivisibilia sic in collectum
Circumstantia
Circumstantia intellectus n
est regulari non quia substantia est i
sensibilia et materialis per se iū a
sensu z in medietate non est pote
stas agens s̄m materiam z agit s̄
s̄m materiam substantia intellectus
sensu. Tercio intellectus nocte
comparatur rationis materie et
s̄m. Dum agens nobilius est pot
est intellectus qui est perfectior
superior est p̄dōs in lū
p̄p̄tibus s̄m in secūdo libro e
distinguitur sentire non sentit idē
s̄m sententia anime z p̄
s̄m z s̄m de receptione motus
s̄m p̄dōs. Secūdo de intellectu a
no de virtute z potestate z de p̄ncipi
nobilitate p̄dōs in q̄ p̄ncipi no
nō de p̄dōs q̄ materia s̄m
Secūdu secūdo q̄ p̄
sentire p̄nti que anima cognoscit
s̄m z s̄m s̄m ad intelligen
ad intellectum p̄ncipi s̄m
s̄m p̄nti s̄m s̄m s̄m s̄m
s̄m s̄m s̄m s̄m s̄m s̄m
s̄m s̄m s̄m s̄m s̄m s̄m